

BANKA

BANKACILIK YÜKSEK ve İNCE BİR SANATTIR

ÜÇ AYLIK MESLEK DERGİSİ

T. BANKACILAR CEMİYETİNİN YAYIN ORGANLIĞINI YAPAR

Yıl : VII

Ocak - Haziran 1956

Sayı : 25 - 26

İÇİNDEKİLER

- Yedinci Yıla Gिरerken . . . . . **BANKA**
Tatbikat, İktisat ve Hukuk Sahalarında Çek II . . . **Namık Zeki ARAL**
Bankalar Birliği Hakkında Düşünceler . . . **Dr. Yusuf Saim ATASAGUN**
Ticaret Bankalarında Kontrol Organizasyonu . . . . . **Doğan AKA**
Endeksli İstikrazlar II . . . . . **Sait MAYTER**
Kredi ve Risk . . . . . **(Çevirme) Memduh GÜPGÜPOĞLU**
Milletlerarası Para Fonu Nedir? Ne Yapar?
Nasıl Çalışır . . . . . **(Çevirme) Feridun GÖZGÜ**
Devlet Personel Kanunu I . . . . . **Kemal KARADENİZLİ**
Kredi ve Bankalar VI . . . . . **İshak TURNAOĞLU**
Türkiye'de ve Dünya'da Bankacılığı İlgilendiren
Haberler . . . . . **Hikmet KEYMAN**

AMELİ BANKACILIK BİLGİLERİ

EKONOMİ - BANKACILIK: (Bankacılık Siyaseti, Banka Muameleleri ve işletme tekniği,
Bankaların Teşkilâtı, Bankacılık Hukuku) - HABERLER - ANKET - BİBLİYOGRAFYA

AMELİ BANKACILIK BİLGİLERİ

KURULUŞ TARİHİ: 26 AĞUSTOS 1924

TÜRKİYE İŞ BANKASI A. Ş.

memleket içinde ve dışında kurduğu teşkilât ve tesis ettiği iyi münasebetler sayesinde 200'e yaklaşan Şube ve Ajansı vasıtasıyla bütün bankacılık hizmetlerini müşterilerin menfaatlerine en uygun şekilde görür.

TÜRKİYE İŞ BANKASI A. Ş.

paranızın... istikballinizin emniyeti

Paranızı atıl bırakmayın bankaya yatırınız.

1956
İKRAMİYE
PLANI

12

Apartiman
Dairesi

TÜRK
TİCARET
BANKASI

300.000
LİRALIK
PARA
İKRAMİYELERİ

İKRAMİYELİ
GRUP MEVDUATI

Vüde 25 mülk tabet

- Ömür boyunca aylık irat
- 30000 Liraya kadar iş sermayesi
- Yatırılan paranın 3 MİSLİ para ikramiyesi
- 100000 Liralık para ikramiyeleri

Her 150
liraya bir
kura numarası

BANKA

ÜÇ AYLIK MESLEK DERGİSİ

Tesisi : 26/3/1948

Sahip ve Müessisleri : Hikmet KEYMAN - İshak TURNAOĞLU - Mesut ERDA

Neşriyatı Fikilen İdare Eden : Hikmet KEYMAN

Kapak : Hikmet KEYMAN

Neşriyat başlıca gazetelerde ilân olunur.

Sayısı 150, yılığı 600 Kuruştur.

Muhabere Adresi : Posta Kutusu (11) Ankara

B a n k a H e s a p l a r ı

T. C. Ziraat Bankası	T. İş Bankası	T. Yapı ve Kredi Bankası	T. Ticaret Bankası
Merkez Md. Ankara	Ankara Merkez Md.	Yenişehir Şubesi Ankara	Ankara Şubesi
328/4898	4524	764	12358

İDARE VE YAZI YERİ : Tuna Cad. Adakale Sok. No. 21 Yenişehir - Ankara.

YAZI İŞLERİ : Derginin çalışma ve yazı programını ilgilendiren ve başka der-
gilerde çıkmamış olan yazılar kabul edilir. Derginize gönderilen yazılar derç edil-
sin edilmesin lade edilmez. Mesleki eserlerden bir adet gönderildiği takdirde kontra-
düsü yapılır.

İLÂN İŞLERİ : Bütün Bankaların ve müesseselerin ilân işleri yapılır.

MÜRACAAT : Yazı, abone ve ilân işleri için Dergi Müdürlüğüne (P. K. 11 Ankara)
adresyle müracaat edilmelidir.

Bütün muhaberatın posta kutusu adresi ile yapılması, abone paralarının banka
havaleleri ile gönderilmesi, adres ve ilân değişikliklerinin vaktinde bildirilmesi
rica olunur.

Türkiye Bankacılar Cemiyetinin yayın organlığını yapar. P.K. 315 Ankara.

BANKA DERGİSİ'NE

ABONE OLUNUZ!..

«BANKA» Dergisi Bankaların, Bankacıların ve Bankacılığı öğrenmek isteyen me-
murların ve öğrencilerin, Banka müşterilerinin ve Bankayla alakalı herkesin ve her
münevverin kütüphanesinde bulunacak ve dalma müracaat edebileceği, mesleki müşkülle-
rini çözebileceği eserdir.

İLÂN VERİNİZ!..

«BANKA» Dergisi Bankaların, Sigorta ortaklarının, ticaret evlerinin, Bankalara
ait türlü büro levazımı, demirbaşlar ve makineleri satan bütün kurumların ve ilmi ve
mesleki yayınların en elverişli ve esaslı ilân ve reklam yeridir.

Bu hem sizin hem memleketin menfaatidir.

BANKA

ÜÇ AYLIK MESLEK DERGİSİ

Yıl : VII

Ocak - Haziran 1956

Sayı : 25 - 26

YEDİNCİ YILA GİRERKEN

Değerli meslekdaş ve okuyucularımız;

Çıkarken istikbalini alâka ve yardımlarınıza emanet eylediğimiz «BANKA» mazhar olduğu değeri büyük teveccühlerinizle bugün tam yedi yaşına basmıştır. Biz de tam yedi yıldır bu arada geçen hastalıklarımıza bile bakmadan hayatımızın mühim bir zamanını bu işe hasrile bütün gücümüzü sarf ederek, çeşitli zorluklarla uğraşarak, dininerek «BANKA» yı yaşatmağa ve ilerletmeye çalıştık. Hamdolsun, bu hale ve yaşa getirebildik. Bundan sonra da, yine sizlerin devam edeceğine emin bulunduğumuz yakın alakamızla bir kat daha iyileştirmeye ve güzelleştirmeye, aynı güven ve azimle devam edeceğimizi tekrar ve teyitten müstesna bir haz duymaktayız. Bu vesile ile sizlere, milli müesseselerimize ve yazarlarımıza değeri büyük alâka ve müzaharetlerinizden dolayı sonsuz şükranlarımızı sunarız. Bundan sonra da «BANKA»nın hayat ve istikalini yine sizlere emanet ediyoruz.

Şimdi bu fırsattan faydalanarak, dergimizi mükemmelleştirmeye ait, meslek ve memleketimize hizmet esasına müteveccih olan yazı ve çalışma programımız üzerinde yeniden bazı açıklamalar yapmayı yerinde buluyoruz.

Bu sayımızdan itibaren, bazı mücbir sebeplerle arızaya uğramış olan «AMELİ BANKACILIK BİLGİLERİ» yayınıma, bu konudaki eski neşriyatımızın tekrar gözden geçirilip genişletilmiş şekliyle, yeniden başlıyoruz. Amelî bankacılık bilgileri yayınıma bankaların muamelelerine, muhasebesine, teşkilât ve işlemesine ait mevzuatı, umumî bankacılık tekniğine, milli bankacılık sistem ve mevzuatımıza göre etüd ve izah olacaktır.

Ayrıca, ticaret ve bankacılıkta geçen başlıca terimler hakkında ansiklopedik malûmat verecek bir lûgatçenin hazırlanmasına alt teşebbüs ve çalışmalarına da girişmiş bulunuyoruz. Bu mevzuu da, imkân nisbetinde ve yakın bir zamanda faydalı olacak bir şekilde yetiştirmeye ve yayınlamağa gayret edeceğiz.

Hülâsa, yukarıda belirttiğimiz her iki mevzu-daki çalışma ve yayınlarmızın, bankacılığı öğrenmek veya bu hususdaki bilgilerini genişletmek isteyen banka personeli ve öğrenciler için bilhassa faydalı olacağını düşünerek bu mülâhaza ile bu teşebbüslere girişmiş bulunmaktayız.

Sırası gelmişken yayınlarmızda; bankacılık teknik ve literatüründe mühim gördüğümüz ilki-dite, risk vesaire gibi bazı işlenmemiş meselelerin, geniş mânada anlaşılabilmesi düşüncesiyle bu konularda devamlı ve çeşitli neşriyat yapmağı, yazı programımızda dikkat ettiğimiz bir nokta ve hususiyet olarak ele almış bulunduğumuza da işaret ederiz. Gelecek sayımızdan itibaren trezore-ri mevzuu üzerinde de bir seri neşriyata başlıya-cağız, ve bu tarzdaki neşriyatımıza diğer yeni mevzularla devam etmek kararındayız.

Sözün kısası yukarıda belirttiğimiz üzere «BANKA»yı çıkartmak ve yaşatmaktaki maksat ve gayemiz, mesleğimize ve meslekdaşlarımıza bu sahada faydalı hizmetlerde bulunmak suretiyle mesleğimize ve memleketimize kudretlimiz ve imkânlarımız nisbetinde mütevazı bir hizmette bulunmaktır. Muvaffakiyetimizin yine sizlerin alâka ve yardımlarına bağlı bulunduğuşu aşıkârdır. Biz bu uğurda her yönden gösterilen ve gösterilecek değeri büyük alâka ve yardımlara lâyık olmaya bütün gücümüzle çalışmaktan hiç bir zaman geri kalmıyacağız.

BANKA

Tatbikat, İktisat ve Hukuk

Sahalarında Çek

Yazan : Namık Zeki ARAL

Seyyah Çekleri :

Memleket dahilinde veya haricinde seyahate çıkacak bir kimse hangi şehirle- re uğrayacağını daha evvelden kestiremi- yebilir ve binaenaleyh esnayı seyahatte hangi şehirler üzerine çek almak lâzım geleceğini bidayette kendi de bilemez. Memleket dahilinde ve haricinde vâsi miyasta şubelere ve muhabirlere malik olan veyahut pek büyük bir itibar sahibi bulunan bankalar bu kabil kimselere tamimli çekler (Chèques circulaires) ve yahut seyyah çekleri (Chèques de voyageurs) denilen çekler vermek suretiyle su- hulet gösterirler.

Tamimli çekler bedelini yatıran her müşteriye büyük bankalar tarafından bü- tün şubelerince vacibütediye ve emre mu- harrer olmak üzere verilen ve umumiyet- le çizgili olan çeklere denir. Bu çeklerde keşideci ile muhatap birdir. Çünkü çeki tanzim ve keşide eden ve tediye ile mü- kellef olan aynı bankadır.

Seyyah çekleri büyük bankalar tara- fından beynelmilel kaimeler tarzında tan- zim ve ita edilen çeklere denir ki Ameri- kalılar bu kabil çeklere travelers çek (Travelers chèques) derler. Bu çekler 5, 10, 25, 100 ... ilâh dolar veya sterlin veya frank ... ilâh gibi yuvarlak rakamlar irae eden kıymetler üzerinden tanzim edilip bedelini tesviye eden her kimseye verilir. Seyyah bunları gittikleri mahallerde bir bankaya ibraz ile ya evvelce tekarrür et- miş bir kambiyo veyahut günün rayici üzerinden mahalli paraya bittahvil eder- ler. Zıya, sirkat, hile gibi hâdisatın mucip olabileceği mahaziri bertaraf etmek için

de seyyah çeki alan kimsenin çek üzerin- de berveçhi peşin bir imzası tesbit edildi- ği gibi gittiği mahalde çekin bedelini ist- tifa ederken bir kere daha imzası aranır. Tediye ile mükellef banka iki imza ara- sında mutabakatı tamme görmedikçe çek bedelini bittabi tesviye etmez. Seyahat çeklerine tamimli itibar senetleri (Billets de crédit circulaires) veya seyahat hava- lenameleri (Mandats de Voyage) da der- ler.

Vizesiz çek — Ufak miktarda mehali- ğin banknot veya nakti madeni olarak ir- saline mahal kalmamak üzere Fransa Bankası tarafından 1918 de ihdas edilmiş olan gayri mahalli vizesiz çekler (Ché- ques déplacés vise), seyyah çekleri züm- resine ithal olunabilir. Bu çekler banka- nın bütün şubelerince vacibütediyedir. Yalnız bunlar çizgisizdir ve keşide edilir- ken bankanın değil, satın alan kimsenin imzasını ihtiva eder. Şöyle ki 100 veya 200 frank gibi berveçhi peşin maktu ola- rak matbu bulunan çekler defter halinde müşteriye teslim edilirken her varakanın zirinde sol tarafı müşteriye imza ettirilir. Çekin ortasında lehdara ait kısım boştur. Karne sahibi olan müşteri icabında çeki kendi emrine dolduracak, yani bankanın şubesinden bizzat para çekecek oldu mu, lehdara ait olan kısmını kendi emrine imlâ ettikten sonra çekin sol tarafını da banka şubesinin memuru muvacehesinde bir kere daha bizzat imza eder. Memur iki imzada da bittabi mutabakat arar. Yok eğer çeki nakit makamında bir başkasına verecekse lehdara ait kısmı imlâ ettikten sonra çekin sağ tarafını bu defa o lehda- rın muvacehesinde imza eder. Lehdar da bu iki imza arasında mutabakatın vücu-

düne dikkat etmeği bittabi ihmal emez. Çek işte bu suretle tedavüle çıkar. Bu çeke bizde tesadüf edilemeyeceğini söylemek müstâgnii izahdır. Fransa'ya ait eserlerde sık sık ismine tesadüf edildiği cihetle burada da zikrini faydalı gördük.

Münakale Çeki :

Keşideci ile lehdar aynı bankada hesap sahibi olabilirler. Böyle bir takdirde çek bedelini, keşidecinin hesabı zimmetinden lehdarın hesabı matlubuna nakletmek suretiyle bir münakale yürütmek ticaret âleminde yerine göre ihtiyatlı bir usul ve tedbir telâkki edilmiştir. Muamelelât ve tatbikat sahasında ekseriyetle hâmil, çeki bizzat bankaya götürüpte bedelini istifa etmez. Çekin arkasını ibra şerhile imlâ eder, adamına verir. Muhatap banka da itimat ediyorsa hâmilin adamına çek bedelini tesviye eder. Bu şekil ise mahzurdan salim değildir. Hâmilin adamı - hâmil de banka olduğu takdirde tahsildarı -, çek bedelini sahibinin hesabına kaydettirecek yerde nakten alıp ortadan kaybolabilir.

Bu mahzurun önüne geçmek için lehdar çek üzerinde ibra şerhini tahrir ve imza ettikten sonra çekin iç yüzüne ve mailen enine (hesaba geçirilecektir) cümlesini veya buna muadil bir tabiri derç ile çekin nakten tediyesini meneder. Şayet muhatap olan banka bu kaydı nazarı itibare almayıp ta çek bedelini yine nakten tesviye etmişse icabında mes'ul tutulur. Anıfüzzikr şerh ile çekin nakten tesviyesini menetmek hakkı yalnız hâmil için değil keşideci için de varittir. Keşideci de bilfarz alacaklısının giyabında onun lehine bir çek tanzim etmek ve adamı vasitasile bankaya göndermek isterse (hesaba geçirilecektir) kaydıyla bankaya karşı o çekin nakten tesviyesini meneder ve münakale suretile tesviyesini talep eyler. İşte gerek keşideci, gerek hâmil tarafından münakale maksadile tanzim edilen böyle bir çeke münakale çeki (Chèque de Virement) derler (N. 465).

Tüccar Çeki, Banka Çeki :

Ticaret âleminde çekler tıpkı nakit gibi elden ele tedavül eder ve hassatan bir

mahalden diğer mahal üzerine keşide edilmiş çekler tıpkı mal gibi alınır satılırlar. Alım satım fiatı çekin mahallî tedavülü ile vacibütte diye bulunduğu mahal arasındaki nakli nukut ücretine göre dütebeddil olduğu gibi çek üzerindeki imzaların dereci selâbetine göre de tahavvül eder. Birinci derecede bir bankanın imzasını taşıyan çek ile üçüncü derecede bir tacirin imzasını hâmil bir çek arasında kıymetli nakdiye itibarile elbette fark vardır. İşte üzerindeki imzaların dereci kuvvetine göre de çekler ikiye ayrılır : Banka çeki, tüccar çeki. Üzerinde alehtlak bir bankanın imzası bulunan çeke banka çeki (Chèque de banque) ve zayıf olsun, kuvvetli olsun yalnız tüccar imzasını taşıyan ve banka imzasını hâmil bulunmayan çeke de tüccar çeki (Céque de Commerce) derler. Bu tefrik hassatan memaliki ecnebiye üzerine olan keşidelerde, yani kambiyoalarda göze çarpar.

Posta Çeki :

Fransa'da ve daha bir çok memleketlerde nakdi mütedavili bankalarda ve Devlet hazinesinde cemedebilmek maksadile — hesaplar arasında — münakale muamelâtını teksir ve bu suretle çek muamelâtını terviç ve tezyit için müraعات edilen cümleli tedabirden olmak üzere bir de posta çeki (Chèque postal) ihdas edilmiştir. Posta idareleri, arzu eden eftrat veya resmi, hususî bütün müessesat için birer hesabı cari açmış ve bu hesabı cariden istirdadatta bulunmak üzere ihdas ettiği çeke de posta çeki namını vermiştir. Hemen kayt ve ilâve edelim ki bu çekleri olbapta tanzim edilmiş olan hususî ve idarî kanunlar ahkâmı idare eder, umum çekler hakkındaki kanun posta çeki hakkında tatbik edilemez.

İktisat Sahasında Çek :

Çekin hangi tarihte ihdas edildiği malûm değildir. En ziyade intişar etmiş olduğu İngiltere'ye Belçika'dan intikal ettiği zannolunuyor. Anverste tahattur edilemeyecek kadar eski bir zamandanberi Felemenkçe (Bewijs) namı altında bugünkü çeke benzer bir şeyin tedavül ettiği zannolunuyor. Londra ticaret borsa-

sının bânisi olan Tomas Gresamin 1557 tarihinde Anverse gelerek buna ait tetkikatta bulunduğu ve bu tarzı tediyein İngiltere'ye onun tarafından ithal edildiği tahmin olunuyor. - Elde edilen bazı delâle nazaran İngiltere Bankasının hiyni tesisinde 1694 banknotlarla beraber çeklerin de tedavül ettiği zannolunmaktadır.

Polıçe gibi çek te hem bir âleti tediye, hem bir âleti itibardır. Fakat çek esas itibarile bir âleti tediye, arızı olarak bir âleti itibardır. İbrahimde bir polıçe ne dereceye kadar itibara vesatet ederse çek te o derece bir vasıtai itibar olabilir. Çekin iktisadiyat sahasındaki ehemmiyeti, ehemmiyeti azimesi âleti tediye olmasından ve nakit yerine kaim olarak naktin istimalinde tasarrufu temin etmesindedir.

Çek âleti tediye dir. Bu noktai nazardan banknota benzer. Banknot gibi elden ele tedavül eder. Fakat aralarında fark vardır. Gerek teamülün gerek kanunen banknot ile tediye inedyunun zimmetini tamamen ibra ettiği halde çek ile tediye senet bedelinin alacaklı tarafından tamamen tahsiline muallâktır.

Çek âleti münakale (İntrement de viement) dır. Aynı bankada birer hesaba malik olan iki kimse arasındaki zimmet ve matlubun mahsubuna hizmet eder. Bunları nakit istimalinden müstağni kılarlar.

Çek bir âleti takas (Instrument de compensation) dır. Aynı banka nezdinde hesap sahibi olmağa hacet kalmaksızın muhtelif kimseler arasındaki zimem ve matlubatın aralarında takas edilmesinâ hadimdir.

Çekin tediye ye, münakale ye, takasa bu suretle hadim olması bankalarda mevduat hesaplarının ve binnetice ihbar muamelâtının fevkalâde inkişaf ve tevessü etmesine âmil olmuştur.

Çekte mevcut bu kabiliyetleri biraz izah ve tafsil etmek iktiza eder :

1 — Bilhassa ticaret âleminde naktin muhafazası hariçten zannedildiği kadar kolay değildir. Sahibi nezdinde para ziyaa

maruzdur, yangına maruzdur, yıpranıp dökülmeğe maruzdur, muhafazasına memur kimseler elinde suistimale maruzdur. Çek gibi bir âleti tediye sayesinde edayı deyn kesbi sühûlet edince nakit ister istemez bankaların kasasına yollanmıştır. Banka paranın bütün bu tehlikelerden masuniyetini sahiplerine karşı tekeffül eder.

II — Paranın istimali de okadar kolay birşey değildir. Gerek madeni para, gerek kâğıt para alınıp verilirken sayılmak lâzım gelir. Tadad meselesi çok müşkül bir iştir. Ticaret âleminde alınıp verilen paralar binlerle, onbinlerle, yüz binlerle, milyonlarla tadad olunur. Parçalar ne kadar büyük kıtada olursa olsun bunları saymak zamana mütevakkıftır. Piyasalara bazan büyük paralar, bazan da küçük paralar hücum eder. Ortada külliyyetli meblâğlar mevzuubahs olunca bunların sayılması bazan ademi imkân haricine çıkar. Yüz bin lirayı, bir milyon lirayı ortaya koyupta saymak istemek en hafif derecesinde işleri sekteye uğratmak demektir. Çek sayesinde ortada hemen hemen ne ufak, ne de büyük para meselesi kalır.

III — Çek sayesinde paraların bankaya yollanması neticesinde para sahipleri bankalar tarafından kendilerine temin edilen az çok bir faizle de müntefi' olurlar. Menfaat güden yalnız mevduat sahipleri değil; aynı zamanda bankalardır. Bankalarda mevduat sahiplerinden ucuz faizle elde ettikleri paraları nisbeten daha yüksek faizle piyasada işlettikleri için aradaki farkı faizden istifade ederler.

IV — Bir memlekette nakit yegâne servet olmasa da herhalde yine bir servettir. Bu servet, sahipleri elinde veya kasasında bir işe tahsis olununcaya kadar muattal bir halde kaldıkça memleket ondan istifade etmiyor, demektir. Çek sayesinde bu paralar banka kasalarına girince bankalar bu paraların hey'eti umumiyesini olmasa da muhakkak yüzde az çok bir miktarını ziraat, ticaret ve sanayi sahalalarına sevk ederek bu servetten istifade imkânını ihzar ve temin eder-

ler. Bir memleket farzedelim ki mütedavil nakti yüz milyon liradır.

Eğer bu memleket halkı parasını kâmilen kendi nezdinde saklamağı itiyat etmiş ise o memleket kendi naktinden ancak bir vasıtayı tedavül olarak istifade ediyor, başka suretle hiçbir fayda temin etmiyor, demektir. Yok eğer bu memleket halkı parasını kâmilen bankalara tevdi edipte bütün tediyatını çekle icra etmeğı itiyat eylemiş farz olunursa böyle bir memleket o yüz milyonun sırasına göre 30, 40, 50, 80 milyonunu ziraate, ticarete, sanayie ikraz suretiyle istifade teminine imkân buluyor, demek olur (Bankalar vadesiz mevduatın dahi sırasına göre yarısını, yarısından fazlasını kullanmağı muvaffak olurlar. Birçok esbap, tekml mevduatın bir anda mütalebesine imkân bırakmıyacağı birçok tecrübelerle sabittir).

İngiltere çekten ve çek sayesinde mazarı inkişaf olmuş mevduatı naktiyeden en ziyade temini istifade eden memleketlerden biridir. Bu memleket hassatan çizgili çek usulünü ihdas ederek çeki mükemmel bir âleti takas haline getirdikten sonra çekten azami fevaidi elde etmeğı imkân bulmuştur.

Hukuk Sahasında Çek :

Çekin tarifi — Ticaret Kanununun senedatı ticariye hakkındaki üçüncü babı, üçüncü faslına küşat ederken bu faslın adını koymayı unutmmuş, doğrudan doğruya kısım 1 diyerek çeklerin ihdası ve şekli hakkındaki ahkâma geçmiştir.

Ticaret Kanunumuz poliçe ile emre muharrer senedi tarif etmediğı gibi çeki de tarif etmez. Çeke bir tarif verip vermek meselesi Lahey Konferansında da mevzu bahis olmuştu. Ortadaki müşkülâta ve ezcümle bütün memleketlerin mev-

zuatına muvafık düşebilecek bir tarif iradı hususundaki nevama ademi imkâna binaen bundan sarfınazar edilmişti. Şimdi söylediğimiz veçhile Ticaret Kanunumuzda çeki tarif etmek kasdı bulunmadığı aşikâr olmakla beraber kanunun hassatan 610 uncu maddesini ele alarak bundan şöyle bir tarif çıkarabiliriz : «Çek, elinde keşidecinin emrine tâbi akçe bulunan bir şahıs üzerine ve senedi tediyeye muhatabı mecbur kılan bir mukavelei sarıhe veya zimniyeye tevfikân muhatabın bilâ kaydü şart meblâğı muayyeni gerek keşideci gerek ahar emrine tediyeye tevkilini natık mektuba derler». Kaydı ihtirazı ile irat etmekten hiç bir vakit hâli kalmıyacağımız şu tarif çek ile poliçeyi birbirine yaklaştırır. Fakat şüphesiz ki çek başka poliçe başkadır. Ezcümle tarifteki «keşidecinin emrine tâbi akçe» kaydı çekte şartı esası olduğu halde poliçede hiç de şart değildir. Bu ve emsali farkları kısımların ve maddelerin tahliline geçtiğimiz zaman daha yakından göreceğiz. Çekin mahiyeti hukukiyesi hakkında evvelce mesbuk izahatı bir kere daha hatırladıktan sonra (N. 30) kısımların tahliline geçebiliriz. Bu maddelerde çekin mahiyetini daha yakından göreceğiz.

Mevzu bahis olan fasıl dokuz kısımdan mürekkep olup birincisinden çekin tedavüle vaz'ından, ikincisinde cirosundan, üçüncüsünde tediyesinden, dördüncüsünde ademi tediyeye takdirindeki hakkı rücadan, beşincisinde müteaddit nüshalı çeklerden, altıncısında sahtelik ve tahrifattan, yedincisinde müruru zamandan, sekizincisinde eyyamı tatiliye vesaire hakkındaki ahkâmı umumiyeden, dokuzuncusunda ihtilâfı kavaninden bâhis ahkâm tedvin edilmiştir. Biz de bermutat bu sırayı takiben tetkikatımıza devam edeceğiz.

Sayın Namık Zeki Aral'ın Senedat-ı Ticariye eserinden alınan bu etütte
çeklerde cironun kaldırılmasına ait çalışma tasarısında ekliyoruz.

«The Economist» den

Çeklerde Ciro Lüzumsuz mudur?

İngiliz Konservatif Milletvekili Mr. Croham Page Parlâmentoya verilmek üzere çek kullanma usulünde kolaylık sağlayacak bir kanun layihası hazırlamıştır. Bu lâyhada sağlanan kolaylığın çek kullananlarla Bankalara zaman tasarrufu yaptıracağı ümit edilmektedir. Mr. Page'in tasarısına göre çek, lehdarın Banka hesabına ödendiği zaman ciroya lüzum yoktur. Ciro zaruretinin azaltma imkânları uzun zamandan beri münakaşa edilmekte idi; bir kaç sene evvel bir bankalar arası komite bu mevzuda çalışmalar yaptı, fakat bu çalışmaların mahsulü maalesef efkâr umumiye-yeye bildirilmedi. Mr. Page'in hareketi münakaşayı teknik muhitten daha geniş olan iş adamları muhitine devretti.

Ciro muameleleri bankalara ve ticaret muhitine bir hayli zahmet yüklemektedir. Günde bir miktar çek alan bir teşebbüs dahi her bir çekin arkasındaki cironun çekin yüzünde yazılı isime mutabık şekilde imzalandığını kontrol etmek mecburiyetindedir, hattâ çekin yüzündeki isim doğru olmasa bile, çekin tevdi edildiği banka te-diye yapmadan evvel ciroyu dikkatle muayene etmek mecburiyetindedir. Bundan başka günün kliring muameleleri neticesinde kendilerine çek keşide edilen banka-

lar da bu çekler gelince aynı şekilde bir inceleme yapmak mecburiyetindedirler. Cironun nasıl sıhhatli ve nasıl sıhatsız olacağına dair bir hayli kaide vardır. Sıhatsız bir çek tevdi edildiği bankaca yapılan muayeneden sızarsa kendi üzerine bu çek keşide edilen banka ciro düzelinceye kadar parayı tediye etmez.

Tahminlere göre ciroya lüzum gösteren senelik çek miktarı 600 milyon kadardır, ve bu ciroların ekserisi tahsilât ve tediye sırasında ikişer kere tetkik edilmek zorundadırlar. Bu çeklerden senede bir milyondan fazlası cironun usulsüzlüğünden dolayı red edilmektedir, 13 milyonundaki cironun bankalar tarafından tasdiki istenmekte ve 10 milyonu da bankalarca yapılan hususî bir anlaşmaya göre ciro edilmektedir.

Bu muameleleri azaltma imkânlarının başında şu teklif gelmektedir. Eğer çekin lehdarı bu çeki bir üçüncü şahsa devretmeyip doğrudan doğruya banka hesabına yatırırca ciroya lüzum yoktur. Ciro anlaşmanın bir kısmıdır, çeklere hâkim olan hükümlerle örff ve adet devri kabil tediye vasıtası olan klâsik polîçe hükümlerinden doğmuştur.

Eğer, Jones, Smith namına bir çek keşide ederse Smith'e bu çeki kullanma hak-

kını devretmek için çeki ciro etmelidir. Smith'de ciro suretile bu hakkı Brown'a devredebilir. Çek devri kabil bir tediye vasıtası olmakla beraber (hukukan sadece bir nevi poliçedir) tatbikatta her gün keşide edilen milyonlarca çekin ancak ufak bir kısmı devredilmektedir. Bu da banka hesabı olmayıp arkadaşlarından çekin paraya tahvilini isteyenler tarafından yapılmaktadır.

Çeklerin büyük bir kısmı lehdarın hesabına ödenmektedir. Bu takdirde devir bahis mevzuu değildir. Parayı ödeyen banka kendisine tevdi edilen çeki müşterisinin arzusu veçhile tediye edebilmek için, bir muayeneden geçirir, fakat bu muayene sadece çekin arkasındaki imzanın yüzündeki imzaya atakub edip etmediği ile alakalıdır. Banka memurunun imzanın lehdara ait olup olmadığını tevsiika imkânı yoktur. Eğer bu imza bankanın müşterisine aitse imzayı kontrol etmek imkânı vardır. Fakat bu çek müşterisinin başkası adına nakde tahvil ettiği bir çek ise banka çekin normal usullere uygunluğundan gayrı bir hususu tetkik edemez.

Reform taraftarları cironun sadece kanun hükümlerine uymağı sağladığını iddia etmektedirler. Hakikaten ciro çek keşidecilerini zannettikleri şekilde himaye etmemektedir. Keşideci bilhassa çeki tahsil eden ve ödeyen bankaları sahte ciroya karşı himaye eden çizgili çeklerde ciroyu faydasız değil zararlı bulmaktadır. Poliçe kanunu çek muamelelerinde bankaları himaye eder. Bu bakımdan bankalar, kanununda yapılacak her hangi bir tadilâtın kendi emniyetlerini zedelemesine dikkat edeceklerdir. Fakat keşideci ve lehdar sıfatile müşterilerin, çek muamelelerinde zaman tasarrufu sağlayacak bir tadilâtın halen kendilerine bağışlanmış olan himayeyi sarsacağından korkuları yoktur.

Evvelce yapılan cironun bertarafı teklifleri, ciro edilebilecek çeklerle büyük ekseriyetini teşkil eden hiç bir zaman ciro edilmeyecek olan çekleri birbirinden

tefrik etmeğe matufdu. Üzerinde çok durulan bir teklife göre ekseriyeti teşkil eden bu gibi çeklerin transferi gayrı kabil, yeni bir ödeme emri vasıtası şeklini alması idi, böyle bir ödeme emri teknik mânada çek olamaz). Bu vasıtada ciroya ihtiyaç olmayacaktı. Fakat bu teklife yapılan itirazların en mühimi böyle bir plân gereğince müşterinin iki tip çek defteri kullanmağa mecbur kalacağı ve iki tip vasıtanın bankalar için de müşkilât doğuracağı merkezinde idi.

Mr. Page'in plânı bu mahzuru önlemektedir. Bundan başka bir de basitlik sağlamak gibi bir meziyete sahiptir. Yeni teklife göre çeki tahsil eden bankalar tarafından normal iş icabı yapılan bir hareket namına çek tahsil edilen müşterinin cirosuna muadil sayılacaktır. Bu hareket çeki o banka için «hususî» çizgi çekilmesidir. Eğer taraftan müşteri çeki tediye için bankaya vermeden evvel çeki çizip araya bankanın ismini yazdığı takdirde de aynı tesir hasıl olacaktır. Bundan maksat transferi gayrı kabil çeklerin cirosundan mütevellit mesaiyi kısmakla beraber cironun hukuki neticelerini ve bu meyanda cironun usulüne uyguun olmasından mütevellit bankaların sağladıkları himayeyi muhafaza etmektir.

Prensip itibarile çok vazih bir hal tarzı gibi görünen bu plânın teferruatlı meziyetleri hakkında tahmin yürütmek bugünkü safhada pek erken olur. Meselâ kanun, tatbikat hileleriyle bir az sertleşmektedir, buna ilâveten nihai hal tarzının çek kullanan camianın muhtelif gruplarının çok değişen ihtiyaçlarını aynı zamanda bankaların ihtiyacını en iyi karşılayan hal tarzı olduğuna emin olmak lâzımdır. Bankaların henüz bu hususda tafsilâtli mütalâa vermemeleri bir az üzücüdür.

Bankaların yaptıkları beyanata göre, eğer icabeden kanunlar tahakkuk etmek yolunda ise ticaret erbabı camiasının tamamı tarafından desteklendiği takdirde kendileri de teklifi destekleyeceklerdir. Fakat beyanata «bazı pratik güçlükler poliçe kanununda teklif edilen tasarıda

kinden çok fazla tadelâta ihtiyaç gösterebilir.» Mütalâası da ilâve edilmiştir. Görünüşe göre bankalar hedefe hattâ kanun tasarısına karşı sempati duymaktadırlar. Fakat bankalar karşılaşılmasından korktukları güçlükleri ve teklif etmek istedikleri munzam kanun tadelâtını izah ederlerse iş âlâmine çok yardım etmiş olacaklardır.

Oldukça büyük bir karışıklığa sebep olacağı umulan bir güçlüğe bankaların beyanında işaret olunmuştur. İşaret olunan nokta makbuz çeklere yapılacak muamele hakkındaki tekliftir.

Mr. Page'in teklifine göre bankalar makbuz çekin usule uygunluğunu tesbit etmek külfetinden azade olacaklardır; fakat yine bu teklifi diğer cevaphanelerden destekleyen bazı ticarî teşekküller bankanın bu hususta araştırma yapması mecburiyetinin muhafazası tarafdarıdır. Mr. Page bu itirazlara şu cevabı ve-

riyor: Ciro edilmiş «farz» edilen ödenmiş çek meblağın çekte ismi zikredilen lehdar tarafından alındığına dair hukukî bir delil teşkil eder.

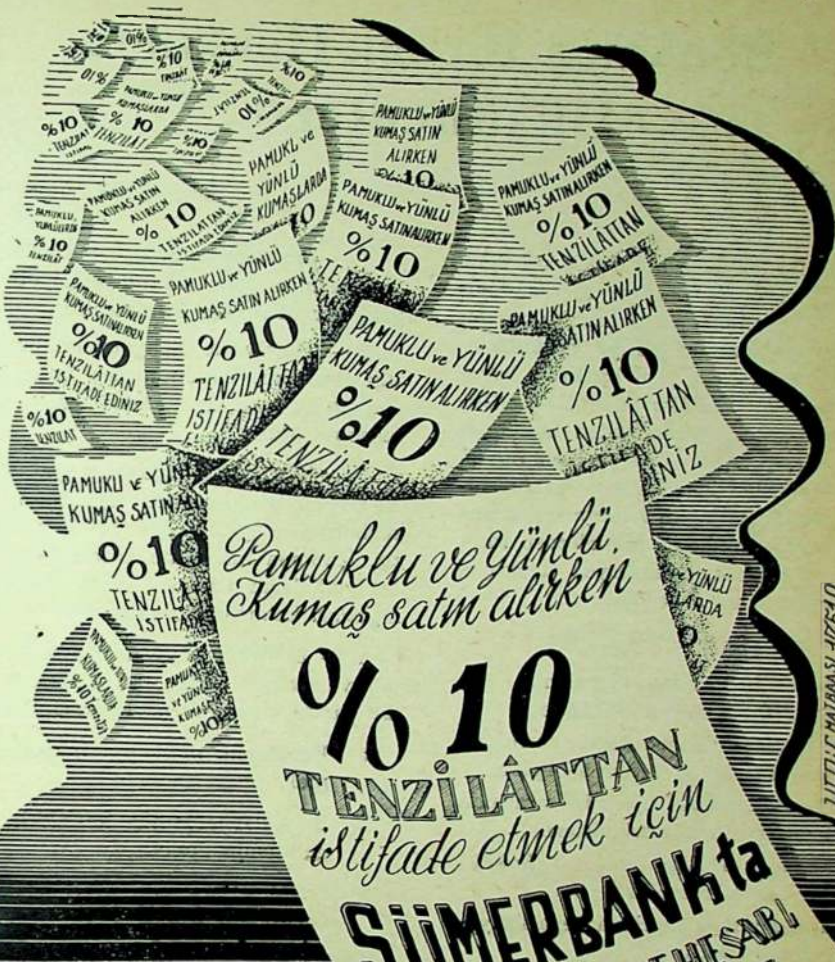
Fakat bazı teşekküller bunu kâfi bir garanti adetmemektedirler. Münakaşası yapılan diğer müşkil noktalardan biri de lehdarın yanlış belirtildiği çeklere aittir. Ciro edilmiş «farz» olunan çekleri tahsil edecek bankanın lehdarın kendi müşterisi olup olmadığını tevsik mecburiyeti cayi sual görülmektedir.

Bunlar halen tebellür eden müşkillerdir, münakaşa ilerledikçe başka müşkil-lerin de ortaya atılması muhtemeldir. Bugünkü gaye bu mevzuun muhtelif fikirleri ortaya dökecek şekilde münakaşasını sağlamaktır. Bu gayenin yerinde olduğu, ve neticenin bütün tarafları tam mânasile tatmin ihtimalinin bir az şüpheli olduğu muhakkaktır.

Dergimizin Yazı Ailesinden Değerli Arkadaşımız

Prof. HÜSEYİN NAMIK O R K U N' UN

ölümü ile aramızdan ebediyen ayrılmış olduğunu Dergimiz, okuyucularımıza büyük bir teessürle bildirir; ailesine başsağlığı ve merhuma Hak'tan rahmet diler.

AYRICA:

ZENGİN İKRAMIYE ÇEKİLİŞLERİNE İŞTİRAK EDEREK ANKARA VE İSTANBUL'DA A PARTMAN DAİRELERİ VE PARA İKRAMIYELERİ KAZANABİLİRSİNİZ.

SÜMERBANK

HERİŞ REKLAM 1951 B

Bankalar Birliği Hakkında Düşünceler (*)

Dr. Yusuf Saim ATASAGUN

Bankalar arasında bir Birlik kurulması için birkaç senedenberi bir teşebbüs vardır. Bu teşebbüs şimdi ciddi bir mahiyet almış bulunuyor. Maliye Vekâleti tarafından hazırlanan yeni bankalar kanunu tasarısında bankalar arasında bir Birlik kurulmasını istihdaf eden hükümler de yer almıştır. Bu tasarı halen Büyük Millet Meclisinde ve Ticaret Encümeninin gündemindedir. Bu konuşmamda Birlik mevzuunu muhtelif cephelerden inceleyecek, bu yeni organizasyon hakkında düşüncelerimi arz edeceğim.

Konuşma mevzuları şunlardır :

- 1 — Bankalar Kanunu tasarısında bankalar Birliğine ait hükümler,
- 2 — Bankalar arasında Birlik kurulmasına ihtiyaç gösteren sebepler,
- 3 — Memleketimizde bankalar arasında Birlik kurmak teşebbüsleri,
- 4 — Bankalar Birliği nasıl bir hukukî bünyede kurulabilir,
- 5 — Birliğe girişin mecburî veya ihtiyarî olması şekli,
- 6 — Tasarıda Birliğe verilen vazifelerin incelenmesi,
- 7 — Bankalar Birliğine başka hangi vazifeler verilebilir,
- 8 — Birliğe meslekî temsil vazifesinin verilip verilmiyeceği meselesi,
- 9 — Netice.

I

Kanun tasarısındaki hükümler

Lâyihada yer alan Birlik mevzuuna ait hükümler ve esaslar kısaca şu şekilde hülâsa olunabilir :

1 — Bankalar arasında (Bankalar Birliği) ismi altında hükmi şahsiyeti haiz yeni bir Müessese kurulacaktır.

2 — Türkiye'de faaliyette bulunan bütün bankalar, kanunun neşrinden itibaren altı ay zarfında bu Birliğe âza olmağa mecburdurlar.

3 — Birliğe âza olmayan veya aidatını ödemeyen bankalarımız veya mesul idarecilerinden ayrıca para cezası alınacaktır. İcabında mahkeme kararıyla bu kabul bankaların mevduat kabul etmek selâhiyetleri kaldırılabilir.

4 — Birliğe muayyen vazifeler verilmiş ve faaliyette sahası bu vazifelerle tahdit olunmuştur. Bu vazifeler şunlardır :

- a. Bankacılık mesleğini inkişaf ettirmek,
- b. Bankalar arasında karşılıklı tesanüt temin etmek,
- c. Bankalar arasında gayri meşru rekabeti kaldırmak.

5 — Banka veya banka şubesi küşadı, mevduatın tasnifine müteallik hususlar ve mevduata verilecek ikramiyeler mevzularında Maliye Vekâleti Birliğinin de mütalâasını soracaktır.

6 — Birliğin bir nizamnamesi hazırlanacaktır.

(*) Bu konferans Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü adına 10/12/1955 tarihinde Ankara Hukuk Fakültesi salonunda verilmiştir. Ve yalnız dergimizde neşrolunmuştur. Genişletilmiş metni (70 sahife) adı geçen enstitü tarafından ayrıca yayımlanmıştır. Arzu edenler (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Erdem Sok. No. 1 Cebeci Ankara) adresinden tedarik edebilirler.

II

Bankalar arasında Birlik kurulmasına ihtiyaç gösteren sebepler nelerdir?

Birlik mevzuunu incelerken evvelâ şu sorunun cevabını araştırmak yerinde olacaktır. Bankalar arasında bir Birlik kurulmasına hakikaten ihtiyaç var mıdır?

Memleketimizde 1923 den sonra başlayan Millî Bankacılık sahasındaki faaliyetler ve gelişmeler yıldan yıla müsbet bir seyir takip etmektedir. Yurdumuzda 1955 yılı ortasında 52 banka faaliyettedir. Bu bankaların yurd içindeki şube ve ajanslarının sayısı 1151 e varmıştır. Bütün bankalarda toplanan her türlü mevduatın miktarı 1955 yılı ortasında 3.5 milyar lirayı aşmıştır. Bankaların verdikleri kredilerin tutarı da aynı tarihte 5.5 milyar lirayı bulmuştur. Bütün bankalarda çalışan memurların sayısını 20.000 kadar tahmin ediyoruz. Bankalarla iş yapan müşterilerin sayısı da 5 milyon olarak tahmin olunabilir. Sadece bu rakamlar bankaların millî ekonomimizdeki vazifelerinin ehemmiyetini anlatmağa kifayet eder.

Memleketimizde iş hacminin artmasıyla birlikte para hacmi çoğalmaktadır. Paranın tedavül sürati artmakta, kredi muameleleri genişlemekte ve Banka hizmetlerinin neveleri de çoğalmaktadır. Bu tabii gelişmenin neticeleri olarak da bankaların bünyeleri ve faaliyetleriyle alâkalı meseleler ve mevzular ortaya çıkmaktadır.

Memleketimizde hususî ticaret bankalarının sayısı bilhassa son on sene zarfında çoğalmıştır. Bugün devlet sektörüne ait büyük bankaların yanında hususî sektöre ait bankalar kuvvetli bir mevki almışlardır.

Bu gelişme, bir yandan devleti bankaların faaliyeti üzerinde daha dikkatli olmaya ve muhtelif tedbirler almağa mecbur etmekte, diğer taraftan da bizzat bankaları kendi aralarındaki münasebetlerde düşünmeye sevk etmektedir. Resmî ve hususî bankaların sayısı arttıkça ve şubeleri çoğaldıkça bankaların arasındaki münasebetler sıklaşmakta, rekabet başla-

makta ve rekabet mücadeleleri zaman zaman ve yer yer sertleşmektedir. Denilebilir ki bankalar her gün yeni bir mevzu ile ve rekabet sahasında da yeni bir metodla karşı karşıya bulunmaktadır. Kanaatimizce, memleketimizdeki bankalar kuruluş ve olgunlaşma devrelerini henüz tamamlamış sayılamazlar. Millî bankalarımız tedrici tekâmülün içindedirler. Yapılacak daha pek çok işler ve geçirilecek bir çok merhaleler vardır.

Bankalar arasında bir nevi kader birliği vardır. Bankalar, millî ekonomi içinde ve dünya ekonomisinde görülen muhtelif hareketlerden ve hâdiselerden müstereken müteessir olurlar. Bilhassa halk psikolojisi üzerine tesir eden hâdiseler, süratle bütün bankaları alâkadar eder.

Bankaların vazifelerini ve iş münasebetlerini :

- 1 — Devlete karşı,
- 2 — Kendi aralarında,
- 3 — Halk ve müşteriye karşı,
- 4 — Merkez bankasına karşı,
- 5 — Yabancı memleketlerdeki bankalara karşı,

olmak üzere beş grup altında mütalâa edebiliriz.

Bankaların devletle olan münasebetlerinde şu mevzuları tesbit edebiliriz :

- 1 — Bankalar Kanununun ve diğer alâkalı kanunların tatbikatından doğan alâka ve münasebetler,
- 2 — Anonim şirket olmaktan mütevellit vazife ve mesuliyetler,
- 3 — Vergiler,
- 4 — Damga resmi mükellefiyetleri,
- 5 — Murakabe tatbikati,
- 6 — Cezalar,
- 7 — Malûmat bildirme,
- 8 — Muhtelif iktisadî tedbirlerin tatbikatında verilen vazifeler,
- 9 — Kalkınma çalışmalarının finansmanına iştirak,
- 10 — Devletten dilekler ve istekler.

Bankaların kendi aralarındaki münasebetleri :

sebetlerde mevcut olan müşterek mevzuatı şu esaslarda tesbit edebiliriz :

- 1 — Şube açmak,
- 2 — Mevduat toplamak ve ikramiye dağıtmak,
- 3 — Kredi açmak,
- 4 — Müşteri kazanma,
- 5 — Çeşitli bankacılık hizmetleri,
- 6 — Reklâm veya propaganda,
- 7 — Alınan faiz, komisyon, ücret ve masraflar,
- 8 — Verilen faiz ve sağlanan diğer menfaatlar,
- 9 — Muhtelif büro işleri ve teknik mevzular,
- 10 — Mesleki geliştirme işleri,
- 11 — Kullanılan matbualar, defterler ve formüller,
- 12 — Etüt, araştırma ve neşriyat,
- 13 — İstihbarat mevzuları,
- 14 — Mütekebil yardım ve mümessillik işleri,
- 15 — Bankalarda çalışan memurlarla alakalı mevzular ve sosyal tesisler,
- 16 — Diğer çeşitli işler.

Bankaların faaliyetleri ile alakalı olan mevzuların mühim bir kısmı doğrudan doğruya devleti alâkadar etmektedir. Devlet kanun ve nizamlar tedvin etmek suretiyle vazifesini yapmaktadır. Devletin bu sahadaki vazifesi kurucu, nizamlayıcı ve murakabe edicidir.

Son otuz sene zarfında bütün ileri memleketlerde devletin bankaların faaliyetleri ile çok yakından alakalandığı, geniş kanunlar ve nizamnameler tedvin olunduğu görülmektedir.

Memleketimizde devletle bankalar arasındaki münasebetlerin kül halinde tanzimi işi 1936 senesinde kabul olunan Bankalar Kanunu ile başlar. Aradan ondokuz sene geçmiş bulunuyor. Milli Bankacılığımızın bugünkü durumu 1936 yılındaki durumundan çok farklıdır. Uzun yılların tecrübeleri ve gelişen tatbikat ortaya bir çok yeni mevzular çıkarmıştır. Bu sebepten Bankalar Kanununun kül ha-

linde yeniden tanzimi zarureti hâsıl olmuştur. Bu suretle mevzuun devletle olan cephesi yeni hukuki esaslara göre tanzim olunacaktır. Fakat mevzuun diğer cephesi, bankaların kendi aralarındaki münasebetlerin tanzimi işi, açık kalıyor. Burada Birlik kurmak ihtiyacı kendisini göstermektedir.

Demokratik prensiplere göre idare olunan memleketlerde esasen devlet ekonomik faaliyetlerin her sahasına müdahale etmez ve edemez. Devlet sadece umumî nizamlar koyar ve yüksek murakabesiyle âmme menfaatlarını korur. Demokrat memleketlerde muayyen meslek zümreleri arasında hususî organizasyonlar kurulmuştur. Bu organizasyonlar memleketlere göre muhtelif isimler almaktadır. Bu teşkilât muayyen zümreleri temsil eder ve temsil ettikleri zümrelerin müştereken menfaatlarını müdafaa ve istihsal için çalışırlar ve mesleki geliştirme mevzularıyla de meşgul olurlar.

Şu halde devletin faaliyet sahasına girmeyen mevzularda bankaların kendi aralarında anlaşmalar yaparak ve iş birliği tesis ederek çalışmalarını gerekiyor. Bankalar arasında muhtelif şekillerde birliklerin kurulması bu mecburiyetten doğmaktadır.

Yabancı memleketlerde bankalar arasında Birlik kurmanın en mühim sebepleri bunlardır. Bu sebepler, devletin iktisadi ve sosyal hayata esaslı bir şekilde müdahalesinden ve kanun yoluyla mevzuat tedvininden evvelki devrelerde kendini hissettirmiştir.

III

Memleketimizde bankalar arasında bir Birlik kurulması için ilk teşebbüsler

1923 senesinde memleketimizde geniş şube teşkilâtı olan yalnız iki banka vardı. Biri Ziraat Bankası, diğeri de Osmanlı Bankası. İstanbul şehri istisna edildiği takdirde Anadolu şehirlerinde faaliyette bulunan küçük mahallî bankaların sayısı da pek azdı. Şehirlerin ekserisinde Ziraat

Bankası tek başına çalışıyordu. 1924 de İş Bankası kuruldu ve memleket içine yayılmağa başladı. Tedricen büyük şehirlerde bankaların adedi çoğaldı ve müşterek faaliyet sahalarında rekabet hareketleri başladı. O tarihe kadar yalnız ziraî kredi muameleleri yapan Ziraat Bankası da her türlü kredi muamelelerini ve Bankacılık hizmetlerini yapmağa başladı. Nihayet 1944 senesinde Yapı ve Kredi Bankasının kurulmasıyla ve bu bankanın yeni çalışma usulleri ile Millî Bankalarımız arasında yepyeni bir rekabet devresi açıldı.

Bankalar arasında rekabet hareketleri başlayınca, alâkalı bankalar bir araya gelerek bazı anlaşmalara varmak ve müşterek çalışma esasları tesbit etmek ihtiyacını duymuşlardır. Memleketimizde ilk defa 1930 senesinde bankalar arasında müşterek çalışmalar ve anlaşmalar başlamıştır. İlk defa üç bankanın (Ziraat, İş ve Osmanlı) selâhiyetlerini toplanarak bazı hususlarda müştereken tatbik olunacak umumî bir anlaşmaya varmışlardır. Müteakiben büyük şehirlerdeki bankaların şubeleri arasında da mahallî anlaşmalar yapılmıştır. Fakat bütün bu anlaşmalar sadece iyi niyetlerin nazari olarak izharından ibaret kalmış ve tatbikat uzun ömürlü olamamıştır.

Bankalar arasında en mühim müşterek hareket, mevduata verilen ikramiyeler sahasında başlayan rekabetin hızlandığı devreye tesadüf eder.

Hükümetin yakın alâkası ve müdahalesiyle 1953 senesinde bankaların selâhiyetlerini bir araya toplanarak ikramiyelerin mahiyeti, azami miktarları ve tevzi şekilleri hakkında umumî bir anlaşmaya varmışlardır. Bu anlaşmanın esasları müteakip yıllarda yine müştereken gözden geçirilmiştir. (Tasarruf mevduatını teşvik ikramiyeleri hakkında protokol) adı verilen bu müşterek anlaşma 1955 de de yenilenmiştir. Bu anlaşmaya ikramiye tevzi eden 26 banka iştirak etmiştir.

1953 yılında yapılan müşterek çalışmalar sırasında, ötedenberi mevcut olup bankalar arasında bir Birlik kurulması

fikri daha kuvvetli bir şekilde ortaya atılmıştır. 1953 senesinde üç büyük bankanın «Merkez, İş ve Emlâk» teşebbüsü ile bir Birlik komitesi kurulmuş ve ihzari çalışmalara başlanmıştır. Aynı yılın sonlarına doğru bankalar arasında bir Birlik kurulduğu havadisi gazetelerde intişar etmiştir. Fakat ihzari çalışmalardan kat'i bir netice alınmamış ve bazı ciddi sebeplerden dolayı Birliği, fiilen faaliyete geçirebilmek mümkün olamamıştır.

Bu teşebbüsler gösteriyor ki, Bankalar arasında bir Birlik kurmak ihtiyacı alâkalılar arasında uzun zamandanberi kendini hissettirmiştir. Fakat Cemiyetler Kanununa ve ihtiyarilik prensiplerine istinaden böyle bir Birliğin kurulamayacağı ve kurulsada dahi verimli olmayacağı neticesine varılmıştır. Bu işin neticelendirilmesi Bankalar Kanununa bırakılmıştır.

IV

Bankalar Birliği nasıl bir hukukî bünyede kurulmalıdır?

Bankalar arasında kurulacak Birliğe nasıl bir hukukî bünye verilmelidir? Bu da ayrı bir tetkik mevzuudur. Bu mevzuu incelerken bankalarımızın umumî durumuna kısa bir göz atmak faydalıdır.

Memleketimizde bankaların hukukî temelleri ve iktisadî bünyeleri birbirinden çok farklıdır. Bir kısım bankalar münhasıran Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurulmuş normal anonim şirketlerle kurulmuş anonim şirketlerdir. Bankaların mühim bir kısmı da hususî kanunların mühim bir kısmında hususî kanunlarla kurulmuş iktisadî devlet teşekkülü bünyesinde. Bir kısım bankalar da yabancı memleket bankaları veya şubeleridir. Memleketimizde sadece bir tek şahsa ait hususî banka tipi yoktur.

Teşkilât bakımından da bankalar arasında büyük farklar vardır. Bankaların bir kısmı çok şubeli büyük bankalardır. Az şubeli veya şubesi hiç olmayan bankalar da vardır.

Bankalar sermaye bakımından da iki

gruba ayrılmıştır : Devlet sektörü ve hususi sektör.

Bankalarımız iş ve ihtisas sahaları bakımından da muhtelif gruplara ayrılmaktadır. Görülüyor ki bankalar arasında, hukuki bünyede, sermayede ve faaliyet sahalarında muhtelif farklar vardır. Bu farklı duruma rağmen, bütün bankaların müşterek vasıfları ve müşterek faaliyet sahaları vardır. Bunlar mevduat toplamak, ticari kredi vermek ve çeşitli bankacılık hizmetleri yapmak sahalarında görülür.

Birlik kurulması, bir bakıma aynı bünyeli ve aynı mevzular üzerinde çalışan bankalar arasında bahis mevzuu olabilir. Meselâ yalnız hususi ticaret bankaları arasında ... veya yalnız emlak bankaları arasında .. buna (İhtisas Bankaları Birliği) denilebilir. Bundan başka muayyen bir bölge dahilinde çalışan muhtelif bankalar arasında veya yine muayyen bankalar arasında Birlik kurulması düşünülebilir. Buna da (Mıntaka Birliği) denir. Bu Birlikler taaddüt ettiği takdirde bunların üstünde ayrıca bir de (Umumi veya Millî Birlik) kurulması zaruret halinde alır.

Bu çeşitli imkânlardan memleketimize hangisi kabili tatbik olabilir? Bu husustaki düşüncemiz kısaca şöyledir :

Memleketimizde bankaların bugünkü hukuki bünyeleri, karakterleri, sayıları ve bankacılık mevzuatı muvacehesinde çeşitli Birlikler kurulması maksada uygun değildir. Bütün bankalar arasında bir tek Birlik kurulması memleket şartlarına ve ihtiyaca en uygun şekildir. Böyle bir Birlik, hukuki bir birleşme mahiyetinde olmayacaktır. Keza hukuki ve malî bir mesuliyeti de bulunmayacaktır. Birliğe yüksek sevk ve idare selâhiyeti de verilmeyecektir. Bu Birlik sadece, müşterek bazı işleri başarmak maksadıyla vücuda getirilen bir iş-birliği organizasyonu ve meslekî temsil teşekkülü karakterini haiz olacaktır.

Böyle bir Birlik hangi hukuka göre kurulabilir?

Bu hususta dört ihtimal düşünülebilir:

1 — Cemiyetler Kanununa göre, 2 — Ticaret Kanununa göre, 3 — Ayrı hususî bir kanunla, 4 — Bankalar Kanunu içinde.

Cemiyetler Kanununa göre ve Medenî Kanunun cemiyetler hakkındaki hükümlerine dayanılarak bankalar arasında bir Birlik kurulması muhtelif sebeplerden dolayı mümkün görülememektedir.

Ticaret Kanunu hükümlerine göre de, tasarlanan mahiyette bir Birlik kurulması mümkün değildir. Mevcut kanunlardan faydalanma mümkün olamadığına göre, bu maksatla hususî bir kanun tedvini düşünülebilir. Fakat Bankalar Kanununda geniş çapta bir tâdilât yapılması derpiş olduğuna göre, kurulması düşünülen Birlik hakkındaki hukuki esasların Bankalar Kanunu içinde yer alması maksada en uygun olanıdır. Netekim tatbikat ta bu istikamette gelişmiştir ve isabetlidir.

V

Birliğe girişin mecburi veya ihtiyarî olması meselesi

Kurulacak Birliğe mevcut bütün bankaların âza olarak girmeleri mecburî mi olmalıdır? Yoksa âzalık serbest mi bırakılmalıdır? Bu mevzu üzerinde de ayrıca durulmaya değer. Kanaatımıza göre, bu hususta gözönünde tutulması lâzım gelen esas, Birliğe verilecek vazifelerin mahiyeti ve dolayısıyla bu yeni organizasyondan beklenen hizmetlerdir. Gerek kanun tasarrısında derpiş olunan vazifeler ve gerekse bizim burada izahına çalıştığımız mevzular, böyle bir Birliğin alâkahılar arasında tam bir iştirak halinde kurulmasını ve çalışmasını icap ettirmektedir. Âzalık ihtiyara bırakıldığı takdirde tatbikatta bir çok mahzurlar doğabilir. Bazı bankalar şu veya bu sebepten dolayı Birliğe iştirak etmek istemezler. Bu sebepten umumi bir düzen kurulması mümkün olamaz, ve beklenen umumi tesanüt istihsal edilemez. Tasarıda âzalığın mecburî olması prensibi kabul edilmiştir.

İzahlarımızda bu görüşün isabetini teyit etmektedir.

VI

Tasarıda Birliğe verilen vazifelerin incelenmesi

Evvelce işaret olunduğu üzere Bankalar Birliğine tasarıda verilen vazifeler üç grupta toplanmaktadır :

Bankacılık mesleğinin inkişafı,

Bankalar arasında karşılıklı tesanüt temini,

Gayri meşru rekabeti bertaraf edecek tedbirleri ittihaz ve tatbik etmek.

Bu vazifelerin tatbikattaki realizasyonu nasıl olabilecektir? Şimdi de bu mevzuları kısaca inceleyeceğiz :

Bankacılık mesleğinin inkişafı maksadıyla tedbirler ittihazi ve tatbiki vazifesi :

Bu mevzuu incelerken evvelâ şu sualleri ortaya atmak ve cevaplandırmak yerinde olacaktır.

Bankacılık bir meslek midir? Bu mesleğin geliştirilmesi için ne gibi tedbirlerin alınmasına ihtiyaç vardır? Bu tedbirler nasıl tatbik olunabilir?

Bankacılık derken iki mevzuu bir birinden ayırmak lâzımdır. Birisi, **Bankacılık sanatı** diğeri de **bu sanat branşı içinde çalışan insanlar**.

Bankacılık sanatının inkişaf ettirilmesi ile bu sanat branşı içinde çalışanların durumu birbirinden ayrıdır.

Bankacılık sanatını meslek edinen ve bu işe şahsi sermayesini koyan kimselere Banker-bankacı denir. İlk zamanlarda banka denen müesseseler münferit şahısların mali ve işi idi. Faaliyetleri de küçük çapta idi. Bu sanatta çalışan yardımcı elemanların sayısı da mahdudtu. Sonraları tedricen işler genişledi ve büyük banka işletmeleri kuruldu. Yardımcı elemana olan ihtiyaç da arttı. Nihayet sayıları mahdud olan sermayedar ve yüksek idareci zümrenin yanında vazifelerine türlü isimler verilen geniş bir personel kadrosu

(Banka memuru) meydana geldi. Memleketimizde Bankacılık sanatını meslek edinen geniş bir kadronun hepsine birden «bankacı» demek âdet oldu. Fakat buntara (Bankacı) değil (Banka idarecisi) ve (Banka memuru) demek daha doğru olur.

Memleketimizde (Banka memurluğu) diye bir meslek grubu henüz umumî bir şekilde mevzuatta tayin ve tesbit edilmiş değildir. Sadece barem kanununda ve Emekli Sandığı Kanununda (Banka memurları) tâbiri geçer.

Kanaatimize göre, Bankacılık mesleğinin inkişafına ait vazifelerin iki istikamette düşünülmesi lâzımdır. Biri, **sanatın kendisine ait vazifeler diğeri de bu sanatta meşgul elemanların şahıslarına ait vazifelerdir**.

Sanatın kendisine ait mevzular, bankacılık tekniği sahasına girmektedir. Burada teknik usullerin rasyonelleştirilmesi işi başta gelir. Teknik terimlerin anlayışında, formüllerde, matbualarda, formalitelerde, mukavelenamelerde, muhasebe defterlerinde, kayıt usullerinde, makine kullanmada ve haberleşme işlerinde ve sairede müştereken düşünülmesi ve beraberce tatbik edilmesi lüzumlu bir çok mevzular ve işler vardır. Bu sahada geliştirici, kolaylaştırıcı araştırmalara ve bilhassa daha ucuz maliyetli iş görmeğe imkân verecek çalışmalara ihtiyaç vardır. Kurulacak Birliğin Bankacılığın teknik sahasına giren mevzularda çok faydalı işler göreceğine inanıyoruz.

BANKA İDARECİLERİNE VE BANKA MEMURLARINA AİT MEVZULARA GELİNCE

Eleman kadrosunun alâkalı olduğu mevzuları da türlü cephelerden ele almak mümkündür. Bu sahada başlıca şu mevzuları sayabiliriz :

- 1 — Bankaya intisapta aranacak şartlar:
  - a) Aranacak asgari tahsil ve giriş imtihanı,
  - b) İlk mesleki bilgilerin verilmesi ve stajyerlik devresi,
  - c) Mesleki imtihan.

2 — Yüksek seviyeler için müteakip yetiştirme ve olgunlaştırma,

3 — Memurların şahsî durumlarıyla alakalı mevzular, muhtelif yardımlar ve sosyal tesisler.

1 — Banka memurluğuna alınacak elemanlarda asgarî tahsil ne olmalıdır? İlk, orta veya lise mi? Yoksa meslek okulları mı? Banka memurluğu için bir meslek okulu var mıdır? Yoksa kurulabilir mi? Bu sorular mesleği inkişaf ettirme mevzuunda merdivenin birinci basamağını teşkil ederler.

Bankacılık sanatı okullarda değil, bizzat bankaların içinde öğrenilmekte ve öğretilmektedir. Kurslar, enstitüler ve hattâ meslek okulları, meslekî yetiştirme devresinde yardımcı vasıtalarıdır.

Aranan asgarî tahsil devletin resmî ve umumî mekteplerinde verilen tahsildir. Bu da, ya orta mektep veya lisedir. Bankalar arasında müştereken karar verilecek ilk mevzu, bankalara **intisap edecek elemanlarda** hangi asgarî tahsilin aranacağı keyfiyettir. Bu mevzu üzerinde Birlik karar alabilir.

Bilindiği üzere, bankalarda çalışanlar iki katagoride toplanmaktadır. Birinci grupta, **sevk ve idare** mevkilerinde olan selâhiyetli elemanlar vardır. Bunların sayısı nisbeten mahduttur. Her bankada umumî personelin yüzde onunu geçmez. Ekseriyeti teşkil eden ikinci grupta tatbik ve icra mevkilerinde çalışan selâhiyetsiz elemanlar vardır.

Meslekî yetiştirme programlarının bu iki grubun ihtiyaçlarına göre tanzim edilmesi lâzım gelir.

İlk intisapta aranacak asgarî tahsil şartının kabulünden sonra, daimi memur olabilmek için bankalar dahilinde **bir stajyerlik devresinin ihdası ve bunun umumî bir şekilde her bankada tatbiki lâzımıdır.**

Stajyerlik devresi kaç sene olmalıdır? Bu devre zarfında hangi servislerde ve kaçar hafta müddetle staj görülmelidir? Bu tatbikat devresi zarfında stajyerlere

hangi mevzularda nazari bilgiler verilmelidir?

Nihayet stajyerlik müddetinin sonunda yapılacak imtihanların şekli nasıl olmalıdır? Hülâsa, banka memuru adayına ilk meslekî bilginin verilmesi müsterek bir usul ve tatbikata bağlanmalıdır.

2 — Memur yetiştirilmesi işinde ikinci safha, yüksek derecede bilgi verilmesi mevzuudur. Bu olgunlaştırma devresidir. Bu iş için de muhtelif imkânlar düşünülebilir. Diğer taraftan, banka memurlarına meslekî bilgi verilmesi mevzuu iki başka istikamette de tetkik edilmelidir.

Biri, mevcut elemanların bilgi durumlarının yükseltilmesidir. Diğeri de bundan sonra bankalara alınacak elemanların yetiştirilmesidir. Memleketimizde bankalarda vazife gören her derecedeki elemanların meslekî bilgi ve durumları tetkike muhtaçtır.

Meslekî yetiştirme sahasında tedbir almadan evvel, bütün bankalarda çalışan memurların yaş, tahsil ve meslekî bilgi ve memurluk müddeti ve saire bakımlarından durumlarını araştırmak ve bunları umumî bir anketle tesbit etmek lâzımdır. Bu işi de en iyi bir şekilde Birlik ele alabilir. Bir memur hangi mektepten gelirse gelsin bizde alışılmış umumî bir durum var : Bir kimse bir defa memuriyete girip masa başına oturdu mu artık ne kitap ile ve ne de meslekî mevzularla ciddi bir şekilde meşgul oluyor. Tatbikatın içinde ne görüyorsa ve şefleri tarafından ne öğretiliyorsa onunla kalıyor. Bir çok elemanlar da muayyen bir masada yıllarca kalıyor ve aynı işi yapıyor. Bizde sistemli bir şekilde memurların şahsî kabiliyetlerinin geliştirilmesi işi ele alınmamaktadır. Yetiştirme ve gelişme tamamen münferit gayretlere, şahsî kabiliyete ve tesadüflere bırakılmıştır. Halbuki bilhassa çok bilgi ve hususî bir kabiliyet ve meziyetler isteyen bankacılık sahasında metotlu bir yetiştirme politikasının tanzimine ve tatbikine ihtiyaç vardır.

Meslekî bilgilerin umuma intikalini kolaylaştıracak tedbirlerin alınması lâ-

Ticaret Bankalarında Kontrol Organizasyonu

Yazan : Doğan AKA

Bankaların, müessese içindeki ortakların haklarına, müşterilerin varlıklarına karşı bazı mükellefiyet ve mes'uliyetleri vardır.

Bunlar, statülerine göre, İdare Meclisi denilen mes'ul ve selâhiyetli organın uhdesine tevdi edilmiştir.

İdare Meclisleri, bu vazifelerini umumiyetle kendi bünyeleri içinde meydana getirdikleri ve adına, «Mürakabe Kom-

tesi» denilen bir kontrol cihazı marifetiyle ifa ederler.

Mürakabenin hedefini, tekmil banka muamelelerinin kanun, mevzuat, statü ve hususî anlaşma hükümlerine göre ve behemehal müessesenin menfaatine uygun bir suretle cereyanı teşkil eder.

Bu hedefi istihdaf eden kontrol veya mürakabe başlıca iki gruba ayrılır :

Birisi, «Kanunî Kontrol» dur ki buna

zımdır. Bu tedbirler, bol miktarda müte-hassis eleman yetiştirmek, her memur tarafından iştirak edilebilmesi kolay olan kurslar açmak, anlaşılması basit olan neşriyate ehemmiyet vermek, ve bu neşriyatı ucuz bedellerle dağıtmak ve her vasıta ile okumayı, ilmi ve fikri mesaiyi teşvik etmektir.

Memleketimizde bir çok bankalar, memurlarının yetiştirilmesi işine hususî bir ehemmiyet vermediklerinden ve daha kolayca geldiğinden diğer bankalardaki yetişmiş ve işe yarar elemanları yüksek ücret teklifleriyle kendilerine almağa gayret etmektedirler. Bizde bankadan bankaya memur kayması hareketleri umumî bir mahiyet almıştır. Bankalar arasındaki zararlı rekabetin bir tezahürü de bu sahada görülmektedir. Bol miktarda iyi eleman yetiştirilmesi bu rekabeti hafifletebilir.

Banka memurları mesleklerinin alâ-kadar olduğu günlük aktuel problemlerle de şahsen temas imkânlarını bulmalıdır. Bu da kurulacak münasip organizasyonlarla temin olunabilir. Tesis olunacak hususî lokallerde sık sık serbest toplantı-

lar yapılması ve münakaşalı konferanslar verilmesi mümkündür. Bu çalışmalardan ciddi fâideler sağlanabilir. Bizde yüksek sevk ve idare mevkiinde bulunan Umum Müdürler ve Müdürler memurlarıyla devamlı bir şekilde geniş temaslar yapmak ihtiyacını duymamaktadırlar. Duyanlar da meşguliyetlerinin çokluğundan bu kabîl işler için zaman ayıramamaktadır. Halbuki büyüklerin küçüklerle temas etmeleri, samimi toplantılar tertip ederek serbest hasbihallerde bulunmaları ve zaman zaman konferanslar vermeleri ne kadar lüzumlu ve faydalıdır. Yabancı memleketlerde bu gibi temaslara büyük bir ehemmiyet verilmektedir.

Hülâsa olarak; her seviyedeki yetiştirme işlerinin ciddi tetkiklere tâbi tutularak müşterek bir sisteme bağlanması, ihtiyaçlara göre programlar hazırlanması ve devamlı bir şekilde çalışılması lâzımdır. Bu işleri (Bankalar Birliği) üzerine alabilir ve mükemmel bir şekilde başa-rabilir.

(Sonu var)

banka terimleri içinde, «Haricî Kontrol» adı verilir. Bu kontrol ile banka muamelelerinin ve idaresinin kanunî mevzuat hükümlerine ve kuruluş maksat ve çalışma politikasına uygun cereyan edip etmediği araştırılır. Ayrıca, Merkez Bankasına, Bankalar anlaşmasına ve hükümetçe bankalar için itihaz edilmiş olan kararlara ait tahkik mevzuları da bu kısmında mütalâa edilir.

Filhakika, bu nevi mürakabeyi ifa edecek selâhiyetli yeminli mürakipler mevcuttur. Buna rağmen, İdare Meclisleri haricî ve kanunî teftiş mevzuuna giren bu kabil işleri kendi organlarına tahkik ettirerek müesseselerinin kanun ve mevzuat muvacehesinde kusursuz çalışmalarını sağlarlar.

İkincisi, bankanın teknik işlemlerinin tetkikini ifade eder ki buna da, «Dahilî Kontrol» adı verilir. Dahilî kontrolün mevzuunu, banka muamelelerinin selâhiyetli merciler tarafından itihaz edilmiş kararlara uygun cereyan etmesi, işlerin teknik kusur ve hatalardan azade bulunması, muhtelif muhasebe kayıtları arasında ahenk ve mutabakatın mevcudiyeti, hülâsa, banka işlerinin kusursuz ve muntazam yürümesi keyfiyetinin tahkiki teşkil eder.

Bu kısımda, bankanın prestiji ve manevî kredisi kadar maddî menfaatleri ve hakları da mevzuubahistir. İhmal, dikkatsizlik, hata ve kasitten meydana gelen zararların maddî tesirleri doğrudan doğruya banka ortaklarına ve müşterilerine akseder. Bu itibarla, dahilî kontrol'da bir zarar ve risk'i önlemek gayesi de mevzuubahis olduğu için, bankalarca bu kısmın daha teferrüatlı organize edilmesine ihtiyâç vardır.

Bankalarda vücade getirilen bu mürakabe ve kontrol cihazının vüs'atı, kendi bünyeleri ve iş hacimleri seviyesindedir. Binaenaleyh, yukarıda bahsedilen haricî ve dahilî kontrol işlerinin müessir bir tarzda, maksada hizmet ettiği kadar müesseseye yük olmayacak derecede ekonomik olmasına itina edilir.

Buraya kadar verilen izahata göre, modern ve hususî bir ticaret bankasının

kontrol cihazının durumu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

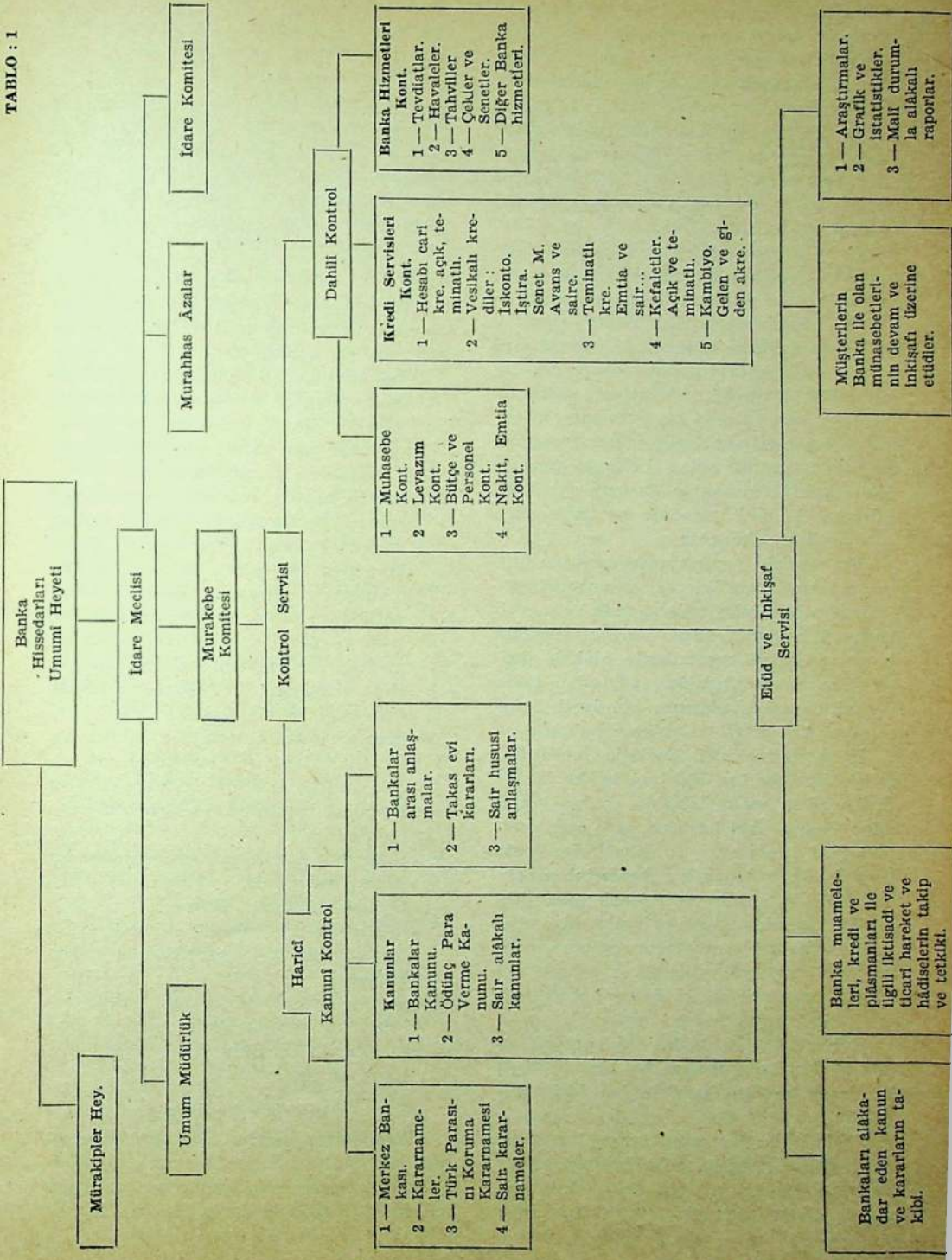
Malûm olduğu üzere bir bankanın en yüksek organı «Hissedarlar Umumî Heyeti» dir.

Hissedarlar heyeti, statülerine göre, bankanın idaresini kendi aralarından seçecekleri «İdare Heyeti» ne ve idare heyeti icraatının kontrolünü da «Mürakabe Heyeti» ne tevdi ederler. Bu suretle teşekkül etmiş olan İdare Heyeti ise, banka idaresini, statü gereğince, ihdas edilmiş olan «Umum Müdürlük» organına ve umum müdürlük icraatının kontrolünü da kendi bünyesi içinde ihdas ettiği, «Kontrol Komitesi» ne tevdi eder. Buradaki «Kontrol Komitesi» ni banka hissedarlar heyetinin intihab ettiği, «Mürakabe Heyeti» ile karıştırmamak lâzımdır. Hissedarlar heyetinin seçtiği mürakipler, banka icraatını heyeti umumiye namına mürakabe ederler. Tatbikatta bu mürakipler muameleleri umumî hatları itibarile gözden geçirirler ve raporlarını Umumî Heyete tevdi ederler.

İdare Heyeti tarafından ihdas edilen ve kendi bünyesi içinde teşekkül ettirilen kontrol komitesinin vazifesi ise, doğrudan doğruya umum müdürlük tarafından yapılmış olan icraatın idare meclisi namına kontrol edilmesini ifade eder ki tabloda daha ziyade bu komitenin ifa edeceği vazifeler teferrüatle gösterilmiştir.

Nazari olarak bazan kontrol komitesinin bir icra organı olan umum müdürlüğe bağlı bir servis halinde vazife görmesi tasavvur edilebilir. Nitekim, memleketimizde, ve ekserisi devlet sermayesile teşekkül etmiş, aksiyoneri bulunmayan bankalarda bu nevi kontrol sistemi revaç bulmuştur. Halbuki, kanaatimizce, bu tarz kontrol, sermayesi tamamen şahıslara ait olarak teşekkül etmiş bankaların kuruluş maksat ve hukukî bünyelerine tenvafuk etmez. Hem icra, hem de bu icraatı kontrol etmek vazifesinin aynı organa bırakılması, bu kabil müesseselerde hâkim olması lâzım gelen demokratik idare ve mürakabe prensiplerine de muhaliftir. **Bu itibarla, müesseselerin**

TABLO : I

Mürakipler Hey.

Urun Müdürlük

İdare Meclisi

Murakebe Komitesi

Kontrol Servisi

Kanunî Kontrol

Hariç

- Kanunlar**
- 1 - Merkez Bankası Kararnameleri - Türk Parasını Koruma Kararnamesi - Sair karar-nameler.
  - 2 - Bankalar Kanunu.
  - 3 - Ödünç Para Verme Kanunu.
  - 4 - Sair alâkâh kanunlar.

- Kanunlar arası anlaşmalar.**
- 1 - Bankalar arası anlaşmalar.
  - 2 - Takas evi kararları.
  - 3 - Sair hususî anlaşmalar.

- Muhasebe Kont.**
- 1 - Levazım Kont.
  - 2 - Bütçe ve Personel Kont.
  - 3 - Nakit, Emtia Kont.
  - 4 - Emtia Kont.

- Kredi Servisleri Kont.**
- 1 - Hesabî carî krc. açık, teminatlı.
  - 2 - Vesikalî krediler : İskonto. İşira. Senat M. Avans ve sair.
  - 3 - Teminatlı krc. Emtia ve sair...
  - 4 - Kefaletler. Açık ve teminatlı.
  - 5 - Kambyo. Gelen ve giden akre.

- Banka Hizmetleri Kont.**
- 1 - Tevdiatlar.
  - 2 - Havaletler.
  - 3 - Tahvilier.
  - 4 - Çekler ve Senetler.
  - 5 - Diğer Banka hizmetleri.

Elüd ve İnkişaf Servisi

Banka muameleleri, kredi ve plâsmanları ile ilgili İktisadî ve ticarî hareket ve hâdiselerin takip ve tetkiki.

Bankaları alâkâdar eden kanun ve kararların ta-kibi.

Müşterilerin Banka ile olan münasebetlerinin devam ve inkişafı üzerine etüdler.

1 - Araştırmalar.
2 - Grafik ve İstatistikler.
3 - Mali durumla alakalı raporlar.

mesuliyetlerini, vaz etmiş oldukları sermayelerle üzerlerine almış bulunan hissedarlar heyetinin haklarını tam olarak muhafaza edebilmek için kontrol cihazının icra organından ayırılmalı olması lâzımdır.

Bütün bu mütalâaların muhassalası olarak, tabloda gösterildiği üzere, kontrol komitesinin doğrudan doğruya idare meclisine bağlı bir organ olarak teşekkülü tavsiye edilmiştir.

Tabloya göre, Kontrol Servisine ayrıca bir de «Etüd ve İnkişaf Ettirme» vazifeleri ilâve edilmiştir. Bunun hedefini, banka muamelelerinin daha rasyonel cereyanı, işlerin daha ziyade inkişaf ettirilmesi imkânının araştırılması teşkil etmektedir. Nitekim, Amerikan Bankalarında, «Development Department» adı altında teşekkül ettirilmiş olan bu servis yaptığı araştırmalar ve bulduğu yeniliklerin tatbiki sayesinde Amerikan bankacılığının bugünkü modern seviyeye ulaşmasına âmîl olmuştur.

Bu servisin yaptığı araştırmalarla bulduğu teknik yeniliklerin banka muamelelerine tatbiki işlerin daha sade ve süratli cereyanını temin eder. Diğer taraftan bankanın malî mevzularıyla alakalı iktisadî ve ticarî hâdiseleri yakından takip ederek finansmanlarının emniyeti bakımından lüzumlu tavsiyelerde bulunur.

Etüd ve İnkişaf Servisi, faaliyetini müşterilerinin her birisinin banka ile cereyan eden muamelelerine kadar teşmil eder. Hesaplarını kapatan veya arzu ettiği gibi işletmeyen müşterilerle direkt temaslarda bulunarak sebeplerini araştırır. Bunlar teknik veya idarî noksanlıklardan tevellüt ediyorsa, banka idarecilerinin dikkatini bu noktalara çekerek mahzurların bertaraf edilmesine çalışır. Bu sayede banka işlerinin devamlı bir inkişaf halinde seyretmesini sağlar.

Hülâsa, bir bankada etüd ve inkişaf servisi, bugünün ticaret bankası anlayışı içinde en mühim servislerden birisi addedilir.

Tabloda bu servisin kontrol servisine bağlı gösterilmesinin sebebi bir taraftan bu teşkilâtın banka için daha ekonomik olması, diğer taraftan, tatbikatta daha

emin ve süratli netice vereceği mülâhazasından ileri gelmiştir. Mamafih, bu servisin umum müdürlük teşkilâtına bağlı olarak çalışması da mümkündür.

Buraya kadar verilen izahatla bir banka kontrol teşkilâtının organizasyonu ve bu organizasyonda hâkim olan zihniyeti izah etmiş olduk. Bu prensiplerden müphem olarak vücutte getirilecek banka kontrol teşkilâtının hedefi, metodları ve prensiplerini ana hatlarla aşağıda izah ederek bahse nihayet vereceğiz.

Kontrolün Hedefi:

Şemaya göre vücutte getirilecek mürakabe, organizasyonunun başlıca çalışmaları gayeleri şunlardır:

- 1 — Banka muamelelerinin kanun, mevzuat, anlaşma ve statü hükümlerine göre ve idare meclisince ittihaz olunan kararlar dahilinde cereyan edip etmediğinin araştırılması;
- 2 — Banka kayıtlarının muntazam işleyip işlemediği, hesap ve defterler arasında mutabakatın mevcut olup olmadığı, açılan ve açılmış mukaveleli kredilerin ve vesikaya müstenit ödünç verilen paralara ait vesikaların hukukî ve ticarî vasıfları haiz olup olmadığı ve bunların teknik işlemlerinin kusursuz ve risk'siz cereyan edip etmediğinin tetkiki;
- 3 — Banka muamelelerinin teknik bakımından sür'at ve intizamını arttıracak yeni ve modern usullerin etüd ve tatbikatı bakımından telkinlerde bulunulması;
- 4 — Bankanın kâr ve iş hacmini alâkadar eden mevzuların, iktisadî ve ticarî hâdiselerin takip edilmesi;
- 5 — Muamelelerin inkişaf seyrini takip eden grafik ve istatistiklerin hazırlanması;
- 6 — Bankanın malî durumunu, tediye kabiliyetini ve ankeslerini gösterir malûmatı ihtiva eden aylık raporların hazırlanması.

Kontrol Metodları:

Bankalarda başlıca iki nevi kontrol metodu vardır. Birisi devamlı günlük kontrol sistemidir ki buna aynı zamanda, «Puantaj Usulü» de denir. Bu usulde her

servisin yaptığı işler müteakip ilk veya ikinci günlerde tetkik ve kontrol edilir. Bir gün evvelsi cereyan eden muamelelerin bütün dokümanları, dahilî servislerle ait fişler gözden geçirilir. Bu kontrol sırasında, mukavele, senet ve sair vesikaların kanunî ve ticarî vasıfları haiz olup olmadığı araştırılır. Bütün bu vesikalar kontrolör tarafından renkli bir kalemle işaretlenir. Müteakiben, her vesika muhteviyatının ait olduğu muhasebe muavin veya esas defterlerine noksanzız geçip geçmediği tahkik edilir. Bunu müteakip alâkalı servis hesapları arasında mutabakatın mevcudiyeti temin edilir. Gözden geçirilen muhasebe kayıtları da keza işaretlenir. Şüphesiz, bu tetkikler sırasında, muamelelerin müşterilere tâyin edilen limitler dahilinde cereyan edip etmediği ve depasmanlar mevcut ise bunların sebepleri araştırılır.

Günlük kontrollerden başka, bankanın kasa mevcutları, portföy ve depolarındaki kıymetler asgari ayda bir tatad edilerek mevcutla kayıtlar arasındaki mutabakat araştırılır. Sene sonlarında envanter kayıtlarına göre bankanın nakit ve menkûl kıymetleri tatad edilir. Aylık, üç aylık ve senelik banka mizanlarındaki rakam ve kıymetler karşılaştırılarak aralarındaki sıhhat dereceleri tetkik edilir.

Diğeri, günlük kontrol yerine, bankanın iş hacmine göre, senelik, altı veya üç aylık yapılan kontrollerdir ki buna da, «Devreli Kontrol Sistemi» adı verilir. Bu sistemin gayesi de günlük kontrol sisteminin aynıdır. Aralarındaki fark, bu sistemde muamelelerin muayyen devrelerde toptan tetkikinden ibarettir.

Bankalar bu iki kontrol sisteminden birisini veyahut her ikisini birden teşkilâtlarının bünyesine, duyacakları ihtiyaca göre, tatbik ederler. Şüphesiz, bu kararın, yani birisinin veya her ikisinin birden tatbik edilmesinde, kontrol edilecek banka şube ve ajanslarının iş hacmi, memurların kabiliyet ve karakterleri de müessir olur.

Günlük kontrol usulünü tatbik eden bankalarda, bazı servislerin muameleleri günlük yerine devreli bir kontrole tâbi tutulabilir. Binaenaleyh, bu iki sistemin mütalâa ve tatbiki her şeyden evvel ban-

kanın bünye ve iş hacmine göre kararlaşırılır.

Kontrol Prensipleri:

Bugünün modern kontrol sistemi, hata ve yanlışlığı normal tetkiklerle meydana çıkartmaktan ziyade onu önleyici tedbirleri almak ve bu suretle vukuuna mâni olmaktır. Sürekli kontrol metodlarının bu maksadı teminde büyük tesiri vardır. Filhakika, kusur ve yanlışlıkları devamlı tashih eden bir kontrol cihazı bu prensibin vücude gelmesinde kat'i bir yardımcı olur.

Diğer taraftan, kontrollerde tesadüf edilen yanlış ve hatalı işlerin bürokrat bir zihniyetle tenkid raporlarına geçirilmesinden ziyade serviste alâkalı mes'ul memurlara derhal tashih ettirilmesi de yine modern kontrol sisteminin güttüğü gayelerdendir. Bu suretle, tetkik sırasında noksanların derhal düzeltilmesi sağlanır.

Şüphesiz, bu prensibe sadık kalan kontrol sistemine rağmen, aynı nevi hataların ısrarla tekrürü ve bunların bir itiyat haline gelmesi karşısında keyfiyet raporla yüksek mercie aksettirilir. Bundan başka, esasa müteallik hata, dikkatsizlik, veya kasden yapılmış kusurlu muameleler, tevlidi muhtemel zararlar bakımından not edilir ve bunu yapan servis şefi ve memurunun mütalâası alınır. Keyfiyet normal olarak mürakabe komitesine rapor edilir.

Kontrolün, muamelenin seyrine mâni olmayacak tarzda yapılması da esas prensipler meyanında mütalâa edilir. Kontrolün, idarecilerin haysiyet ve içtihatlarına kıymet veren bir zihniyetle yapılması da şarttır.

Kontrol vazifesiyle tavzih edilmiş olan şahısların, tetkik edecekleri mevzuların hususiyetlerine vâkıf olacak bilgede bulunmaları da mühimdir. Binaenaleyh, kontrol teşkilâtında vazife alan kimselerin personalitelerinden başka umumî ve meslekî kültürlerinin de bu iş için kâfi olmasına dikkat edilir. Bu maksat için, kontrolörlerin, icabında bankanın aktif ve pasif servislerinde çalıştırılmak suretile lüzumlu meslekî bilgilerinin arttırılmasına gayret edilir.

ENDEKSLİ İSTİKRAZLAR

II

Yazan : Sait MAYTER

Endekslı istikrazlar, paranın kıymetinden kaybedişine karşı hususî tasarrufla teminat vermek gayesini güderler. Filhakika tasarruf bir para telâkkisine bağlıdır. Bu telâkkiye göre paranın çeşitli fonksiyonları arasında bir de satın alma gücünün muhafazasını temin fonksiyonu vardır. Bu fonksiyonun para değerinde 1914 denberi vukua gelen ve 1939-1945 den itibaren hızlanan düşüş sebebiyle ortadan kalktığı her zaman ileri sürülen basit bir müşahade halini almış bulunmaktadır.

Endekslı istikrazlar paranın kıymetinden ehemmiyetli kayıplara maruz kaldığı bu tarihlerden sonra görünmeğe başlamışlardır. Bu nevi istikrazlar para değerindeki düşüşün endekse nazaran göstereceği tehâlufe göre tasarruf erbabına ödenecek faiz veya resûlmalin ayarlanması fikrine istinat ettirilmişlerdir.

Para değerinde vukua gelecek düşüşten tasarruf sahibinin korunması ise ona kati teminat verilmesi ile mümkün olabilir. Verilecek teminatın tasarruf sahibi lehine, istikrazda bulunan müessese aleyhine olmaması ve her iki tarafın menfaatlerini telif etmesi endekslı istikrazların halli gereken diğer bir meselesini teşkil eder. Bilhassa amme istikrazlarında tasarrufla verilecek teminatın devlet maliyesini vasıtalı veya vasıtasız ağır vergilere götürebilecek karakteri taşımaması lâzımdır.

Mesele böyle vazedilince endekslı istikrazların devlet siyaseti, içtimai müvazene, para, maliye ve ekonomi üzerindeki tehlikeli olabilecek tesirlerinin önleyici usullerinin araştırılması iktiza ettiği kendiliğinden ortaya çıkar. Her iki tara-

fın menfaatini telif eder bir şekil bulunmadığı takdirde yalnız tasarrufla kati teminatla bulunmayı düşünmek beyhude bir gayret olur.

Bu nevi istikrazlarda seçilen endeks temevvüçlerden azade diğer bir kıymet olmasına rağmen bunlar ne hukukî statüleri ve ne de teknik tertipleri bakımından mütecanis bir kategori teşkil etmezler. Yakın zamanlara kadar tatbik olunan endekslı istikrazları :

- 1 — Kambiyo teminatını havi istikrazlar,
- 2 — Klâsik endekslı istikrazlar,
- 3 — İstihsal hissesi sistemi,

isimleri altında üç gruba ayırarak mütalâa etmek mümkündür.

1

Kambiyo teminatını havi istikrazlar

Bu nevi istikrazlar, müstakar olması dolayısıyla seçilen bir yabancı memleket parasının endeks olarak alındığı istikrazlardır. Meselâ Birleşik Amerika Devletleri doları Birinci Dünya Harbifinden sonra Avrupa'da ihrac olunan bir çok istikrazlarda endeks olarak kullanılmıştır.

Kambiyo teminatını havi istikrazlarında muhtelif şekilleri vardır.

En basit şekli Almanya'da 1923 Ağustosunda ikinci tertip olarak ihrac olunan (Altın - İstikrazı) vesilesile tatbik olunan dır. Bu istikrazın faiz ve resûlmali dolara göre hesaplanmış, satış ve ödeme millî para ile yapılmıştır.

Bir - az daha farklı diğer bir şekli yine 1932 Martında Almanya'da 6, 12, 24, 60

ve 120 dolarlık kupürler halinde ihraç olunan (dolar istikrazı) nda görülür. Bu istikrazın faiz ve resülmali dolara göre hesaplanmış olmakla beraber malî servisinin de dolarla yapılması temin edilmiştir. Satışıda yabancı memleket parası mukabilinde yapılmıştır.

Hamillere kambiyo teminatında hiyar hakkı tanyan % 4 ½ faizli 1937 Fransız istikrazında bu usul tatbik edilmiştir. O sıralarda hâsılı Milli Müdafaa masraflarına tahsis edilecek bir istikraz akti düşünülmüyordu. Frank'da uzun zamandan beri devam eden kıymet tenezzülü ve istikrarsızlık sebebiyle tasarrufu bu yeni istikraza celb için çare aramıyordu. Tasarrufun sarsılan itimadını tekrar tesisi için istikrazın faiz ve resülmalinin iki nevi para ile yapılması derpiş edildi: Fransız Frangı ile İsviçre Frangı. Fransa'da ödeme parası Fransız Frangı idi. İsviçre'de ödeme (Banque des Règlements Internationaux) delâletile İsviçre Frangı ile yapılacaktı. İstikrazın diğer bir hususiyeti ödenecek meblâğın (Faiz veya Resülmal) hamilin arzusuna göre Fransız Frangı, İngiliz lirası ve Amerika Birleşik Devletleri dolarından her hangi birinin ödeme günündeki kuru ile hesaplanabilmesi idi. Bu suretle % 4 ½ faizli 1937 istikrazı hamile üç hiyar hakkı tanıyordu: birincisi ödeme mahalli (Fransa veya İsviçre), ikincisi hesap parası (Fransız Frangı, İngiliz lirası, Amerika Birleşik Devletleri doları), üçüncüsü ödeme parası (Fransız Frangı, İsviçre Frangı) idi.

Fransa'da buna benzer bir istikraz 1952 yılında aktedilmiş bulunuyordu. (Caillaux-istikrazı) diye anılan bu kambiyo teminatını havi istikraz İngiliz lirası endeks alınarak tertip edilmişti. İstikraz hamilleri İngiliz lirasının 95 de birine tekabül eden bir Frank kıymetinden istifade edeceklerdi. İngiliz lirası kuru 90 Frangı tecavüz ettiği takdirde kıymet noksanı faize ilâve edilmek suretile ödenecekti. Bu sisteme göre istikrazın % 4 faizine paranın İngiliz lirasına nazaran göstereceği sukuta muadil bir miktar faiz daha eklenmiş oluyordu.

Polonyanın % 8 faizli 1922 istikrazında ise farklı bir formül tatbik olunmuştur. Bu istikraz iki ayrı paraya göre tertip edilmişti. Bu paralardan biri istikrarı teminat altına alıyordu. Tahviller kısmen (kâğıt-Mark), kısmen (altın-Zloty) ile muharrerdi. Faiz ve resülmal ödemeleri kısmen (kâğıt-Mark) ve kısmen İsviçre Frangı, dolar gibi müstakar dövizlerle yapılacaktı. Bu sistem ile paranın geçireceği tahavvüllerden kısmen içtinap edilmiş oluyordu.

Kambiyo teminatını havi istikrazlar bahsinde Almanya'da 1923 Aralık ayında ihraç edilen K serisi obligasyonlara tatbik olunan usulü hatırlamak yerinde olur. Obligasyonlar doğrudan doğruya yabancı dövizler kurlarına göre endekslenmişti. (Kâğıt-Mark) ile muharrer bu tahviller (Reichsbank) iskonto haddi gibi % 8-15 e kadar değişen bir faiz taşıyorlardı. Bu sistem ile, kambiyo yükselişi ile faiz haddi de yükseleceğinden, K serisi tahviller ile yabancı dövizler kurları arasında bir münasebet kurulmuş bulunuyordu.

2

Klâsik Endeksli İstikrazlar

Klâsik endeksli istikrazlar; endeksi: fiyat, ücret, altın, bazı mallar ve hizmetler servisi gibi yabancı paradan gayri bir kıymetle tesis edilmiş olan istikrazlardır.

Prusyanın % 4 faizli 1923 (Çavdar-istikrazı) buna bir misal teşkil eder.

Bu şekil istikraz (Pinay istikrazı) adı verilen % 3 ½ faizli 1952 istikrazı ile tekrar ortaya çıkmıştır. (Pinay istikrazı) seçilen endeks bakımından nazarı itibara alındığı takdirde klâsik bir istikrazdır. Endeks halkın paranın düşüşüne karşı bir sığınak olarak daima tercih ettiği altın idi. Bu husustaki kanun Maliye Nazırına resülmali altın kuru tahavvüllerine göre ödemeyi teminat altına alan bir istikraz akti selâhiyetini veriyordu. Bu vaziyete göre hamillere yalnız resülmal garanti edilmiş oluyordu. % 3 ½ nisbetindeki faiz endekse tâbi değildi. Fakat hamillere: tahvillerin vergi ödemelerinde kullanılması, % 3 faizli devamlı istikraztananan imtiyazlar ve muafiyetlerden

istifade, müterakki vergiye tâbi tutulma-
ma vesaire gibi diğer bazı menfaatler de
bahşediliyordu.

Bir kararname ile resülmalin ne su-
retle temin edileceği izah olunmuştu. Bu
kararnameye göre ferağ ve intikal re-
simleri karşılığı olarak vergi dairelerine
kabul edilecek tahviller Maliye Nazırı ta-
rafından her yılın 31 Mayıs ve 30 Kasım
tarihlerinden evvel çıkarılacak iki tebliğ
ile tesbit ve ilân olunacaktı. Diğer taraf-
tan Mart ayının ikinci Pazartesi günün-
de yapılacak kur'a ile itfa olunacak ve
bedelleri 1 Haziran'dan itibaren ödenecek
olan tahviller kıymetinin de ne suretle
hesaplanacağı tesbit edilmişti. Bu kıymet
100.000 Franklık nominal resülmali irae
eden bir tahvil için, 20 Franklık bir Fran-
sız altınının 15 Mayıs ve 15 Kasım'a te-
kaddüm eden günlere ait olmak üzere
(Bulletin de la cote des agents de Paris)
de neşredilen kurları vasatısının 25 mis-
li olacaktı. Aynı zamanda (Louis altını)
nın temevvüçleri dolayısıyla tahvile ih-
raç fiyatından aşağı bir kıymet tesbit
edilmesine de meydan verilmiyordu.

Pinay istikrazı bütçe açığına tahsis
edilecekti. 1952 yılı bütçesinde kabul edi-
len krediler bir yıl evvelkine nazaran
fazla idi. İstikraz yeni vergiler ihdas edil-
meksizin yeni kaynak bulunması ihtiya-
cına cevap verecekti. Çünkü yeni vergi
arzu edilmediği gibi masraflardan tasaru-
f da istenmiyordu. Masraflardan tasaru-
f politikası tâkip edeceğini bildiren
Pleven kabinesi düşürülmüş, vergi ihdası-
na tevessül eden Edgar-Faure Hükûme-
ti de aynı akıbete uğramıştı. Bu itibarla
Pinay istikrazı sarsılan itimadı tesis ve
bütçe açığını kapatmak gibi iki gaye gü-
düyordu.

3

İstihsal Hissesi Sistemi

Fransa'da, L'Electricité de France,
S. N. C. F., Les Charbonnages de France
gibi büyük amme müesseseleri tarafın-
dan son zamanlarda ihraç olunan bir ta-
kım istikrazlar endeksli istikrazlar tek-
niğini modernleştirmek gayesini güder-
ler.

İstihsal hissesi sisteminde de temel
fikir para düşüşü tehlikesine maruz ik-
razcılara teminat vermektir. Fakat bu ga-
ranti seçilecek harici yani teşebbüsün
faaliyeti ile ilgisi bulunmayan her hangi
bir endeksle değil, bilâkis ikrazcının alâ-
kasını celbedecek teşebbüsün faaliyetine
dahil unsurlardan seçilecek dahili bir en-
deks ile temin edilmektedir. Böyle bir
endeksin seçilebilmesi ise teşebbüsün her
hangi bir sahada ihtisas kesbetmiş bu-
lunmasına bağlıdır. Bu karakteri taşıyan
bir endeks seçimi ancak yukarıda ismi
geçen müesseseler için mümkün olabilir.
Fakat Devlet böyle bir endeks bulamaz.
Şu halde bu tip istikrazlar amme işlet-
meleri için kabili tatbiktirler.

Bu buluş hukuki olmaktan ziyade
psikolojiktir. Sistem tahvil hamillerini
bir anonim şirket hissedarları gibi mü-
essese ile ilgilendirmeye temayül eder.
Bir şirket hissedarı şirket umumi heye-
tinin tesbit edeceği büyük bir temettü
hissesi almak ümidine mukabil her hangi
bir riske maruz kalmayı kabul etmiş va-
ziyettedir. Halbuki tahvil hamili sabit
bir gelir almaya razı olmuştur. Buna mu-
kabil sermayesini emin bir yere plâse
ettiğine kanidir. İşte ikrazcının bu kana-
atini paradaki istikrarsızlık bozar, istih-
sal hissesi sistemi ise ikrazcıyı teşebbü-
sün neticelerile ilgilendirerek onun bo-
zulan emniyetini tesis eder denilmektedir.

İstihsal hissesi sisteminin prensibi bu-
dur. Bu şekilde aktolunan en yeni istik-
raz (L'Electricité de France) ın 15 Ekim
1952 istikrazıdır. Bu istikraz tahvilinden
satın alanlar, ödedikleri 16.000 Franga
mukabil aynı zamanda bir istihsal hisse-
si elde etmektedirler. Bu istihsal hissesi
hamiline her sene, geçen yılın yüksek ve
alçak tansiyonlu 100 Kvh'in vasatı satış
fiyatına müsavi (asgarî 720 Frank) bir
meblâğ tahsil etmek hakkını vermektedir.
Mukavele 15 sene için aktedilmekte ve
1958 Temmuzundan itibaren gerek kur'a
keşidesi, gerek hamillerin müracaatı ile
mukaveleye son vermek hakkı tanınmak-
tadır. Yalnız bu sonuncu halde hissenin

KREDİ ve RİSK

«Le Risque du Crédit Bancaire
George Petit - Dutaillys» den :

Çeviren :
Memduh GÜPGÜOĞLU

Risk meflumu :

Vasıl olunacak bir gayeye ve tahakkuk ettirilecek şartlara matuf her faaliyet bir risk ihtiva eder; bu, şartlarına yerine getirilememesi veya tesbit edilen gayeye ulaşılabilmesi rikidir.

Risk bütün kredilerin müşterek unsuru olması itibarile banka muamelâtında müstesna bir ehemmiyeti haizdir.

Ticarî kredinin mesnedi «mal» olduğu için bu kredinin riski de ister istemez mahduttur. Çabucak satılabileceğimizden emin olmadıkça oniki banyo sobasını veya yüz parça pamukluyu birden durup dururken almayız.

Her nevi işimize yarayan «para» ya müstenit banka kredisi ise herkes tarafından arzu edilir bir şeydir. Bu sebeple mahiyeti icabı banka kredisi emtiaya müstenit krediden daha tehlikelidir, çünkü onu esas maksadından inhiraf ettirmek daha kolaydır.

Mesele bununla da bitmemektedir.

M. Cauboue'nun dediği gibi, bankacılık yapmak mübayenetleri telif etmeğe çalışmaktır. Aldığı paraların başkalarına ait oluşu sebebiyle banka idarecisi emniyet faktörüne sıkı sıkıya riayete mecburdur; bu ise binnazariye mümkün olduğu kadar az taahhüde girmekle kabildir. Halbuki öte yandan bir tüccar sı-

alım fiatı, o yıl ödenecek meblâğın (asgari 16.000 Frank olmak kaydıyla) 20 mislini geçmeyecektir.

Buna müşabih bir istikraz S. N. C. F. tarafından 7 Mart 1953 tarihinde ihraç olunmuştur. Bu istikrazın endeksi demiryollarının 3. sınıfında seyahat eden yolcular tarifesi idi. Faiz ve resülmal tediyeleri bu tarifeye göre tehalüf etmektedir.

(Les Charbonnages de France) ın 31 Aralık 1953 tarihli istikrazında yalnız resülmal ödemesi endekse tâbi tutulmuştur. Bu istikrazda bahsettiklerimizden farklı bir formül tatbik olunmuştur. 10.000 Franklık nominal resülmalı havi

bir senedin safi bedeli 1952 ve 1961 yıllarının ikinci yarısındaki Fransız kömürleri toptan fiyatları endekslerinin göstereceği artışın yüzde miktarına müsavi bir meblâğ kadar yükseltilmek suretile ödenebilecektir.

İstihsal hissesi sistemin bariz vasfı endeksin teşebbüsün faaliyetine dahil unsurlardan seçilmiş olmasıdır. Bu suretle teşebbüse ikraz edilmiş bulunan sermayenin iştirâ gücünün muhafazası teminat altına alınmış olmaktadır. Diğer taraftan teşebbüs, faaliyeti ilgisi olmayan bir endeksin riskine maruz kalarak aldığından fazlasını vermek durumuna düşmemektedir.

fatile banka idarecisi müşterilerine faydalı olmaya, böylece onların adedini arttırmaya ve bundan da azamî kâr teminine çalışır. Böyle yapmak ise, kârın emniyet unsuru ile gayri mütenasip olarak inkişaf edeceğini bile bile geniş mikyasta taahhüde girmeyi icabettirir.

Bankacının mübayenetleri telif etmeğe çalışma işinin bir başka cephesi daha vardır. Elinde bulundurduğu kaynakların büyük kısmı vâdesiz mahiyette olabilir. Sakin devrelerde bunların balığı aşağı yukarı değişmez ve hattâ artmağa mütemayildir. Fakat iktisadî konjonktür değişmeye yüz tutunca kredi verilen kimselerin buna ihtiyaçları nisbetinde, hattâ fazlasile mevduat çekilişi olmaya başlar. Bir siyasî hâdise mevduat sahiplerini korkutmaya görsün, kitlevî çekilişler bankanın hesaplarını altüst eder. Banka müşterilerine faydalı olmak istiyorsa böyle hallerde tediyyatında bir istikrar teminine mecburdur. Bankaya yatırılan paraların tamamı muayyen bir vâdenin gelmesi dolayısıyla çekilmezler.

Tecrübeye müstenit hesaplar sayesinde diğer grup teşebbüslere nazaran bu bakiye banka için daha az tehlikeli olacak şekilde haftalara ve aylara taksit edilip gider.

Risk duygusu :

Kredinin tevziinde meslekî bir teşekkülün veya bir Devlet teşekkülünün işgal ettiği yer ne olursa olsun, bunu sevku idare edecek kimseler elleri altındaki malûmattan istifade ile, bu malûmatın bütün müphem ve gayri sahih taraflarına rağmen, istikbalde doğru çıkacak pratik bir neticeye varılabilmek meziyyetine sahip ise ler o takdirde kredinin tevzii sağlam bir esasa dayanıyor demektir.

Bu meziyyet hukuk, teknik, psikoloji, aklı selim, hüküm, verebilme ve sezış kudreti gibi bir sürü müktesep malûmatın ve doğuştan sahip olunan istidatların heyeti mecmuasının mahsulüdür. İşte buna «risk duygusu» diyoruz.

Risk duygusu ancak müşteri kitlesi ile

doğrudan doğruya ve yakinen vâki temaslardan ve girişilen taahhütlerin evsaf ve hacmi üzerindeki devamlı teemmülât-tan sonra sahip olunan tecrübeler neticesinde elde edilir.

Risksiz kredi olamaz :

Kabul edilen tarz ne olursa olsun banka verdiği bir kredinin riskinden asla azade kalamaz. Bütün yapabileceği iş normal riskleri üzerine alıp anormal riskleri bertaraf etmeye çalışmak veya hiç olmazsa bunları iyi hesaplamaktır.

Bir kredinin esasını teşkil eden emtiyanın fiatlarındaki temevvüçler, kredi verilen kimseye karşı borçlu olanların ödemedede tekâsül göstermeleri, kredi alanın istikraz ettiği parayı başka bir işte kullanması, bir ödeme talebi dolayısıyla banka ve kredi alan arasında zuhur edebilecek bir anlaşmazlık, bütün bunlar bankanın kredi verirken hesaba kattığı normal risklerdir ve banka tecrübe ile edinilmiş kaideleri tatbik etmek suretiyle bu risklere karşı mümkün mertebeye kendini korumaya çalışır. Buna mukabil kredi, spekülasyon mevzuu olan bir mal için verilmişse veya kredi alan kimse başka bankalardan da hürmetlice paralar temin etmiş ise veya vergi bakımından vaziyeti iyi değil ve banka da bunu biliyorsa bu vaziyetlerde anormal risklerle karşı karşıya bulunuluyor demektir. Banka bu grup risklerden tamamen içtinap edemese bile hiç olmazsa bunları iyi hesaplayıp kredi şeraitini ona göre ayarlamalıdır.

Risklerden birisi büyük tehlike arzeder : Ahlâkından tamamen emin olmayan bir müteşebbisle çalışmak. Filhalkı kredi verirken bankanın kararı ekseriya evvelden tahmini mümkün olmayacak surette değişen geçici unsurlara istinat eder. Taahhütlerin iyi bir şekilde sonuçlanmasında borçlunun hüsnüniyeti en mühim âmildir. Borçlu dürüst ise hâdiseler aksi bir seyir takip etmiş olsa dahi borcunu ödemek için elinden gelen bütün gayreti gösterecektir; dürüst değilse alacaklısına kimbilir ne oyunlar oynayacaktır!

Ticari ahlâkın düşmesi, harp riskleri karşılığının kifayetsiz oluşu, normal maddelerin piyasaya arzı dolayısıyla ikame maddeleri mahrecinin anı kaybı tehlikesi ve nihayet paranın muayyen bir istikrara kavuşup ta sun'î olarak kapalı tutulan ekonominin geniş mikyasta mübadelelere açılması sebebiyle toprak gibi «hakikî = aynı kıymetler» veya «melce kıymetler» denilen kıymetlerin fiyatının düşmesi tehlikesi 1940 senesindenberi riskleri artırmıştır.

Buna mukabil Hükümetin bir çok maddelerin fiyatlarına narh koyması ve stoklarını kontrol etmesi dolayısıyla risk azalmıştır. Risk bilhassa fiyatların devamlı yükselmesi sebebiyle azaldı; bu sâyede ödeme kudretinin fevkinde kredi almış olanlar vaktinde borçlarını ödeyebildiler, zira bu krediler ödeme zamanında bida-yettekine nazaran daha az miktarda bir mala tekabül ediyordu. Halbuki fiyatlar düşmüş olsa idi banka o eski makul kredi prensiplerine dönecekti.

Elhasıl görülüyor ki risk her zaman berdevamdır, yalnız muameleye göre azalıp çoğalmaktadır. Buradan da, verilen kredinin kullanılmasını yakından takip etmek zarureti meydana çıkmaktadır.

Risk ve maliyet fiatı :

Nazarî olarak bankanın kârından muayyen bir miktar ayırmak suretile bütün risklerin korkusuzca karşılanabileceği zannedilir. Halbuki muamelelerinin hacmine nazaran bankacılıkta kâr nisbeti diğer ticaret ve sanayi kollarına kıyasen çok daha düşüktür. Filhakika unutmamak lâzımdır ki banka işletmesinde iptidâî maddeyi teşkil eden «para»nın maliyet fiatına, mudilerine ödediği faizden başka bir takım masraflar da müessir olmaktadır. Ezümle hırsızlıktan vikâyesi icabeden ve gayri müsmir bir şekilde duran kasadaki para, müteaddit gişelerin idamesi ve kasa muamelelerindeki manipülasyon işleri ayrı ayrı birer masraf mevzuudur. Keza maliyet fiatı, müşteri kitlesinin devamlı takip ve tarassutu masraflarının ve bundan daha mühim olmak üzere de

tecrübe ile sabit olduğu veçhile en basiretli idarenin dahi kaçınmayacağı nisbette bir zarar yüzdesinin tesiri altındadır. Binaenaleyh banka, malını maliyet fiatının çok üzerinde olmıyan bir fiatla devrediyor demektir. Bu vaziyette bir çok iyi işlerden temin edilen kârı bir tek kötü iş silip süpürebilir.

Onun için bankacılıkta riskin diğer her nevi teşebbüslerinkinden daha ziyade olduğu söylenir ve böylece banka idarecilerinin niçin bu derece basiretli ve formalitelere bağlı olduklarının sebebi de anlaşılmış olur.

Risklerin ekonomik, teknik veya coğrafi taksimi :

Bir kredi verilirken istediği kadar şahsî bakımdan teşebbüs buna lâyık, faaliyeti tatminkâr, piyasa sağlam, fiyatlar kâr getirici ve istikbale muzaf tahminler müsait olsun bankanın yine de kendi kendine çok mühim bir sual sorması lâzımdır: Riskleri taksim ediyor muyun? Bu, bütün yumurtalarını aynı sepete koymamayı tavsiye eden eski atalar sözünün bankacılığa tatbikinden ibarettir.

Şüphesiz bu tatbik işinde de bir hudut vardır. Bu söz üstad Carnegie'ye söylendiği zaman şöyle cevap vermişti: «İki sepeti iki kolunuza alır, üçüncüsünü de başınıza koyarsanız ilk rastladığınız çakıl taşına takılarak bütün yumurtaları kıracağınız muhakkaktır.» Carnegie ihtisaslaşmanın iyi bir şey olduğuna bizzat kendi muvaffakiyetine bakarak kani olmuştu.

Risklerin evsaf itibarile veya ekonomik taksiminden bahsedildiği zaman muayyen bir sahanın finansmanı için ihtisaslaşmış bir banka akla gelir ve onun karşısına müteaddit iktisadî branşlarda finansman yapan bankalar konulur.

Risklerin teknik taksimine belli başlı üç faaliyet sahası itibarile bankaların tasnifi tekabül eder. Bu sahalarda iskonto, akseptasyon ve malî işlerdir. Bazı bankalar bu üç sahada birden çalışırlar.

Kemmi veya coğrafi taksime bankaların şu şekilde üçe ayrılması tekabül eder: Mahallî banka, bölge bankası, büyük kredi müessesesi..

Risk neveleri :

Kredi vermek için bankanın müteşebbise itimat etmesi lâzımdır, krediye lâyık görülen kimsenin şahsına göre de riskin vüs'ati az veya çok olur. Bu «şahsî risk» in tam değerini takdir edebilmek için banka, kredi mütefeffiiini tanımak ve onu kredinin devamı müddetince gözden uzak tutmamak zorundadır.

Kredinin kullanıldıktan sonra ödenmesi imkânı onun kullanma şekline, başka bir deyimle tatmin edilecek ihtiyacın mahiyetine bağlıdır. Bundan «teknik risk» doğar. Keza kredi alanın faaliyetine lüzumlu mahreçler de kredinin ödenmesinde müessirdir. Bundan da «iktisadi risk» doğmaktadır.

Kredi alanın faaliyeti konjonktüre göre değişir; konjonktür ise banka kaynaklarının vüs'ati ve binnetice kredi açma imkânları üzerinde müessirdir. Bu kredi açma imkânı neticede «nakit imkânları veya seyyaliyet riski» ni tevhit eder.

Bankanın umumî kredi siyaseti ve umumiyetle banka organizasyonu ise «konjonktür riski» nin tesiri altındadır.

Nihayet bir risk daha vardır ki ifade edilmemekle beraber her zaman aklımızdadır : «müşteriyi tatmin edememek riski». Bankanın diğer riskleri asgarî hadlere indirmek için aldığı tedbirleri tebarüz ettirirken bu tedbirleri tahfif edici mahiyette olan müşteriyi kaybetme korkusunu gözden uzak tutmamak gerektir. Başka vaziyetlerde zarurî diye kabul edilen tedbirlerin bile bile unutulması veya dozunun hafifletilmesi neticesinde sert formüllerin tatbikine imkân kalmaz. Bu suretle bankacılık tam inkişafını ancak serbestiyet içinde bulabilen bir san'at olmaktadır. Şu istimaleri mümkün olduğu kadar önlemeye matuf kanunî tedbirler alınmasının faydasını inkâr etmemekle beraber M. Roger Picard'ın çok haklı

olarak dediği vehile «itimat emniyete dayanır, ne kontrol, ne icbar onların yerini tutamaz» fikrine de inanıyoruz.

Bankanın verdiği kredi, neticede banka için müşteri lehine derhal veya kademeleli bir tediye şeklinde tezahür edecektir. /

Bu itibarla banka krediyi verirken kaynaklarını hesaba katmak zorundadır.

Eskiden ve hattâ şimdi bazı hususî küçük bankalarda bankacı geniş miqyasta kendi öz sermayesi ile çalışırdı, bu sebeple daha yüksek ve bilhassa daha geniş miqyasta immobilize edilmiş riskleri göze alabiliyordu. Halbuki hâlihazırda kredi müesseselerinin membaları, bilhassa Fransa'da vâdesiz mevduattan ibarettir. Membalarının büyük bir kısmının sahibi değil, sadece muvakkat bir müddet için ziyedi olan banka bu vaziyette devamlı olarak tediye taleplerini karşılamak endişesi içindedir. İşte buna «mevduatın çekilmesi riski» diyoruz.

Tahsilâtın derpiş olunan zaman zarfında yapılamaması sebebiyle banka bunları kısmen veya tamamen tahsil için bir müddet beklemek zorunda olduğu halde bu arada vâdesiz mevduattan yapılacak istirdat taleplerini henüz is'afa mecburdur. Buna da «immobilizasyon riski» ve ya «tehhürle ödeme riski» diyoruz.

Şahsî kredi ve riskleri :

Tediyesi kredi alanın ekseriya şifahî vaadi ile temin edilmiş olan krediye şahsî kredi diyoruz. Banka müşterinin mali kaynaklarını ve ödeme kabiliyetini nazara alır, bunun için teşebbüsün kıymetini, idarecilerinin teknik ve ahlâkî vasıflarını tetkik eder ve aralarında serbestçe kararlaştırdıkları kredi kullanma ve ödeme şartları için bu kimselere itimat eder.

Şahsî kredi netice itibarile bir ödeme vaadine müstenittir; kredi alan ise kendi sözüne itiraz kabul etmez bir taahhüt kıymeti vermediği veya kredinin devamını esnasında şartların değişmez olması sebebiyle başlangıçta mümkün gördüğü

hususları şimdi imkânsız bulunduğu hallerde bu vaadi tutmayabilir.

Bu itibarla banka müşterinin ahlâkî durumunu yakından ve ciddi olarak tetkik ettikten sonra kredi vermek ve ödeme gününe kadar ona nezaret etmek suretile kendini bu riske karşı koruyabilir. Eskiden bu tetkik ve nezaret o kadar sıkı yapılmak icabetmezdi. Ticaret karşılıklı itimada müstenit olduğundan itibarlarını muhafaza hususunda titiz olan tüccarlar neticede namuskârlığın muzaffer olduğunu ve dalaverecilerin çabuk yakayı ele verdiklerini pek âlâ biliyorlardı. Ticarî ahlâkın, hâlâ da devam eden sü-kutu bu riski artırmaktadır.

Bir risk daha var : Bankanın alacak hakkı kendisine hiç bir hususî imtiyaz bahşetmez, sadece borçlunun ödeme kabiliyetine dayanır. Bu sebeple banka, güç-lük zamanlarında mevcudu beraber paylaşacağı diğer alacaklıların da rekabetini unutmamak mecburiyetindedir; bu arada bilhassa imtiyazlı veya ipotek yapmış durumda olanların rüçhanlı vaziyetini hesaba katması lâzımdır.

Elde yeni ve samimî bir bilanço olduğu hallerde bile, banka alacağının içinde bulunduğu pasif kalemlerini bir bir didiklemek her zaman kolay olmaz ve karşılıklı anlaşma ile olsun, mecburî şekilde olsun aktifin tasfiyesi halinde de bunu kıymetlendirmek daima zordur; bir çoklarında olduğu gibi, tasfiye aktiften bir bahkiye kalmasına değil, ipotekli olmayan alacaklıların alacaklarını kısmen tahsil edebilmelerine müncer olur.

Kaldı ki daha itimatsız veya daha kurnaz başka alacaklılar bankanın kredisine mesnet addettiği mâmelek üzerinden garantiler verilmesini istemiş olabilirler.

Bu riske karşı banka safî mevcudun çok aşağısında bir kredi vermek, rüçhanlı pasif kalemleri hakkında malûmat edinmek ve borçlunun bilançosunun her iki tarafındaki değişmeleri de daima gözden uzak tutmamak suretile kendini teminat altına alır.

Nihayet iktisadî şartlardaki emniyetsizlik ile bilhassa son otuz sene zarfında paralardaki istikrarsızlık karşılıksız bir emisyona tekabül eden şahsî krediyi maziye nazaran daha nazik bir hâle getirmiştir.

Bu suretle bankaların niçin mal mukabili kredi denilen başka bir kredi yoluna gittiklerinin sebebi de anlaşılmiş oluyor.

Mal mukabili kredi ve riskleri :

Mukriz ikraz ettiği mebalığın kendisine ödenmesini bir mal karşılığında garanti ettiği takdirde buna mal mukabili kredi denilir.

Bu hallerde kredi, elle tutulur garantiler ve rehnedilmiş mallar üzerine müessesistir. Acaba bundan bu çeşit kredilerin hiç tehlike arzetmediği mânası çıkar mı?

Yapılan muamelenin kıymeti gibi teminatın da kıymetini tayin etmek her zaman kolay değildir. Esasen muamelenin devamı müddetince bu kıymetin değişmediği haller de çok nâdirdir. Ellerindeki garantilerin devrevi olarak kıymet tahminlerini yapmak bankaların âdetidir. Fakat bilhassa devamlı sukut zamanlarında kredinin kullanılan kısmı ile takdir olunan kıymeti muvazi götürmek nadiren mümkün olur ve ekseriya istenilmeyen bir karşılıksız kredi hali ile karşı karşıya gelinir. Banque de France kendi muamelelerinde gayet titiz bir marj ayarlama sistemi tatbik eder ama bu usul müşterileri ile ticarî münasebetleri bakımından diğer bankalar için her zaman mümkün olmaz.

Yukarıda zikredilen riske başka riskler de inzimâm eder.

Meselâ aynı mal üzerinde bankaya tanınan haklara takaddüm eden bazı imtiyazların başkalarına tanınmış olması riski. Bu hal bankaları, görünüşte gayet teminatlı muameleleri dahi sıkı bir tetkikten geçirmeye mecbur eder. Keza mukavelenin iyi kaleme alınmamış olması ris-

ki bidayette sağlam ve üçüncü şahıslara karşı kuvvetle kabili müdafaa zannedilen bir imtiyazın ihtilâf halinde mahkemelerce tanınmaması neticesini tevtil edebilir. Bu riske karşı bankalar mukavele formüllerini ihtimamla tetkik etmek suretile tedbir alırlar. Bir kısım mahkemeler suiniyet sahibi borçlular için bile alacaklı durumda olan bankalara nazaran daha müsait davrandıklarından ve hattâ bazan mergup bir sebep olmaksızın rehnin paraya çevrilmesine muhalefet ettiklerinden bu yolda alınan tedbirler her zaman müessir olmayabilirler.

Teminatın mahiyeti, tahakkuku sırasındaki piyasa şartları veya çok formalist ve muğlak mevzuat gibi sebeplerle teminatın tahakkukunda güçlüklerle uğranılabılır. Bu işi basitleştirmek için bazı modern rehin usulleri bulunmuşsa da bu vaziyetlerde de vazı kanunun basitleştirme işinde çok ileri gidip gitmediği cayı sual olmaktadır.

Bir teminatı kabul ederken bankanın çok dikkat ve teenni ile hareket etmesi zaruridir. Aksayan bir teminata müstenit kredi açık bir krediden daha büyük tehlike doğurur, zira görülmüş olması mefruz hatalar dahi zamanla hafızalardan silinir, sağlam esaslara dayanıldığı zannedilir ve tam teminattan istifade edileceğinin umulduğu gün nahoş bir sürprizle uykudan uyanılır.

Bütün bu sebeplerle ve ilâveten kaynaklarını dondurma korkusu ile bazı defalar bankaların gösterilen teminata nazaran çok sağlam zannedilen muameleleri reddettikleri görülür.

Risklerin takibi :

Bankanın ticarî faaliyetini sevku idare etmek, yani hali hazır ve istikbal için en enteresan müşteri kitlesini seçebilmek ve amme otoriteleri tarafından esasları tâyin edilen istikamette yürümek bankanın başında bulunan idarecilerin işidir. Kararlarını hazırlamak ve bunların tatbikatına nezaret etmek için müdüriyet emrinde risklerin tetkiki ile vazifeli me-

murlar vardır. Büyük bir bankada bunlar üç kademe teşkil ederler :

— Her gişede bir memur, bir veya müteaddit yardımcıları ile birlikte, kredi tekliflerini hazırlar ve taahhütlere nezaret eder;

— Şube müdürlüklerinde bir servis gişelerin tekliflerini bir araya getirir, karar almak üzere müdüriyete arzeder, verilmiş kredilerin kullanılmasını takip eder, derpiş olunan vâdelerde ödenmelerine nezaret eyler, fena borçlulara karşı alınacak tedbirleri inceler;

— Umum Müdürlük kademesinde ise bir Risklerin Kontrolü Servisi umumi mahiyette etüd ve anketler yapar, aynı müşterilerle çalışan gişelerin faaliyetinde işbirliği temin eyler ve işletmeciler arasında görüş birliği sağlar.

Bu mekanizma ilk nazarda biraz ağır işler gibi görünürse de tecrübe bunu telâfi etmektedir.

Gişe kademesinde işletmeci bizzat kendi risklerine nezaretle mükelleftir. Dosyaları teşkil ve takip etmek ve daha yukarı kademelerdeki mütehassısların suallerine cevap vermek suretile «risk duygusu» edinmiş olur veya bunu tekâmül ettirir.

Bu mütehassıslara muamelâtın tetkikinde memurlar yardım eder. Bunların adedi büyük bir bankada bile hiç te fazla bir yekûn tutmaz.

Ehemmiyet arzeden muamelelerin iki koldan tetkiki aşikâr faydalar temin eder.

Alâkalı servis şefi takdim ettiği dozya üzerinde çok güçlükle objektif bir görüş sahibi olabilir. Müteşebbislerin can sıkıcı suallerden kurtulmak için vaziyetleri hakkında yaptıkları beyanların veya kendisine teklif edilen işlerin arzettiği ehemmiyetin veyahutta diğerlerinin yerini almak için rakiplerin gayretlerinin tesiri altında kahr.

Halbuki Risk Servisi, şu veya bu muamelenin neticesi ile doğrudan doğruya ilgili değildir; o, teşebbüsü millî plân zaviyesinden görür, onu rakipleri ile mukaa-

Milletlerarası Para Fonu Nedir? Ne Yapar? Nasıl Çalışır?

Feridun GÖZGU

Gayeleri :

Milletlerarası Para Fonu, beynelmilel para mes'elelerini halletmek ve milletlerarası ticaretin gelişmesini temin etmek maksadile muhtelif memleketlerin iştirakile kurulmuş bir müessesedir.

Bu gayeleri tahakkuk ettirmek maksadile üye devletler,

- Kambiyo istikrarının temini ve kambiyo fiatlarının tesbiti hususunda teşriki mesai ederler,
- Kambiyo sistemlerindeki mühim bir değişikliğin peşinen beynelmilel bir istişareye tâbi olmasını temin ederler,
- Kambiyo tahdidatını mümkün olduğu kadar bertaraf etmeğe çalışır-

lar. Bu gayelerin tahakkukunu kolaylaştırmak maksadile, fonun statüsü, üye memleketlerle altın ve döviz üzerine muamele yapılmasına cevaz verir

Tarihçesi :

Fonun statüsü, 1 ilâ 22 Temmuz 1944 tarihlerinde Bretton Woods (New Hampshire) da toplanan Birleşmiş Milletler Para Konferansında tesbit edilmiştir. Fon, 27 Aralık 1945 tarihinde 29 hükümetin kotalarının (hisselerinin) % 80 i tediye edildikten ve Washington'da statü imza edildikten sonra teşekkül etmiştir. Müesseseyi organize etmek maksadı Güvernör-

yese eder, toplu istatistiklerden istifade eyler, bir gruba ait işlerin birbirine nazaran değerlerini mukayese imkânına sahiptir ve bunları birbirine rapteden bağların değeri hakkında hüküm verecek durumdadır. Dosya üzerinde çalıştığı için lüzumlu bütün evrakı ister ve bittetcrübe değerli olduğunu anladığı en basit kaedelere dahi riayet olunmasına nezaret eyler. Ehemmiyetli muamelelerin tetkiki için mahalline bir mühendis veya kredi mütehasısı da gönderebilir; bunların vereceği bitaraf rapor dosyayı tamamlar.

Risk Servisi, gişeler tarafından hazırlanmış devrevî vaziyet cetvelleri veya müfettişlerin yaptıkları sondajlar yardımıle taahhütlere nezaret eder. Bu müfettişler hesapları tetkik ederek vaziyet cetvelerinin evvelden malûm olan gönderme za-

manlarında gişelerin azçok mevhum ın-tabakatlar temin edip etmediklerini tesbit eyler ve hesapların yürüyüşünü yakından takip ederler.

Tetkikler işletmeden gelen muvakkat memurlar tarafından yapıldığı takdirde Risk Servisinin nezaretinin, gişeleri gü-rültülü ve nefes aldırılmaz bir kırtasiyeciliğe boğmaması ihtimali daha fazla artar ve banka ancak bu suretle bir ticarî işletmenin icabettirdiği dinamizmi göstermiş olur.

Risklerin Kontrolü Servisine gelince, bu servis de kredilerin mıntakalar ve meslekler itibarile kullanılmasına dair istatistikler tanzim eder, aynı zamanda Risk Santrali Servisinin verdiği malzeme ile müsmir etüdler yapmak imkânını bulur.

ler Meclisi 8 Mart 1946 tarihinde Savannah (Géorgie) şehrinde ilk toplantısını akdetmiştir. Bu toplantıda umumî hükümler ve Fonun İdare Merkezi tesbit edilmiş ve İdare Meclisi intihabı yapılmıştır.

İdare Meclisi ilk toplantısını 6/5/1946 tarihinde yapmış ve M. Camille Gutt (Belçika) umum müdür tayin edilmiştir. Umum müdür, 5 Mayıs 1951 tarihine kadar 5 sene hizmet etmiştir. Bilâhare 3 Ağustos 1951 de işe başlayan M. İvar Rooth (İsveç) mumaileyhi istihlâf etmiştir. M. H. Merle Cochran (Birleşik Amerika) 21 Şubat 1953 tarihinde umum müdür muavini tayin edilmiştir.

18 Aralık 1946 tarihinde Fon, 32 âzasının altın ve dolar paritelerini tesbit etmiş ve 1 Mart 1947 tarihinde âzaları ile kambyo muameleleri yapmağa amade olduğunu bildirmiştir.

Âza kabulü ve sermaye :

30 Nisan 1955 tarihinde, Fon.a âza olan memleketlerin sayısı 56 ya balığ olmuştur. Bu sayı Bretton Woods konferansına iştirak eden milletlerin sayısından üstün ve Mart 1946 daki açılış toplantısına dâvet olunan milletlerden 17 sayı fazladır.

Bretton Woods konferansına iştirak edip te Fon'a âza olmayan memleketler şunlardır : Liberya, Yeni Zelânda, Polonya, Çekoslovakya ve Sovyetler Birliği.

Buna mukabil, Bretton Woods konferansına iştirak etmeyip Fon'a âza olan memleketler şunlardır : Türkiye, Avusturya, Britanya, Seylân, Danimarka, Finlandiya, Almanya Federal Cumhuriyeti, Endonezya, İsrail, İtalya, Japonya, Ürdün, Lübnan, Pakistan, İsveç, Suriye, Tayland.

Guvernörler meclisi, Fon'un şartlarına uygun olarak yeni âza kabul edebilir. Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası'na, âza olabilmek için evvelâ Fon'a âza olmak lâzımdır. 30 Nisan 1955 tarihinde Fon'un bütün âzaları aynı zamanda Bankaya da âza olmuşlardır.

Fon'un her âzası, rey hakkına esas olan ve tiraj şartlarına uygun olmak kaydı ile Fon'dan satın alabileceği dövizlerin mik-

tarını tesbitte kıstas olan bir kota (hisse) ile Fon'un sermayesine iştirak eder.

Bretton Woods Konferansı'na iştirak eden âzaların hisseleri statü tarafından tesbit edilmiş, fakat bunlar ilgili devletlerin müracaatları üzerine bilâhare tadilâta uğramıştır. Bretton Woods Konferansına iştirak etmeyen âzaların hisseleri ise Fon'a kabulleri esnasında tesbit edilmiştir. Her memleket hissesini kısmen altın ve kısmen millî parası ile ödeyebilir. İngiltere'nin hissesi 1.300.000.000 dolara ve Birleşik Amerika'nın hissesi ise 2.750.000.000 dolara balığ olmaktadır.

30 Nisan 1955 tarihinde, Fon'un alacakları, yuvarlak rakkam olarak, 1.744.400.000 doları altın, 6.299.700.000 doları muhtelif millî para olarak (1.608.800.000 USA doları) 797.700.000 doları, pariteleri tesbit edilmemiş memleketlerden olmak üzere cem'an 8.842.700.000 dolara balığ olmakta idi.

Guvernörler :

Fon, her memleket tarafından seçilen bir guvernör ile bir guvernör muavinin-den müteşekkil bir Guvernörler Meclisi tarafından idare edilir. Normal olarak, Guvernörler Meclisi her sene, üye devletlerin yüksek mevki işgal eden maliyecilerini bir araya toplayan bir toplantı yapar. Senelik toplantılar haricinde, guvernörler, muhabere ile veya başka bir vasıta ile reylerini kullanabilirler. Guvernörler Meclisi selâhiyetlerinin büyük bir kısmını İdare Meclisine devretmiştir. Buna rağmen, yeni âza kabul etmek, hisseleri tesbit etmek, idarecileri intihap etmek ve diğer bazı mühim selâhiyet Guvernörler Meclisinin inhisarındadır.

İdareciler ve personel :

İdare Meclisi, hisseleri en yüksek olan 5 üye devlet (ki hali hazırda Birleşik Amerika, İngiltere, Çin, Fransa ve Hindistandır) tarafından seçilen 5 âza ile diğer üye devletlerin guvernörleri tarafından seçilen 11 âzadan mürekkeptir. Statü mucibince, Cenubi Amerika memleketleri İdare Meclisine 2 âza seçebilir.

Ümum müdür, hem İdare Meclisi reisi, hem de Fon personelinin âmiridir. 30 Nisan 1955 tarihinde kadro, 40 muhtelif memlekete mensup 431 kişiden ibaretti.

Çalışma tarzı :

Fon, gayelerini başlıca 3 şekilde tahakkuk ettirmeye çalışır :

- 1) İdare Meclisi'nin toplantıları sayesinde beynelmilel para mes'eleleri ve kambiyo problemleri hakkında fikir teatisi mümkün olmaktadır.
- 2) Herhangi bir üye devletin müracaatı üzerine, mali mes'eleleri halletmek üzere kendilerine eksperler gönderir.
- 3) Bazı garantiler tahtında döviz kaynaklarını, arızî tediye güçlüklerine maruz kalmış âzalarının emrine tahsis eder.

Fon, statüdeki teşriki mesai prensiplerine sadık kalmak şartıyla âzalarının mali müşküllerine hal çaresi bulmağa gayret eder.

İstişareler :

Âzaları ile yaptığı istişareler sayesinde Fon, kambiyo mevzuunda takip edilmesi gereken hareket tarzını tesbit etmek imkânını bulmaktadır. Kambiyo ve milletlerarası ticarete topluluğun menfaatinin aynı zamanda her üyenin menfaati olduğu gittikçe takdir edilmektedir.

Fon, gerek her üye devletin mali vaziyeti, gerekse bütün üyeleri ilgilendiren para problemleri hakkında konsültasyonlar yapmaktadır. Statüyü kabul etmekle, üye olan hükümetler maliye ve kambiyo sahasında da bazı hatlı hareket kaidelerine riayet etmeği kabul etmiş olmaktadır. Üye devletler, kambiyo politikalarının ve paraya müteallik aldıkları tedbirlerin statü mükellefiyetlerine uygun olup olmadığı hususunda Fon'un mütalâasını alırlar. İstişareyi icap ettirmiş mevzular meyanında, üye devletler paralarının resmî pariteleri, müteaddit kambiyo fiatları sistemi ve kambiyo tahdidatına müteallik tedbirler zikredilebilir.

Fon, statüsü mucibince, üyelerinin mali durumundan haberdar olmak mecburiyetindedir. Buna mukabil, her üye devlet de, Fon'a mali durumu hakkında mufassal malûmat vermekle mükelleftir.

İdare Meclisi'nin konsültasyonları, teknik müzakereler ve personelin etüdları gibi bazı usuller sayesinde Fon'a üye olan devletler beynelmilel mali vaziyetten devamlı olarak haberdar edilmiş olmaktadır. Coğrafi vaziyetleri ve fennî sahadaki seviyeleri ne olursa olsun, bütün üyeler, mali mes'elelerin hallinde Fon'un tecrübelerinden müsavi surette faydalanmaktadır.

Teknik müşavereleler :

Fon, dünyanın muhtelif yerlerine hey'etler göndermek suretiyle teknik müşavere hususunda geniş bir program tatbik etmekte ve beynelmilel mali mes'eleler hakkında etüdlar ve raporlar neşretmektedir.

Birçok memlekete, parite ve kur değışiklikleri, müteaddit kambi fiatları usulünün tatbikatı ve beynelmilel tediyeleerde mühim rol oynayan maliye ve para politikasına ait mevzularda ve kambiyo murakabesi hususlarında mütalâasını bildirmiştir. Eksperleri, bazı üye memleketele. Merkez Bankası ve kambiyo sistemi gibi bazı müesseseleri adapte etmek hususunda yardım etmişlerdir. Bazı üyeleri ile tevsi programlarının paraya müteallik hususlarını, rezerv miktarını, Fon menabiiinin sureti istimalini, altın üzerine yapılan muameleleri, iktisadî gelişmeye ve beynelmilel para münasebetlerinin ahengine müteallik mes'eleleri müzakere etmiştir.

Yaptığı muameleleler :

Fon, üyelerine elindeki dövizlerden satış yapabilir; bu satışlar, 12 aylık bir devre zarfındaki miktarın, ilgili üye devletin hissesinin % 25 ini tecavüz etmemesi gibi bazı şartlara tâbidir. Bir üye devlet, Fon'dan satmadığı dövizleri kendi millî parası ile ödemek mecburiyetindedir. Fon'un statüsü, üye memleketele, Fon'

daki kendi millî paralarını altın veya konvertabl bir dövizle satın almak mükellefiyetini tahmil etmektedir. Bu hükümler, döviz ihtiyacı olan üye devletlerin her an vukuu muhtemel taleplerini karşılayabilecek miktarda Fon'un döviz ihtiyatı bulundurmasını mümkün kılmaktadır.

Fon'un döviz muamelelerinde takip edeceği politikayı tesbit eden ve Şubat 1952 tarihinde alınan bir kararla, herhangi bir üye devletin satın aldığı dövizleri en geç 3 ilâ 5 senelik bir müddet zarfında ödemesi icap ettiği veya bu üyenin dövizinin başka bir üye tarafından satın alınması suretile kısmen amorti edilebileceği takarrür etmiştir. Keza, üyelerin, muayyen hadler dahilinde ve azamî bir senelik bir müddet için Fon menabiinden faydalanabilecekleri de kararlaştırılmıştır. 30 Nisan 1955 tarihine kadar Belçika frangı, sterlin, doççe mark ve dolar satılmış ve cem'an 1.197.700.000 dolara balığ olmuştur. Aynı tarihe kadar yapılan tahsilât ise 686.200.000 dolar tutarında altın ve USA dolarına balığ olmaktadır. Bu döviz satışları, tamamen altın olarak veya kısmen altın, kısmen millî para ile ödenebilen % 1 nisbetinde bir komisyona tâbidir. Diğer taraftan, üye devletler, hisselerinden fazla olarak Fon'da bulunan millî paralarının miktarı için faiz ödemek mecburiyetindedirler.

Başka Müesseselerle münasebetleri :

Fon'un statüsü diğer beynelmilel müesseselerle de teşriki mesai edilmesini derpiş etmektedir. Fon için büyük ehemmiyeti haiz mes'elelerle meşgul olan diğer müesseselerle sık sık temaslar yapılmaktadır.

Bu münasebetler hakkında Birleşmiş Milletler Teşkilâtı ile yapılan bir akid neticesinde Birleşmiş Milletler ile müstakil beynelmilel bir teşkilât olan Fon arasında karşılıklı yardımlaşma programının ana hatları tesbit edilmiştir.

Fon, hususile, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Sekreterliğinin, iktisadî ve içtimai konseyin, Avrupa, Asya ve Uzak Şark ve Lâtin Amerika iktisadî komisyonlarının çalışmalarına yardım etmiştir. Bu

husus Fon mümessillerinin, içtimalara, muhtelit çalışma komitelerine, hey'etlere ve etüd gruplarına iştirakleri sayesinde kabil olmuştur.

Fon, Ticaret ve Gümrük tarifeleri (GATT) umumî anlaşmasının âkidleriyle da'imî temas halindedir. Fon ile Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası arasında münasebetler vardır. Bu iki müessese birbirinin mütemmimidir. Ve aynı binaya yerleşmişlerdir. Fon'un idareciler ve muavinleri Bankanın da İdare Meclisi'nde âzadırlar, ve hattâ bu cihet bazı guvernörler için de variddir.

Neşriyatı :

Senelik rapor :

Fon'un faaliyetinin hülâsası ve para durumunun inkişafı hakkında tefsirler, meccanen tevzi edilir. Guvernörlerin senelik toplantısı için eylül ayında neşredilir.

Kambiyo tahditleri hakkında senelik rapor :

1955 senesinde neşredilen altıncı rapor, 1954 senesi zarfında Fon ile üye devletler arasında hâlâ mer'i olan tahditler hakkında yapılan istişareleri muhtevidir. Rapor, kambiyo kontrolünün yeni istihaleleri hakkında tafsilât vermekte ve her memlekette tatbik edilen tahditler hakkında kısaca malûmat vermektedir. Meccanen tevzi edilir.

Beynelmilel malî istatistikler :

Aylık meccuadır. 58 üye memlekete ait ve istihsal hacmini, kambiyo fiatlarını, tedavüldeki para miktarını, dış ticaret hacim ve kıymetini, altın ve döviz alacaklarını, malî piyasa, para piyasasının temevvüçlerini göstermektedir. Bu meccuada beynelmilel ticaretin mukayeseli tabloları, altın istihsalı, kambiyo kurları, Devlet tahvillerinin fiatları ve randımanları ve diğer malûmat bulunmaktadır. Abone bedeli Birleşik Amerika için seneliği 5 dolar, diğer üye memleketler için de 5 dolar muadildir.

Beynelmilel malî haberler :

Her memleketin mevkutelerinden derlenmiş iktisat ve malî haberlerin hülâsası.

Tediye bilançoları yılığı :

Altıncı cildi, her ay tevzi edilecek ve fasiküller halinde neşredilecektir. Bu mecmua, tamamlandığında mufassal izahatı havi notlarla birlikte 65 memleket hakkında 1953 senesine ait birçok istatistikleri ihtiva edecektir.

Aynı zamanda 1954 senesi için bu memlekelerin çoğu hakkında ve OECE ve cenebi Amerika gibi gruplamalar sayesinde konsolide olan devletler hakkında ihşaf tahminleri ihtiva edecektir. Fasiküllerin fiatı, 5 dolar veya muadilidir. Ciltli takım satılmayacaktır. Fasikülleri ciltletmek isteyenler serlevhayı havi sahife ile fihristi tedarik edebilirler. Klâsör-dosyanın fiatı 3 dolar olacaktır.

Teknik etüdler :

Halen senede iki üç def'a neşredilmektedir. Beynelmîlel para mes'elelerine ve mali mes'elelere müteallik Fon'un müte-hassısları tarafından hazırlanan travayları ihtiva etmektedir. Abone bedeli : 3 nüshası 3,50 dolar veya muadili, 1 nüshası 1,50 dolar veya muadili.

Meccanen tevzi edilen neşriyat :

Fon idarecileri tarafından irad olunan nutuklar, izahatı havi notlar, müzakerre zabıtları, üç aylık mali vaziyetler ve diğer neşredilen mütalâalar.

FON'A ÜYE OLAN MEMLEKETLER

(30 Nisan 1955 tarihinde)

AVUSTURALYA	MISIR
AVUSTURYA	EKVATOR
BELÇİKA	AMERİKA B. DEV.
BİRMANYA	HABEŞİSTAN
BOLİVYA	FİNLÂNDİYA
BREZİLYA	FRANSA
KANADA	YUNANİSTAN
SEYLAN	GUATEMALA
ŞİLİ	HAİTİ
ÇİN	HONDURAS
KOLOMBİYA	HİNDİSTAN
KOSTARİKA	ENDONEZYA
KÜBA	URUGUAY
CENUBİ AFRİKA	IRAK
DANİMARKA	İRAN
İZLÂNDÂ	PARAGUAY
İSRAİL	HOLLANDA
İTALYA	PERU
JAPONYA	DONİNİK CUM.

ÜRDÜN
LÜBNAN
LÜKSEMBURG
MEKSİKA
NİKARAGUA
NORVEÇ
PAKİSTAN
VENEZUELLA
PANAMA

ALMANYA F. CUM.
FİLİPİNLER
İNGİLTERE
SALVADOR
İSVEÇ
SURİYE
TAYLAND
TÜRKİYE
YUGOSLAVYA

MİLLETLERARASI PARA FONU STATÜSÜNÜN 1 nci MADDESİ

Milletlerarası Para Fonu'nun gaye-leri :

- 1) Beynelmîlel para mes'elelerinde istişare ve teşriki mesaiyi temin eden daimî bir müesseseye sayesinde milletlerarası işbirliğini geliştirmek,
  - 2) Milletlerarası ticaretin inkişafı ve ahenkli bir şekilde gelişmesini teşhil ve iktisat politikasının başlıca gayeleri olan ücret ve gelir seviyesinin yükselmesini temin, bütün üye devletlerin istihşal imkânlarının artırılması,
  - 3) Kambiyo istikrarının temini, üye devletler arasında kambiyo mevzuunda işbirliği temini ve herhangi bir devalüsyona mâni olmak,
  - 4) Üye devletler arasında çok taraflı bir tediye sisteminin tesisini temin ve beynelmîlel ticaretin inkişafına mâni olan kambiyo tahditlerini kaldırmağa çalışmak,
  - 5) Millî ve Milletlerarası refahı temin için tahripkâr çarelere tevessül etmektense tediye muvazenesini temin maksadile, muayyen garantiler tahtında, Fon'un kaynaklarını, üye devletlerin emrine tahsis etmek,
  - 6) Yukarıdaki esaslar dahilinde üye devletlerin tediye bilançolarına arız olan muvazenesizliğin müddetini ve nisbetini azaltmak.
- Fon, bütün kararlarında, işbu maddede mündemiç gayelerden mülhem olacaktır.

Bilûmum müteemmim malûmat için : 1818 H street, N. W. Washington D. C. USA Milletlerarası Para Fonu enformasyon bürosuna müracaat edilmeği.

DEVLET PERSONEL KANUNU

I

Kemal KARADENİZLİ
Başvekâlet Umumi Murakabe
Heyeti Mütchassısı

Maliye Vekâletince hazırlanan ve yüksek Meclise takdimi İcra vekilleri heyetince kararlaştırılan, Türkiye Cumhuriyeti Devlet Personel Kanunu lâiyhası 4 Nisan 1956 tarihinde esbabı mucibesıyla B. M. Meclisine sunulmuş ve halen Bütçe Komisyonunda müzakeresi yapılmaktadır.

Kanunun yapılmasını zaruri kılan sebepler :

Memleketimizde Devlet memurlarıyla, Bankalar ve Devlet müesseseleri memurlarının bugünkü maaş ve ücret rejimini tesbit eden kanunlar 16 seneyi aşan bir maziye maliktir.

Mevcut Barem Kanunu bir çok noktalardan bugünün ihtiyacını karşılayacak yeterlikte bulunmadığından bu kanun hazırlanmıştır. Mevzubahis Devlet Personel Kanununun hazırlanmasını gerektiren âmil ve zaruretler muhtelif iş ve memur — devlet memurları, iktisadî devlet teşekkülleri memurları ve teknik elemanlar — branşlarına ait sebep ve mülâhazalar kanunun esabı mucibesinde etraflıca açıklanmıştır. Bu hususların izahını bir tarafa bırakırsak sureti umumiye ve hülâsatan:

- Mevcut barem kanunlarının, memur ve hizmetliler arasında teadülü sağlamaktan uzak bulunması,
- Bu kanunların memurların gerek terfi ve gerekse nakilleri dolayısıy-

le idareye lüzumlu olan hareket serbestisini bahşetmemeleri,

- Yeterlikleri sabit olan memurların maaşları artırılmak suretiyle uzun müddet vazifelerinde kalabilmeleri imkânının temini,
- Amme sektöründe çalışan memur ve hizmetlilerin gelirlerinin imkân nisbetinde umumî hayat standardına ulaştırılması lüzumu,
- Bütün bunların neticesi olarak da ehliyet ve liyakatli kimselerin vazifelerinde muhafaza edilebilmesi, gibi mülâhazalar ve âmiller sebebiyle bu kanun lâiyhası hazırlanmış bulurmaktadır.

Lâiyhanın esasları ve mevcut kadroların intibakı :

Kanun Devlet sektörünün tamamına şâmil bulunmaktadır. Yani umumî ve mülhak bütçeli dairelerle idarei hususiyeye ve belediyelerin, bunlara bağlı sabit ve mütedavil sermayeli müesseselerin, İktisadi Devlet teşekküllerinin, hususî kanunlarla kurulan banka ve teşekküllerinin ve nihayet sermayelerinin yarısından fazlası bu sayılan daire, teşekkül ve bankalar tarafından temin edilen müessese-lerin hizmet kadrolarıyla bu kadrolarda

istihdam edilecek personelin maaş, ücret v.s. özlük hakları lâyihadaki hükümler dahilinde tayin ve tesbit olunacaktır. Bunların dışında, kurumlara hizmetlerini para mukabilinde amade kılmış bulunan herkesi, mevzu içersine almaktadır.

Maaş ve ücret dereceleri: Aşağıda gösterilen 1 sayılı cetvelde memurlara ait maaş dereceleri ile her dereceye tekbül eden maaş miktarları; 2 sayılı cetvelde de hizmetlilere ait ücret dereceleri ile bu

Hizmetlilerin barem derecesi, 100 liradan başlamak ve 1200 lirada nihayet bulmak üzere 22 derece üzerinden tesbit edilmiştir. Her derece üç safhaya ayrılmıştır. Bunlar da o dereceye ilk tayinde alınacak ücret, üç sene sonra alınacak ücret ve nihayet 6 sene sonra alınacak ücrettir. Ücretli hizmetler, teselsül takibeden bir kariyer telâkki olunmamış ve bu sebepten bunlar için terfi usulüne gidilmemiş-

(1) SAYILI CETVEL MAAŞ MİKTARLARI

Sınıf	Derece	Derece maaşı	1 inci kademe maaşı	2 inci kademe maaşı	3 üncü kademe maaşı	4 üncü kademe maaşı	5 inci kademe maaşı	6 inci kademe maaşı	7 inci kademe maaşı	8 inci kademe maaşı	9 uncu kademe maaşı	10 uncu kademe maaşı
A	{ 1	2.000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	{ 2	1.800	1.860	1.920	—	—	—	—	—	—	—	—
	{ 3	1.500	1.560	1.620	1.680	1.740	—	—	—	—	—	—
	{ 4	1.200	1.260	1.320	1.380	1.440	—	—	—	—	—	—
B	{ 5	1.000	1.060	1.120	1.180	1.240	—	—	—	—	—	—
	{ 6	800	830	860	890	920	950	—	—	—	—	—
	{ 7	700	730	760	790	820	850	—	—	—	—	—
	{ 8	600	630	660	690	720	750	—	—	—	—	—
C	{ 9	500	515	530	545	560	575	590	605	620	—	—
	{ 10	450	465	480	495	510	525	540	555	570	—	—
	{ 11	400	415	430	445	460	475	490	505	520	—	—
	{ 12	350	365	380	395	410	425	440	455	470	—	—
	{ 13	300	315	330	345	360	375	390	405	420	—	—
	{ 14	250	265	280	295	310	325	340	355	370	—	—
D	{ 15	220	230	240	250	260	270	280	290	300	310	320
	{ 16	180	190	200	210	220	230	240	250	260	270	280
	{ 17	130	140	150	160	170	180	190	200	210	220	230

Aşağıda yazılı derecelerde memur istihdamı Devlet Demiryolları ve Limanlar işletme idaresi ile varidatı müsait olmayan Hususi İdare ve Belediyeler ve bunlara bağlı Kurumlar için caizdir.

derecelere ait miktarları gösterilmiştir. Kurumların fikri mesaiden ziyade bedeni mesaiyi icap ettiren daimi hizmetlerde istihdam edilenlere, Hizmetli unvanı verilmiştir. Memurlara ait barem cetvelinde 130 liradan başlayıp 2000 lirada hitama eren 17 derece tesbit edilmiş ve dereceler A. B. C. D. harfleriyle dört sınıfa ayrılmıştır.

tır. Hizmetliliğin memuriyetten en bariz farkı da budur.

Kanunun şumulüne girecek olan daire ve müesseselerin bilimum memur ve hizmetli kadrolarının, yeni esaslara göre tanzim edilerek, küll halinde meriyete konulması uzunca bir mesaiyi icap ettireceğinden, mevcut kadroların, kanunun me-

(2) SAYILI CETVEL

Hizmetlilere ait ücret dereceleri

Derece	I İlk girişte ücret	II Üç sene sonraki ücret	III Altı sene sonraki (Derece ücreti)
1	1000	1100	1200
2	900	1000	1100
3	800	900	1000
4	750	800	900
5	700	750	800
6	650	700	750
7	600	650	700
8	550	600	650
9	500	550	600
10	450	500	550
11	400	450	500
12	350	400	450
13	325	350	400
14	300	325	350
15	275	300	325
16	250	275	300
17	225	250	275
18	200	225	250
19	175	200	225
20	150	175	200
21	125	150	175
22	100	125	150

riyetinden sonra bir müddet daha tatbiki zaruri olacaktır. İşte bu sebebe binaen, geçici birinci maddede bu husus belirtilmiş ve ayrıca bu müddet zarfında, yeni bir hizmetin ihdası sebebiyle lüzumlu görülen memur ve hizmetli kadrolarından gayri, hiç bir kadro alınmayacağı ve mevcut kadroların da değiştirilemeyeceği tasrih olunmuştur.

Memur ve hizmetli kadrolarının, lâyi-hada derpiş edilen yeni esaslara göre, iki senede tanzim edilerek kül halinde meraiyete vazedilebileceği tahmin edilmiş ve bu müddet zarfında da maaş ve ücretlerin % 50 zamlı olarak ödenmesi düşünülmüştür. Kadroların tanzimi işi, bu müddet zarfında neticelendirilemediği takdirde, ikinci senenin hitamından itibaren zam nisbetini % 75 e, 4 ncü senenin hitamından itibaren de % 100 e çıkarılacağı maddede tasrih edilmiş bulunmaktadır. Diğer taraftan kadroların tanzimine kadar geçecek müddet zarfında, kaldırılan muhtelif kanun ve maddelerin terfie (aynı kadroda iki üst dereceye kadar terfie cevaz veren hükümler dahil)

hizmete alınışa dair hükümlerin, tatbiki-ne devam olunacağı da maddede ifade edilmiş bulunmaktadır.

Kadroların tanzimine kadar geçecek intikal devresi zarfında, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 31 ve 47 nci maddeler gereğince, derece maaşı ve ücret miktarları üzerinden verilecek, ikramiye, pirim, çeşitli tazminatlar, ihtisas ücreti, doğum ve ölüm yardımı, çocuk zammı gibi muhtelif istihkakların ödenmesinde, derece maaşı ve ücret miktarları yerine, muvakkat ikinci maddeye göre zamlı olarak ödenen maaş ve ücret tutarları esas alınacaktır. Lâyihanın meriyet maddesi 88 nci madde hükmüne göre yukarıda zikredilen maddeler hükümleri kanunun neşrinde 6 ay sonra meriyete girecektir. Bu altı aylık müddet zarfında kaldırılan çeşitli kanun ve maddelerin hükümleri tatbik olunacaktır.

Lâyihanın meriyetinden sonra, bu kanun şumulüne giren bilunum daire, teşekkül ve müesseseler hazırlıyacıkları teşkilât kadrolarını, Devlet Personel dairesine tevdi edeceklerdir. Bu daire, kurumların memur ve hizmetli kadrolarını ve askeri rütbelerin maaş derecelerini teker teker tetkik ederek, muayyen ve objektif esaslara göre bunların tasnifini yapacak ve derecelerini tâyin edecektir. Kadrolar üzerindeki tetkikatını ikmal ettikten sonra, bu kadrolardan memuriyet kadroları kanunla, hizmetli kadroları da İcra Vekilleri Heyetinin tasdikıyla meriyete gireceklerdir.

Yeni kadroların meriyetinden sonra bu kadrolara tâyin edileceklerin maaşları :

a) Maaşlı Devlet memurlarıyla, subay, askeri memur, astsubay ve T. C. D. D. memurlarından bu kanunun 86 ncı maddesiyle kaldırılan 1453, 2847, 3656 sayılı kanunlarla bunların ek ve tadilleri hükümlerine göre muktesep hakları olan derecelere muadil derecedeki kadrolara tâyin edilenlere, kadroların derece maaşı verilir. Bunların bu derecelerde evvelce geçen müddetleri terfilerinden sayılır.

b) a bendinde yazılı memurlardan muktesep haklarından daha aşağı dereceler-

deki memuriyetlere tâyin edilenlere de tâyin edildikleri kadroların derece maaşı verilir. Bunlara ayrıca müsait bir kadroya tâyin veya terfi suretiyle telâfi edilmeye kadar, kadrolarının derece maaşı ile son aldıkları maaş tutarı arasındaki fark ödenir.

c) Yine a bendinde yazılı memurlardan, muktesep haklarına nazaran en fazla 3 üst derecedeki memuriyetlere tâyin edilenlere, tâyin edildikleri kadroların derece maaşı verilir. Bunlar tâyin olunduıkları derece maaşını, bu kanun esaslarına göre muktesep hak olarak alıncıya kadar, kademe zammından faydalanamazlar.

d) 86 ncı madde ile kaldırılan, 3656 sayılı kanun hükümlerine tâbi dairelerin ücretli memurlarıyla, 3659 sayılı kanun hükümlerine tâbi müessese ve teşekküllerdeki memurların yeni kadrolara tâyinleri dolayısıyla, a,b,c, fıkralarına göre yapılacak muamelede, mezkûr 3659 sayılı kanun esasları dahilinde muktesep hak olarak buldukları derecenin tutarlarına nazaran, 3659 sayılı kanun hükümleri dairesinde dahil olabilecekleri memuriyet dereceleri esas tutulur.

e) Yeni kadrolara tâyin edilmeyen memurlara muvakkat ikinci madde gereğince zamlı olarak almakta oldukları maaş tutarları üzerinden ve tam olarak açık maaş verilir. Açıkdaki bu memurların münhallere yerleştirme usul ve esaslarına ve kati surette tâyinlerine kadar kurumlarda muvakkaten istihdam tarzları, Devlet Personel Dairesince tesbit olunarak, İcra Vekilleri Heyetinin tasdikine sunulur.

Burada her teşkilât kadrolarının tadilinde olduğu gibi, dört ihtimal hatıra gelebilir: 1 — Memurun eski memuriyeti, aynı dereceye ithal edilmiş ve memur da yeniden bu memuriyete veya aynı derecedeki diğer bir memuriyete tâyin edilmiştir. Bu takdirde mevzuubahs memur, kadrosunun derece maaşını almaya başlayacak ve evvelce bu derecede geçen müddetleri de üst dereceye terfiinde nazara alınacaktır. Yalnız kademe terfi için mebdede olarak alınacak tarih, memurun son tâyin tarihi olacaktır. 2 — Memurun

eski memuriyeti, daha aşağı dereceye ithal edilmiş ve memur da bu memuriyete tekrar tâyin olunmuştur. Bu halde memurun bu tâyinden evvel zamlı olarak almakta olduğu maaş tutarı, tâyin edildiği kadronun derece maaşından fazla ise, aradaki fark memura müsait bir kadroya tâyin veya terfi suretiyle telâfi edilmeye kadar ödenmekte devam olunacaktır. 3 — Memurun eski memuriyet derecesi, yeni tasnif neticesinde daha yüksek dereceye ithal edilmiştir. Bu takdirde bu memuriyetin yeni derecesi, eski derecesinin azami üç üst derecesinde bulunuyorsa ve memur da eski memuriyetine tâyin edilmişse, memura bu memuriyetin yeni derece maaşı verilecektir. Mevzuubahs olan bu memur, yeni derece maaşını muktesep hak olarak alıncıya kadar tabiatıyla kademe zammından istifade edemeyecektir. 4 — Memurun bulunduğu memuriyet kadrosu, yeni kadrolar meydanına ithal edilmemiş ve memur açıkta kalmıştır. Bu takdirde bu memurlara, zamlı olarak almakta oldukları eski maaş tutarları üzerinden tam olarak açık maaş verilecektir. Açıkta bu memurların, münhallere yerleştirme usulleri ve bunların kat'i olarak tâyinlerine kadar, kurumlarda muvakkaten istihdam tarzları, Devlet personel dairesinin teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetince tesbit edilecektir. 3656 sayılı kanuna tâbi dairelerdeki ücretli memurlarla, 3659 sayılı kanuna tâbi teşekkül ve müesseselerdeki memurların, yeni memuriyet kadrolarına intikallerinde nazara alınacak muktesep hak dereceleri, bunların ücret tutarlarının tekabül ettiği 3656 sayılı kanundaki maaş dereceleri olacaktır. Bilfarz 3659 sayılı kanuna tâbi bir müessesede, 225 lira ücret alan bir memurun derecesi 10 olduğu halde, 225 lira maaş tutarı 3656 sayılı kanunda 11 inci derecedir. Meri mevzuata göre, her iki kanuna tâbi memuriyetlerde muadelet tutarlar üzerinden tesis edilmiş olduğundan, intikalde de 225 lira alan bütün memurlar için 11 inci derece esas alınacaktır.

Vazifeleri yeniden memuriyet olarak tesbit edilenler için yapılacak muamele :

Bu kanunun birinci maddesindeki kurumların, barem dışı vazifelerinde müstahdem olanlardan görevleri bu kanunla maaşlı memuriyet olarak tesbit edilenlerin, bu memuriyetlere tâyinleri halinde muktesep hakları olan dereceleri, kaldırılan kanunlar gereğince iktisap ettikleri derecelere, bu kanuna göre memuriyet sayılan görevlerde geçirdikleri hizmet müddetlerinin, her üç senesi için bir derece ilâvesi suretiyle tâyin olunur. Bunlar hakkında muvakkat 4 üncü maddede hükümlerinin tatbikinde, bu dereceler esas olarak alınır.

Yeni Personel dairesi kadrolar üzerinde yapacağı tetkiklerde aynı zamanda bunların mahiyetleri icabı memur ve hizmetli sınıflarından hangisine ithal edilmesi lâzım geleceğini de tâyin edecektir. Bilfarz şimdye kadar barem dışı olarak tesbit edilmiş bulunan teknisiyen kadrosu, reorganizasyon sırasında memuriyet kadrosu olarak kabul edilmiş ve teknisiyen de bu kadroya tâyin edilmiştir. Bunların evvelce aynı işte geçen hizmetlerinin nazara alınmaması doğru olmayacağından bunlar için intibak esası bu maddede tesbit edilmiştir.

Kanunun meriyeti : Lâyihanın personel dairesinin kuruluş ve vazifelerine dair hükümleriyle, 86 ıncı maddenin 6211 sayılı kanunun ilgasına dair olan hükmü ve bir de muvakkat ikinci maddenin maaş ve ücret tutarlarının zamlı olarak verilmesine dair hükümleri neşrinden itibaren, diğer hükümleri de neşrinden altı ay sonra meri olacaktır. Buna göre ka-

nunun neşrinden itibaren altı ay zarfında personel dairesince bu kanun tatbiki ile alâkalı nizamname ve kararname projeleri hazırlanarak meriyete konulmaları sağlanacaktır. Bu müddet zarfında tahsisata mütedair 6211 sayılı kanun hariç, kaldırılan kanun ve maddelerin bilcümle hükümleri tatbik edilecektir. Altı aylık müddetin hitamından itibaren, kadrolar hariç, kanunun diğer bütün hükümleri ceryana başlayacaktır.

Teknik Barem :

Kurumların muayyen bir meslek bilgisi ve ihtisasını icabettiren bazı nevi hizmetleri vardır. Mühendislik, mimarlık, tabiblik, avukatlık, hesap mütehasıslığı, kimyagerlik gibi hizmetler bu cümledendir. Bu hizmetler yalnız muayyen meslek sahipleri tarafından ifa edilebilirler. Bu meslek sahipleri serbest iş sahasında da mesleklerini icra edebildiklerinden bu sahanın rekabeti dolayısıyla bunların kanun umumî hükümlerine göre alabilecekleri maaşlarla tazvifleri ekseri ahvalde mümkün olmaz. Bu mülâhaza ile personel dairesince tâyin edilerek kadrolarında da ayrıca işaret edilecek olan bu kabil vazifelere tâyin edilecekler, şahsi muktesep haklarına bakılmaksızın, 3 üncü dereceyi ve kadrolarının derece maaşlarını aşmamak şartıyla istenilen maaş verilebilecektir. Fakat bu maaş tabiatıyla bu memurlar için muktesep hak olmayacaktır.

Kanunun ikramiye, prim, mes'uliyet zammı ve tazminat gibi diğer mevzuu ve maddeleri de gelecek bir yazımızda izah olunacaktır.

Kredi ve Bankalar

Yazan : İshak TURNAOĞLU

C — KREDİNİN NEVİLERİ

Kısa vadeli ve uzun vadeli krediler :

Bankalar ikraz etmek üzere istikraz akdederler, tevdiat kabul ederler, veyahut, kanunen hak ve imtiyazları varsa, bankonat ihrac ederler. Bankalar bu suretle halkdan istikraz eyledikleri paralara kendi sermayelerini de katarak kredi muameleleri yaparlar.

Bankalar tarafından kredilere ait vadelerin tesbiti mühim bir mes'ele teşkil eder. Bu noktai nazardan bankaların kredi muameleleri kısa ve uzun vadeli olmak üzere başlıca iki kısma ayrılır :

Uzun vadeli kredinin mevzu ve gayesi yakın bir zamanda neticesi alınamayan muamelelerdir. Yeni bir müessesenin kurulması veya bir fabrikanın tevsii, bir mobilyanın iştirası veya imâli, bir zirai binanın tedariki, arazi ıslahatı gibi işlerde kullanılan sermayeler ancak, ümid edilen kazanç elde edildikten sonra ödenabilir. Kısa vadeli ikrazatın mevzuu ise kısa neticeli muamelelerdir. Bir tüccarın üç ay vade ile sattığı bir malın bedeline mukabil aldığı senedi bankaya iskonto ettirmesi kısa vadeli bir kredi muamelesidir.

Umumî bir fikir olarak denilebilir ki uzun vadeli kredi envestisman ve inkişaf kredisi, kısa vadeli kredi ise işletme kredisidir.

I — Bu iki nev'i kredinin istihsaldeki farklı rolleri :

Bir müessesede konulmuş olan sermaye sabit sermaye ve döner sermaye olmak üzere başlıca iki kısımdan tereküb eder.

Sabit sermayeyi binalar, atölyeler, mağazalar, makine ve âletlerle bir istihsal ameliyesinde tamamiyle istihlâk edilmeyen vasıtalar teşkil eder. Bir makine aşınır, demode olur, fakat aynı makine birçok seneler ve müteaddit istihsal işlerin-

de kullanıldığından buna sabit sermaye denir.

Buna mukabil döner sermaye, istihsal için kullanılan bütün maddelere denir. Zirai bir işletmede gübre, tohum, sanayi bir müessesede kömür ve iptidai madde, bir tüccarın deposundaki satılık stok mallar, döner sermaye hududu ve şümulüne girer. Her iki nevi sermaye de istikraz edilen paralarla temin edilir. Fakat bu istikrazların vadelerinin, sabit ve döner sermayeye tahsis edileceklerine göre farklı olmaları zaruridir.

Döner sermaye olarak kullanılan paralar, oldukça kısa bir zamanda ve prensip itibariyle fabrikasyon ile istihsal edilen maddenin satışı arasında geçen müddet içinde geri çekilebilir. İptidai madde satın alınması, ücret tediyesi için kullanılan sermayeler, istihsal olunan emtianın satışında kasaya para olarak girer.

Bu müddet, müessesenin bünyesine ve iştigal mevzuuna göre değişir. Ziraatte tohum ve gübrenin alınması ile, istihsal edilen zirai maddelerin satışı arasında geçen altı ay ile bir sene arasındadır.

Bir çok sanayi şubelerinde tranfomasyon devri çok kısa olup nadiren üç ayı geçer. Ticaretle ise emtianın normal şekilde alış ve satışı ancak birkaç hafta içinde vuku bulur. Bu münasebetle döner sermaye kısa vadeli kredilerle tedarik edilir.

Sabit sermaye şeklinde kullanılan para, döner sermayede olduğu gibi, kolaylıkla geri alınmaz. Kiralık bir gayri menkûl, bir sanayi veya ziraat makinesi, birkaç ay içinde amortismanlarını karşılıyacak gelirleri sağlayamazlar. Bu gibi gayri menkûl ve makineler, kısa bir zamanda paraya çevrilmek istenildiği takdirde, işletmenin tatil edilmesi lâzımgelir.

Binaenaleyh, sabit sermayeler kısa vadeli ikrazlarla temin ve tedarik edilemez. Bu esas prensibe aykırı hareket edecek

bir sanayi müessesesi müşkilâta ve hattâ iflâsa maruz kalabilir.

Kâfi zati sermaye bulunmadığı zaman ancak uzun vadeli ikrazlarla sabit sermaye tedarik edilmelidir.

Bununla beraber, hiçbir müessese her zaman istikrazlarla elde edeceği sabit kıymetlerin kullanılacakları müddet kadar uzun vadeli istikraz akdedemez.

Yirmi sene müddetle istikraz edilen ve yirmi senelik ömrü olan bir makineye tahsis edilen paranın bu müddet içinde tamamen ödenmesi lâzımgelir. Zirâ, müstakriz istihsal kapasitesini muhafaza edebilmek ve rakip müesseselerin seviyesinde tutunabilmek için makinelerini değiştirmek ve bunun için de yeni bir istikraz aktetmek mecburiyetindedir. Eğer birinci makinelerini amorti etmemeğe, borcu alacağından fazla olacağı ve süratle de artacağı cihetle müessesenin zaafa düşmesi ihtimali vardır.

Bir müessese, işletmesini genişletmek veya makinelerini yenileştirmek maksadı ile istikraz edeceği sermayenin muayyen bir zamanda faiz amortismanlarını fazlası ile karşılayabilecekse, uzun vadeli istikraz aktetmelidir.

Bu mülâhazalar kısa vadeli istikrazlarda varit olamaz. Çünkü kısa vadeli istikrazlar müesseselerin ücret tediyesi, erzak tedariki ve umumi masrafları için hergün tediye etmek mecburiyetinde oldukları paralar için yapılır. Bu tediyeler müessesenin hayatı ve işlemesi için zaruri olduğundan, kısa vadeli iskonto ve avansların faiz nisbetleri herne olursa olsun lüzumlu sermayeye şahsen sahip olmayan tacir veya sanayici işletmesini durdurmamak için bu şekil krediden istifade etmek mecburiyetindedir. Uzun vadeli ve kısa vadeli krediler bu suretle istihsal ameliyesinde muhtelif vazife ve rol ifa etmiş olurlar.

II — Uzun ve kısa vadeli muamelelerde kullanılan sermayelerin bariz farkları ve membaları :

İşletmeler sabit ve döner sermayelerini aynı membadan temin edemezler, müesseselere ikraz olunan sermayeler, herhangi tarzda kullanılırsa kullanılсын tasarruf-

tan neş'et ederler.

Tasarruflar yaratıcı ve seyyal olmak üzere ikiye ayrılır. Bunlar teşekkül neticesi olarak birbirinden ayrı tarzlarda kullanılabilirler.

A — Yaratıcı tasarruf :

Tasarruf, istihsal edilen mallardan istihlâk edildikten sonra safi gelirin fazla kalan kısmıdır.

Bu gibi tasarruflar, sahipleri tarafından kendi kasalarında veya bankalarda muhafaza edilmeyerek umumiyetle uzun vade ile ikraz edilen veya doğrudan doğruya müesseselere yatırılan sermayeleri teşkil ederler. Bu sermayeler istihsal vasıtalarına tahsis edildiği zaman yaratıcı tasarruf namını alır. Zira bu tasarruflar yeni gelir membaları yaratmak için kullanılmıştır.

Bir arsa, bir ziraat makinesi, fabrikanın satın alınması veya kurulması, ekonomik mânada yaratıcı tasarruf işidir. Bir hisse senedi veya tahvil satın alınması dahi, müesseseye yeni membalar temin edeceği cihetle yaratıcı tasarruf addedilir.

Her tasarruf edilen şey yeni bir istihsal için sarfedilir. Yalnız âtil saklanan paralar ekonomik faaliyetin hududu dışında kalır.

Tasarruf edilen sermayeler sahipleri tarafından doğrudan doğruya kullanıldığı gibi ekseriyetle istihsalde bulunan müesseselere veya umumi masraflarını karşılamak için hükûmetlere ikraz edilirler. Bu sermayeler uzun vade ile sermaye piyasalarından tedarik edilirler.

B — Seyyal ve gayri muntazam tasarruf :

Gayri muntazam, seyyal ve ihtiyati tasarrufun tamamıyla ayrı bir gayesi vardır. Bu gibi tasarruflar istihlâk veya plâsmana tahsis edilmiş ve fakat henüz kullanılmasına geçilmemiş tasarruflardır. Bir gelirin istihsalı ile istihlâki arasında tam bir zaman mutabakatı her zaman mümkün olamaz. Hususiyetle bütün şirketler yakın veya uzak bir gelecekte kullanacakları paralara sahiptirler. Bu paralar seyyal tasarrufu teşkil eder.

Seyyal tasarruf gayri safi gelirden ayrıldığı halde yaratıcı tasarruf safi gelirden teşekkül eder.

Seyyal tasarruf, sahipleri tarafından kasalarında madeni para veya banknot olarak saklandığı takdirde, kredi tevziinde hiçbir rol oynamaz. Fakat zamanımızda seyyal tasarruflar muayyen bir faiz ve vade ile veya istenildiği zaman çekilmek üzere kredi müesseselerine yatırılır. Bankalar sırası gelince bu paraları ihtiyacı olan müesseselere kısa vade ile ikraz ederler.

Bu suretle seyyal tasarruflar kısa vadeli para piyasasını, yaratıcı tasarruflar ise prensip itibarıyla uzun vadeli sermaye piyasasını veyahut mali piyasayı vücade getirirler. Bununla beraber bu tefrik mutlak değildir. Bazen seyyal sermayeler uzun vadeli muamelelerde kullanılırlar. Halkın tasarruflarını toplayan tasarruf sandıkları, verdikleri yüksek nisbetlerdeki faizler dolayısıyla yalnız yaratıcı tasarrufları değil, muvakkaten mevcut olan tasarrufları da celb ederler. Bu paralar Devlete ikraz edilir, veya uzun vadeli tahvillere yatırılırlar. Bazen ve bilhassa herhangi bir sebeple uzun vadeli plâsmanlara itimat sarsıldığı zamanlarda, yaratıcı tasarruflarda kısa vadeli muamelelerde kullanılır.

Bununla beraber, seyyal tasarruflar her zaman ve kolaylıkla bankalardan çekilebildikleri zamanlarda bankaya yatırılırlar. Bu çekişler normal olarak aradı arası kesilmeyen yeni mevduatla karşılanırlar.

Fakat halk, bankalardan itimadını keser ve paralarını yanlarında muhafaza ederlerse bütün bu mekanizma işlemez ve kısa vadeli kredi tevzii inkıta uğrar.

Bu vaziyette birçok kredi müesseseleri tediyelerini tatil ederler. Mudiler paralarını çekemezler, ekonomik faaliyet sekteye uğrar.

Bu hâl şiddetli iktisadi buhranlar esnasında vukua gelir. Halk normal zamanlarda bankalara yatıracığı tasarruflarını madeni para ve hattâ banknot olarak saklamak temayülünü gösterir. Bu suretle paranın aynen saklanması iş kuvvetinin

kullanılmasına ve dolayısıyla istihsale mâni olur. Bu yüzden işsizlik artar ve para buhranı iktisadi buhranı şiddetlendirir.

Sebebi her ne olursa olsun seyyal tasarrufların bankalara yatırılmıyarak aynen saklanması istihlal ve istihlak muvazenesini bozar.

Fakat tasarruf terbiye ve itiyadının kökleştiği memleketlerde bu gibi arızı buhranlar sarsıntısız ve zararsız olarak kısa bir zamanda atlatılabilir.

III — Para piyasası ve mali piyasa :

Para piyasası ile mali piyasanın birçok noktalarda münasebet ve irtibatları vardır. Zira, ekseriyetle, aynı sermaye, hal ve vaziyet icaplarına göre, hem kısa ve hem de uzun vadelerle ikraz edilebilirler.

Binaenaleyh, bu iki piyasa sarîh ve esaslı surette tefrik edilemedikleri gibi aynı tesirlere de tâbi değillerdir.

Para piyasası dar bir sahaya münhasır değildir. Bankalar seyyal sermayelerin mühim bir kısmını ellerinde tutarlar ve kısa vadeli ikrazlarda mukrizlerle müstakrizler arasında bir vasıta rolünü ifa ederler. Bu itibarla her nerede kısa vadeli ikrazat yapan bir banka varsa orada para piyasası vardır.

Mali piyasalar ise kısmen muayyen ve mahdut bir sahada faaliyette bulunurlar. Mali piyasanın bankalar ve borsalar olmak üzere başlıca iki organı vardır. Bankalar senetlerle plâsman yaparlar. Borsalarda ise menkûl kıymetlerin alış verişi yapılır. Bankalar memleketin her tarafında yayılmış oldukları halde borsalar memleketin ancak mahdut birkaç büyük şehrinde bulunur. Borsalar, gerçekten arz ve talebin temerküz ettiği yerlerdir. Borsalarda fiatlar ilân edilir. ve daimi olarak alıcı ve satıcıların teması ve muamelelerin sıhhati borsalarda temin edilir.

A — Mali piyasalarda faiz nisbeti :

Tasarruf erbabının itimadını derinden değiştirecek mahiyette tabii ve iktisadi hâdiseler vuku bulmadıkça uzun vadeli muamelelerde kullanılacak sermayeler daimi surette mali piyasalara akarlar.

Mali piyasalarda talep büyük bir nisbette değişir. Fakat 1914 harbinden evvel olduğu gibi, normal ekonomik inkişaf zamanlarında, kısa müddetli buhranlar hariç, talep şiddetli değişikliklere maruz kalmaz.

Bu gibi hallerde uzun vadeli plâsmanların faizleri oldukça yavaş temevvüç eder. Faiz nisbetleri fiatların yükseldiği devrelerde artar, fiatların sukutunda da eksilir. Filhakika fiatların tereffüü müesseselerin kârlarını artırdığından, müteşebbisler işlerini genişletmek için sermayelerini istikraz yolu ile artırımağa tevessül ederler. Bu hal mukrizlere daha yüksek nisbetlerde faiz verilmesini intaceder. Fiatların sukutunda da bunun aksi hâdiseler vuku bulur. Teşebbüs ruhu körlenir. Sermaye talebi seyrekleşir ve azalır. Fiatların düşmesi müstakrizlerin ödeyecekleri faiz nisbetlerinin de düşmesine sebep olur.

B — Para piyasasında faiz nisbeti :

Uzun müddet içindeki temevvüçler nazarı itibara almırsa kısa vadeli plâsmanların faiz nisbetleri uzun vadeli plâsmanlardaki yolu takibeder.

Bu suretle fiatların yükseliş zamanlarında mâli piyasada faiz nisbetlerinin artmasına muvazi olarak kısa, vadeli paralar da pahalılaşmaya başlar. Çünkü mubadeledeki sür'at iktisadî hareket ve faaliyeti çoğalttığından müteşebbisler döner sermayelerini arttırmak ihtiyacını hissederler. Fiatların düşüklük arzettiği zamanlarda ise, aksine olarak, sanayi ve ticaret müesseselerinin muamele hacimleri azalacağından, iskonto faiz nisbetleri düşer. Bununla beraber iki piyasa arasında su sızmaz denilecek derecede bir duvar yoktur. Ekseriyetle sermaye piyasasında kullanılan ve yaratıcı tasarrufla teşekkül etmiş olan sermayeler eğer çok müsait yer bulurlarsa para piyasasında arz edilebilirler. Bunların para piyasasına müdahalesi aynı zamanda kısa vadeli para faiz nisbetlerinin yükselmesine bir fren teşkil eder.

Bilhassa ekonomik buhran devrelerinde umumi bir ademî itimad hissini doğması neticesi olarak, borsalarda esham ve tahvilât kıymetlerinin तेnezül ettiği zamanlar bu hal vâki olur. Bu sıralarda tasarruf erbabı sermaye piyasasından yüz çevirerek, paralarını muvakkaten bankalara tevdiat olarak yatırır.

Diğer taraftan faiz nisbetlerinin temevvücü Merkez Bankasının iskonto nisbetlerine de tesir eder. Faiz nisbetleri yükseldiği zaman müesseseler mali piyasadan istikrazlarda bulunacakları yerde, tahvil borçlarını ödemek için bankalardan kredi isterler.

Bu suretle uzun ve kısa vadeli paralar arasındaki irtibat uzun müddet birbirini takibetmez.

Para piyasasında faiz nisbeti herşeyden evvel bankalardaki paraların mikdarına göre temevvüç eder. Bankalardaki tevdiat mikdarı da mütemadiyen değişir. Meselâ; devlet istikrazlarına ait kupon bedellerinin tediyeşi sırasında hususî eşhasın tevdiatı, kredi müesseselerinin membalarını arttırır. Buna mukabil, devlet uzun vadeli tahvil çıkardığı zaman da, tahvillerden devletçe elde edilen paralar derhal sarfedilemeyeceği için, seyyal tasarruf eksilir ve dolayısıyla bankalardaki tevdiat mikdarı azalır.

Halk tasarruflarını para olarak muhafaza ettiği zamanlar nakit işleri sıkışık bir durum alır ve kredi imkânları azalır.

Bu hâdiselerden para piyasasındaki faiz nisbetlerinin mali piyasaya nazaran daha sür'atli ve geniş mikyasta temevvüç ettiği neticesi çıkmaktadır.

Para piyasasındaki şiddetli sermaye ihtiyacı kısa vadeli ikrazlardaki faiz nisbetinin kararsızlığına sebep olmaktadır. Kredi ile mal satan ve borçlarını ödemek mecburiyetinde olan bir tüccar, faiz nisbeti ne olursa olsun senetlerini iskonto ettirmek zorundadır.

Aynıyle borsadan vade ile menkul kıymet mübayaa eden bir spekülâtör bunların bedellerini ödemek için, parası yok-

sa ve vadeden evvel kıymetlerini satmak istemiyorsa, kendisine empoze edilen şartlarla istikraz akdetmek mecburiyetindedir. Şüphesiz anormal surette faiz nisbetlerinin yükseliği uzun müddet muhafaza edilemez. Çünkü bu gibi müşkül anlarda tüccarlar işlerini kısar ve spekülâtörler de muamelelerini tasfiye ederler. Fakat muvakkat ve lüzumlu ihtiyaçlar kısa vadeli ikrazlara ait faiz nisbetlerini çok şiddetli temevvüçlere sevkeder.

Malî piyasada faiz nisbetlerinin değişmesi çok mutedildir. Zira, bu değişiklikler sermaye talebi üzerinde tesir icra eder.

Meselâ : % 5 faizle bir istikraz aktedilirse faideli'dir. Eğer bu nisbetten fazla bir faiz ödenirse faideli olamaz. Binaenaleyh, faiz nisbeti yükseldiği zaman tahvil ihracetmek istiyen birçok müesseseler, şartlar müsait zuhur edinceye kadar bu istikrazdan vazgeçerler, umumiyetle uzun vadeli istikrazlar son derece müstacel bir karakteri haiz değillerdir. Çünkü makinelerin tecdidî veya tamiri için yapılan bu istikrazların ekseriyetle vakti ahara taliki mümkündür. Bu suretle faiz nisbetlerinin yükselmesi müstakrizlerin içtinabı ile tahdit edilebilir. Nasıl ki faiz nisbetlerinin düşmesi de taleplerin artması ile frenlenmektedir.

Umumiyetle para piyasasındaki faiz nisbeti malî piyasaya nazaran daha düşüktür. Mukrizlerin aynı riski uzun vadeler için kabul etmeyerek paralarını daha az faizle kısa vadelerle ikraz edecekleri tabiidir.

Bununla beraber, bazen kısa vadeli ikrazlara ait faiz nisbetleri uzun vadeli faiz nisbetlerinden yüksek olur. Fakat bu anormal durum uzun müddet devam etmez. Çünkü yaratıcı tasarruf kısa bir zaman için daha yüksek faiz bulacağından malî piyasadan ara piyasasına akarak muvazene teessüs etmiş olur.

Malî piyasa ile para piyasasını besleyen sermayelerin menşeleri de bu iki piyasadaki faiz nisbetleri arasında fark husule gelmesine sebebiyet verir.

Malî piyasaya gelen paralar halkın tasarruf ettiği paralarla müesseselerin ihtiyat akçalarından tereküb eder. Mukrizler bu paralardan mümkün olduğu kadar fazla gelir elde edilmesini isterler.

Para piyasasına arzedilen paralar ise bankalara yatırılan eşhas ve müesseselerin fazla döner sermayelerinden ibarettir. Bu sermayelerin sahipleri paralarını uzun vadeli muamelelerinde kullanamayacaklarından az bir faizle iktifa ederek paralarını bankalara yatırır. Bankalar da bu suretle elde ettikleri ucuz paralarla kısa vadeli ve mutedil faizle kredi açmak imkânını sağlarlar.

D — KREDİNİN SUİİSTİMALI VE TEHLİKELERİ :

Kredi normal olarak sermayelerin en müsait şekilde tevzi ve taksimîni ve muadelelere lüzumlu olan kaydı paranın husul bulmasını sağlamak suretiyle istihsalin inkişafına müsbet ve faideli tesir icra eder. Fakat, kredi eğer hakiki rolünden başka sahalara çevrilir, yahut bankalar tarafından fevkalâde geniş olarak tevzi edilirse çok tehlikeli de olabilir.

Kredinin ne gibi hal ve vaziyetlerde ve nasıl suiistimal edildiği ve bu suretle meydana gelen tehlikelerin mahiyetini aşağıdaki bahislerde izah edeceğiz.

1 — İstihlâk kredisi :

Zamanımızda istihlâk masraflarını karşılamak üzere yalnız hususî eşhas istikraz akdetmiyor. Esasen, bazı istisnalarla, bu sınıf hiçbir şekilde istikraz akdetmek imkân ve kudretine de malik değildir. Bilhassa hükümet ve umumî müesseselerdir ki istihlâk için istikraz yapmaktadırlar.

Umumî istikrazlar, şose, şimendifer yolları inşası, lüzumlu makinelerin mübayaası veyahut elektrik tevzi şebekesi tesisi gibi millî iktisadın gelişmesine yarayan işler için aktedilirse bu gibi istikrazlar istihsale matuf telâkki olunabilir.

Türkiye'de ve Dünyada Bankacılığı İlgilendiren Haberler

Derleyen : Hikmet KEYMAN

Çiftçilerimizin Her Türü Kredi İhtiyacı Sağlanıyor

Zafer'den :

Aldığımız malûmata göre, Ziraat Bankasının 1956 Ocak ayı sonuna kadar çiftçilere ve müstahsil tevzi etmiş olduğu krediler yekûnu bir buçuk milyara yaklaşmış bulunmaktadır. Bu miktar bilhassa köylü ve müstahsilin muhtelif kredi ihtiyaçlarını karşılama gayesini tahakkuk mülahazası ile dağıtılmıştır. Bu meyanda ziraî istihsal devrelerinin birbirine bağlayan zamanlarda köylünün çeşitli ihtiyaç maddelerini temin maksadıyla verilen «Çevirme Kredileri» yekûnu büyük bir meblâğa balığ olmaktadır. Bunu sırası ile toprağın verimini artırmak ve iyileştirmek maksadına matuf krediler, tesis ve edin-dirme kredileri, ziraî âletlerle donatım kredileri ve diğer belli başlı fasıllar takip etmektedir. Bunlardan yalnız çevirme kredilerinin Ocak ayı sonu itibarıyla yekûnu 352 milyon lirayı bulmaktadır.

Bunlardan ayrı olarak Banka, elde ettikleri mahsulleri müstahsilere en müsait şartlar dahilinde satmak imkânını vermek için sürüm ve satış kredilerine, ziraî sanatlarımızın lâyıki veçhile inkişafını sağlayabilmek için de ziraat sanatları kredilerine ayrı bir ehemmiyet atfetmiştir.

Topyekûn 1,5 milyar lirayı bulan bu kredilerin 820 milyon liralık kısmı doğrudan doğruya Ziraat Bankası teşkilâtı tarafından tevzi edilmiştir. Buna, yekûnu 560 milyon liraya varan ve Ziraat Bankası tarafından Kredi Kooperatifleri ve Birliklerine açılmış bulunan kredileri de ilâve etmek gerekmektedir.

Ziraat Bankası diğer taraftan, köylü ve müstahsillerimizin teşkilatlanmasına da büyük ehemmiyet vermiş, Tarım Kooperatiflerini bu bakımdan en güzel bir vasıta telâkki ettiğinden her türlü imkânları kullanarak bu Kooperatiflere de geniş ölçüde krediler açmıştır.

1955-56 kredi plânında memleketimizin belli başlı bir servet kaynağı olan ve gelecekte daha büyük inkişaflara namzet bulunan hayvancılık kredisine de ayrı bir ehemmiyet verilmiştir. Bu mevzuda Ziraat Vekâleti ile sıkı bir işbirliği halinde çalışılmıştır. Ocak ayı so-

nu itibarıyla bu kredilerin yekûnu da 27 milyon lirayı bulmuştur. Memleket ziraatını bir bütün olarak kavrayan Ziraat Bankası, yukarıda belirtilen bu kredileri çeşitli mahsullerimiz için dağıtmıştır. Bu yapılırken memleketin dahilli ihtiyacı göz önünde bulundurulduğu gibi, memleketi döviz temin edilmek üzere dış piyasaya istekleri de bilhassa nazarı dikkate alınmıştır. Geniş ölçüde ziraî kredilerden faydalanan mahsullerin başında hububat, bakliyat, çeltik ve emsalî, onu takribinde tütün, pamuk, yağlı tohumlar, üzüm, incir, fındık gibi mahsulleri saymak icab eder.

Ziraî istihsalımızın randıman ve kalitesinin yükseltilmesinde mühim âmil olan sulama, kurutma ve su istilâsını ölçme tesisleri yapmak maksadıyla vakı talepleri de Bankaca ehemmiyetli telâkki edilmiş, toprağın verim kabiliyetinin artırılmasında başlıca rol oynayan kimyevi gübrenin müstahsilce satın alınabilmesi için de gerekli zamanlarda krediler verilmiştir.

Orman içinde bulunan köylerimizin kalkındırılmasını ve bu köylerin ormanlara yük olmaktan kurtarılmasını temin maksadıyla de bu köyler müstahsillerine Banka tarafından krediler sağlanmıştır.

İçinde bulunduğumuz faaliyet yılında ziraî işletme binaları inşaatı için kredi verilmesi mevzuu da ayrıca etüd edilmiştir.

Ziraat Bankası, bir taraftan rasyonel işletme binaları ile rasyonel ziraî işletmecilik arasında mevcut sıkı iş birliğinin icaplarını yerine getirirken, diğer taraftan da köylülerimizi kendi muhit ve şartlarına göre, sıhhi ve modern meskenlerde oturabilmek için bu sene 60 milyon liraya yakın bir plâsanı icrasını düşünmektedir.

Öğretmenler Bankası Lâyhası Tamamlanıyor

Zafer gazetesinin bildirdiğine göre, Öğretmenler Bankası kanunu lâyhısı üzerinde Maarif Vekâletince yapılmakta olan çalışmalar sona ermek üzeredir. Kanun lâyhısı, pek yakında Bağvekalet kanalı ile Büyük Millet Meclisine sunulacaktır.

İlkokul Öğretmenleri Yapı Sandığının daha şumüllendirilmiş bir şekli olan Öğretmenler

Bankası 30 milyon lira sermaye ile çalışacaktır. Yapı Sandığının halen 8 milyon liradan ibaret olan sermayesinde, bankanın sermayesine dahil edilecektir.

Öğretmenler Bankasının gayesi, bütün öğretmenleri, uzun vadeli kredilerle birer ev sahibi yapmaktır. Banka 99 sene müddetle kurulacak ve öğretmenlere, 20 sene vâde ile kredi açacaktır.

Çıkarılacak olan 100 er liralık hisse senetleri iki şekilde tanzim edilecek ve bunlarda sandık ortakları birinci plânda tutulacaktır. Halen İtikol Öğretmenleri Yapı Sandığının 12 bin civarında ortağı bulunmaktadır. Bu ortaklara kredi cari faiz nisbetinden yüzde iki noksanıye verilecektir.

Bankanın bu kredilerinden bütün öğretmenler istifade edebilecekler, yalnız A sınıfı hisse senedi sahibi olan eski Sandık ortakları krediden daha evvel istifade edebileceklerdir.

Bankanın Merkezi Ankara olacak, lüzumu halinde diğer vilâyetlerde şubeler açılacaktır. Öğretmenler Bankası aynı zamanda sair banka muameleleri de yapacaktır.

Bankalarda tâyinler :

Bankacılarımızdan Orhan Kubat (T. C. Ziraat Bankasında Müfettişlik, Müdürlük, T. C. Merkez Bankasında Teknik Müşavirlik, P. T. T. ve Çimento Sanayii Umum Müdürlüğü, Sümerbank İdare Meclisi Azalığı) Demirbank Umum Müdürlüğüne tayin olunmuştur.

Dünya Altın İstihsalı

— UNION CORPORATION tarafından derlenen rakamlara nazaran, dünya altın istihsalı, 1955 yılında 27.150.000 ons'a balığ olmuştur. Halbuki, 1954 yılına ait dünya altın istihsalı yekünü ise, 25.580.000 ons'tur.

Aşağıdaki tablo, altın müstahsil memleketlerin 1954 ve 1955 yıllarına ait altın istihsallerini mukayeseli bir şekilde göstermektedir :

(000 ilâvesiyle safi ons)

Memleketler	1955	1954
Cenubi Afrika	14.591	13.237
Kanada	4.545	4.366
Amerika	1.891	1.859
Avustralya	1.055	1.118
Güney Rodezya	525	536
Altın sahili	687	787
Filipinler	415	416
Meksika	380	396
Kolombiya	381	377
Kongo	375	365
Japonya	289	300
Hindistan	212	241
Brezilya	145	153
Şili	125	125
Peru	145	147
Yeni Gine	75	86
Fiji	70	72

Memleketler	1955	1954
Tanganika	70	74
İsveç	70	70
Yeni Zalanda	40	42
Diğer memleketler	1.064	1.083
Sovyet Rusya hariç dünya altın istihsalı	27.150	25.850
B. İmparatorluk camiası	21.930	20.623
(Financial Times)		

Dünya Bankası'nın Norveç'e Açtığı Kredi

Beynelmllel İmar ve Kalkınma Bankası, bir hidro-elektrik enerji projesi için Norveç'e 25 milyon dolarlık bir kredi açmıştır.

(B. I. S.)

Dünya Bankası'nın Burmaya Açtığı Krediler

— Resmen bildirildiğine nazaran, Beynelmllel İmar ve Kalkınma Bankası, Burma'nın münakale sisteminin ıslahını derliş eden projelerin finans edilmesi gayesiyle, bu memleketle 190.-350.000 dolar tutarında iki kredi açmıştır. Bu kredilerin vâdeleri 15 ve 20 sene olup, % 4 3/4 nisbetinde faiz taşımaktadırlar.

(B. I. S.)

Dünya Bankası'nın Avusturya'ya Açacağı Kredi

— Vavington'daki Avusturya Delegasyonu Başkanı, Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankasıyla Avusturya'ya 30 milyon dolarlık bir kredi açılması mevzuu etrafında yapılan görüşmelerin müsait bir seyir tâkip ettiğini ve bu hafta içinde bir anlaşmaya varmanın mümkün olabileceğini söylemiştir.

Ödünç alınacak para ile Tuna üzerinde inşa edilmekte olan bir hidro-elektrik santrali ile daha küçük ölçüde diğer eli termik santralın ikmali düşünülmektedir.

(Agence Economique et Financière)

Yugoslavya'da Banka Reformu

— TANJUNG ajansının bildirdiğine göre, Yugoslav Hükûmeti esaslı bir banka reformu için gereken karar ve tedbirleri almıştır. Bunlara nazaran, şimdiye kadar her türlü banka muamelelerini ifa etmekte olan Millî Banka banknot ihracını, aynı zamanda Federal bütçe ve Cumhuriyetler bütçelerinin tatbikatı ile ilgili muameleleri ifaya devam eyleyecek ve iktisadi devlet teşkilâtını finanse edecektir. Buna mukabil, bir yatırım bankası da büyük bayındırlık işlerinin finansmanını üzerine alacaktır. İndas edilecek bulunan bir Zirai Koopretifler Bankası ise, bu sahadaki müteşebbislere kredi temin edecek, Belediyeler Bankası, köy ve şehirlere ait teşekküllerin ve mahallî ticaretin finansmanı ile meşgûl olacaktır.

Geçen sene kurulmuş olan Dış Ticaret Bankası da ihracatı finanse etmeğe devam eyleyeceği gibi, memleket ekonomisinin muhtaç olduğu ithal mallarını temin ve bunlarla ilgili kiring muamelelerini ifa eyleyecektir.

(Neue Züricher Zeitung)

Avrupa Kalkınma Fonu

— Avrupa Konseyi'nin İstişari Meclisi, 20 Nisan tarihinde, bir Avrupa Kalkınma Fonu'nun tesisi hususunda bir karar sureti ithihaz etmiştir. Mezkûr Fon, makul şartlar dahilinde kalkınma programlarını finanse etmek için hibe şeklinde yardımlarla uzun vâdeli krediler temin edecektir.

Vekiller Komitesi, gerek Fon'a malî yardımlarda bulunulması ve Fon'un tesisi hususunda gereken bîlümle tedbirlerin alınması için âza memleketler Hükûmetlerini yardıma davet etmeğe, gerekse Fon'un idare edimesini O. E. E. C. den talep etmeğe memur edilecektir.

Bundan maada, mezkûr Komite, O. E. E. C.'nin mütalâasını aldıktan sonra, Avrupa'nın kalkınma projelerini finanse etmek için Birleşik Amerika'nın da işbirliğini sağlamak imkânını tetkik edecektir; zira, Avrupa'nın menabil bu işlere kifayet edemeyecek bir durumdadır. Bahis mevzuu Fon'un tesisi hususunda İstişari Meclis tarafından ithihaz olunan karar sureti, Yunanistan, İtalya ve Türkiye'deki durumun inceden inceye tetkikini müteakip ileri sürülmüştür.

(B. I. S.)

Bank Deutscher Laender'in Altın ve Döviz Mevcudu

Bank Deutscher Laender'in 30 Nisan tarihli durumuna göre, Emisyon Bankasının altın ve döviz mevcudu, hâlen 13,99 milyar DM. ile 14 milyara hemen hemen yaklaşmış bulunmaktadır. Yalnız Nisan ayının son haftasında 133 milyon DM. lık bir döviz artışı kaydedilmiştir. Yabancı muamelelerle ilgili pasif hesaplardaki döviz borçlarında 12 milyonluk bir artış kaydedilerek bunların 208 milyon DM a yükseldiği müşahede edilmektedir. Teferruatıyla tetkik edildiği zaman Bank Deutscher Laender'in Nisan sonunda 4,34 milyarlık altına ve yabancı bankalar nezdinde 8,94 milyar D Marklık alacağı sahib olduğu görülür. Bunlara 0,71 milyar DM tutarındaki ecnebi poliçe, nakit ve çekleri de dahildir. Tedavülde bulunan tediye vasıtaları, Nisan sonunda geçen ay sonundaki seviyeyi bulmamıştır. Artış 1,91 milyar D. Markla 14,98 milyar D Marka yükselmiş ve böylece tedavüldeki para miktarı 212 milyar D Markla Mart sonundaki miktarın dönünde kalmıştır. Bununla beraber, burada Paskalya yortusunun Nisan sonuna isabet ettiği ve bu yüzden nakit paraya büyük ölçüde ihtiyaç duyulduğu keyfi-

yetini de göz önünde tutmak icab eder. Federal Hükûmet makamlarının hesaplarında 30 Nisan'da 617 milyon D Marklık azalma kaydedilmiş, bunlar 4,17 milyar D Marka düşmüştür. Eyalet Merkez Bankaları tarafından kullanılan poliçe kredileri ise Nisan sonunda 516 milyon fazlasile 2,8 milyar D Marka yükselmiştir.

(Frankfurter Allgemeine Zeitung)

Birleşik Amerikan'ın Yeni Dış İkrazat Plânı

— Resmî Amerikan mahfilleri tarafından verilen malûmata nazaran, Amerikan Hükûmeti, Amerikan zirai mahsul fazlalıklarının satışlarından elde edilen bazı yabancı memleket paralarının, Birleşik Devletler haricinde tesis edilmiş olup Amerikan firmalarıyle ortak bulunan şirketlere açılacak kredilerde istimalini derpiş eden bir teklifi incelemektedir. Takriben 380 milyon dolarlık bir meblâğın bu ikrazat programı için ayrılacağı tahmin olunmaktadır.

(B. I. S.)

Avusturya'nın İhracatını Arttırmağa Matuf Tedbirler

— Ticaret ve sanayi çevrelerinin müteaddit ve ihracatı arttırmağa matuf görüşmeleri, Avusturya Millî Bankası'nın, diğer kredi müesseselerinin de muvafakatiyle, ihracat kredilerinden alınmakta olan % 8 faizi % 6 1/2 ye indirmesine müncer olmuştur. Yeni faiz haddi, 7 Mayıs tarihinden itibaren tatbik edilecektir.

Viyan'a'da münteşir bütün gazeteler, fazla ithalât dolayısıyla gayri müsaait bir durum arzeden ticaret bilânçosunun mütevazın bir hale getirilebilmesi için, ihracatın arttırılmasını istihdaf eden tedbirler alınması lüzumuna işaret etmektedirler.

(Neue Züricher Zeitung)

Beynelmîl Finansman Korporasyonu Faaliyete Geçiyor

— Hindistan, Milletlerarası İmâr ve Kalkınma Bankası'nın yeni bir kolu olan Beynelmîl Finansman Korporasyonu'na (İ. F. C.) 20 nci üye olarak katılmağa karar vermiştir. Böylece, İ. F. C. ün faaliyete geçmesi için gereken 2/3 nisbetinde ekseriyet, (30 âza memleket) temin edilmiş bulunmaktadır.

Bu ilk 20 üye tarafından taahhüt olunan sermaye 61.751.000 dolar olup, anlaşmada derpiş edilen sermaye tutarı 75 milyon dolardır.

İngiliz Milletler Camiası Finansman Korporasyonu Umum Müdürü, Vaşington'da toplanan B. I. R. D. eksperler toplantısına katılarak, Beynelmîl Finansman Korporasyonunun teşekkülü için gereken ihrari çalışmalara başlamıştır.

(Agence Economique et Financière)

İtalya'da Sermaye Yatırımlarının Durumu

İtalya'da yabancı sermayenin yatırım ve menşec memlekete transferine ait mevzuatın revizyonu sona ermiş; yeni kararname yürürlüğe girmiştir. Buna göre, yatırım sermayesinden elde edilen kârlar, hiç bir kayda tâbi olmadan transfer edilecektir. Buna mukabil, ithal edilen sermayenin menşec memlekete geri transfer edilmesi, İtalya'da en az iki sene kaldıktan sonra kabul olacaktır.

Burdan başka, şimdiye kadar yatırım mak-

sadıyla ancak serbestce tebdil edilebilen paraların memlekete gelmesine müsaade edilirken, badema diğer paralar üzerinden getirilecek sermayelerin de yatırımı mümkün olacaktır.

(Hamburger Depeschen)

İsveç'in Kambyo Durumu

Sveriges Riksbank tarafından yayımlanan bültende intişar eden rakamlara istinaden tanzim edilmiş olan aşağıdaki tablo, son iki sene zarfında İsveç'in kambyo durumunda kaydedilmiş olan değişiklikleri mukayeseli bir şekilde göstermektedir :

(Milyon İsveç Kr. İtbarıyla)

	31 Mart 1955 İtbarıyla			31 Mart 1956 İtbarıyla		
	Riksbank	Ticaret Bankaları	Yekûn	Riksbank	Ticaret Bankaları	Yekûn
Altın	1.426	—	1.426	1.412	—	1.412
Dolar	733	139	872	852	137	989
E. P. U. Paraları	303	15	318	135	—5	130
Diğer paralar	— 32	—65	—52	—13	—13	—65
Yekûn	2.430	121	2.551	2.346	119	2.465

(B. I. S.)

Birleşik Amerika'da İskonto Haddi Yeniden Yükseliyor

Hususi şahıs ve teşebbüslerin gittikçe artan kredi taleplerini tahdit etmek amacıyla Federal Reserve Board, 12 Federal Rezerv Bankasından 11 inin iskonto hadlerini yükseltmelerini tasvip etmiştir.

Federal Reserve Board, San Fransisko ve Minneapolis Reserve Bankaları Direktörlerinin iskonto haddini % 2 1/2 den % 3 e çıkarılması hususunda yaptıkları teklifi tasdik etmiştir.

Bundan başka Board, Şikago Reserve Bankası hariç, bütün diğer Federal Reserve Bankalarının iskonto haddini % 2 1/2 den % 2 3/4 e çıkarmalarında kabul etmiş bulunmaktadır.

1933 yılından beri tatbik edilen hadlerin en yükseği olan bu yeni faiz hadleri, Cuma gününden itibaren yürürlüğe girmiş bulunmaktadır.

Şikago Reserve Bankası İdarecileri henüz bu hususta bir karar almamış olmakla beraber, bu Banka'nın da aynı şekilde iskonto haddini yükselteceği tahmin edilmektedir.

San Fransisko ve Minneapolis'de iskonto haddinin % 3 e çıkarılması, bu havalide vaki şiddetli kredi talebini daha sert tahditlere tâbi tutmak ihtiyacından doğmuştur.

İş adamları ve bankacılar, iktisadî faaliyetin anormal şekilde artmasına mâni olacak böyle bir karara, uzun zamandan beri intizar etmek-

te idiler. Bu son artış, bir sene zarfında beşin-cidir.

Millî ekonomi, istihsalî 14 seneden beri kaydedilmemiş bir iktisadî faaliyetin tevtil ettiği talep çerçevesinde muhafaza etmeğe çalışırken, artırılan iskonto hadleri de kredinin anormal inkişafını tahdit gayesini istihdaf ediyordu.

Federal Reserve Board'm iskonto hadlerinin artırılması hususunda aldığı karardan iki saat sonra, New York Chase Manhattan Bank, «Prime Ratesi (belli başlı teşebbüslere tatbik edilen faiz haddi) % 3 1/2 den % 3 3/4 e çıkarmıştır.

(Agence Economique et Financière)

İran'ın İktisadî Kalkınma Planı

İran Hükümeti, petrol ihracatından elde edilecek gelirle finanse edilmek üzere, 7 senelik bir iktisadî kalkınma programının tatbikatına geçmiş bulunmaktadır.

Esas itibariyle 1948 senesinde hazırlanmış olan bu program, bir taraftan iç siyaset ihtilâfları, diğer taraftan da Anglo-İranean Petrol Şirketi'nin 1951 senesinde devletleştirilmesi neticesi olarak, petrol gelirinde husule gelen kayıplar yüzünden bugüne kadar tatbik edilememiştir. Şimdi bu maksatla çıkarılmış olan yeni bir kanuna göre, İran'ın sınaî ve zirai istihsallerini artırmak, ihracatı geliştirmek ve madenleri işletmek maksadıyla önümüzdeki 7 senelik devre içinde 935 milyon dolar harcanacaktır.

Bundan maada, petrol meselesinin şimdî tatminkâr bir şekilde halledilmiş olduğu ve petrol istihsalının artmakta bulunduğu bildirilmektedir.

Şimdiye kadar mühim bir engel teşkil etmiş olan kalifiye teknisyen buhranı, Dünya Bankası'nın yardımı sayesinde bertaraf edilmiş bulunmaktadır.

(B. I. S.)

Nato'nun İktisadî Rolü

Birleşik Amerika Seferberlik Dairesi Başkanı dün verdiği bir beyanatta, Nato Hükûmetlerinin hâlen her âza memlekette Birleşik Amerika'daki stok fazlalarının büyük bir kısmını çekecek olan bir Nato gıda maddeleri stokunun teşkil olunmasını derpış eden bir plânı tetkik etmekte olduklarını ifade etmiştir.

Bu plân, Birleşik Amerika'nın zirai madde fazlaları meselesini de halletmiş olacaktır. Bundan maada, Birleşik Devletler Ziraat Vekâleti mütehassısları, şiddetli kış ve yağmursuz geçen ilkbahardan sonra husule gelen fena mahsulün telâfi edilmesi gayesiyle, Avrupa memleketlerine bilhassa buğday ve diğer hububat ve zirai madde stoklarından daha fazla miktarlarda sevkiyatta bulunmak imkânlarını araştırmaktadırlar.

(B. I. S.)

Toprak Bankası Tasarısı Kredi Komisyonunda

Demokratlar tarafından kontrol edilen Temsilciler Meclisi Kredi Komisyonu, Toprak Bankası'nın kurulması için, 1,2 milyar dolarlık bir kredi talebini kabul etmiştir.

Komisyon, toprağın muhafazası ve dinlendirilmesini temin edebilmek için, çiftçilere yapılacak ödemelere ayrılacak ehemmiyetli bir fonun ihdâsını tasvip etmekle beraber, hazırlanan tasarı, Başkan Eisenhower'ın talep ettiği, çiftçilere peşinen tediye edilmesini yetkisine hiç bir şekilde temas etmemektedir.

Ziraat Vekili M. Benson, geçen çarşamba günü verdiği bir demeçte, «Temsilciler Meclisi Kredi Komisyonu, işi bir çıkmaza sürüklemiştir; zira Başkan Eisenhower'ın tavsiyesine uyarak Toprak Bankasına 1,2 milyar dolarlık krediyi kabul edip, bu meblâğın Banka için sarfedilmesine müsaade etmemek, Bankanın çiftçilere olan faydasını hiçe indirmektedir.» demıştır.

Başkanın hazırladığı Toprak Bankası tasarısında, bu sene çiftçiye peşinen ödemelerde bulunabilmek için birkaç yüz milyonluk bir fon derpış edilmekte idi. Komisyonun aldığı karar ise, buna imkân vermemektedir.

(Agence Economique et Financière)

Hür Dünyanın İktisadî Durumuna Ait Tahminler

Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası (B. I. R. D.) Müdürü M. Eugene Black verdiği bir demeçte, «eğer her türlü anlaşmazlık tehlikesi bertaraf edilir ve hükûmetler mütekerrek bir iktisadî kalkınma politikası takip etmeğe karar verirlerse, hür dünya gelir istihsal ve ticareti bugünkü yüksek seviyesini muhafaza edebilecektir», demıştır.

Direktör, Beynelmîl İmar ve Kalkınma Bankasının uzun vâdeli kredi politikasına, iktisadî gelişme hakkındaki bu iyimser görüşün esas teşkil ettiğini ifade etmiştir.

Bankanın faaliyetleri mevzuunda, Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyinde izahat veren Mr. Black, hür dünyanın ekonomik inkişafı hususunda şahsen çok daha fazla iyimser olduğunu belirtmiştir. Gerçekten Birleşik Amerika ile Batı Avrupada ekonomik durum, talebin ve produktivitenin gittikçe artmasına müsait bir vaziyet arz ediyor. Harp sonrası iktisadî gelişme temposunun yavaşlatılması derpış edilmekle beraber, senelik inkişafın % 3 veya 3 1/2 den daha aşağı olabileceğini düşünmek zordur.

Bu asgari inkişaf yüzdesi esas ittihaz edilecek olursa 20 seneden biraz fazla bir müddet zarfında Birleşik Amerika'da milli gelirin iki misli artacağı söylenebilir.

(Agence Economique et Financière)

Ordu Mebusu Sabri İşbakan (T. C. Ziraat Bankası eski Müfettiş ve Müdür Muavini) nin 6211 sayılı kanunun tadilî münasebetiyle T. B. M. M. de yaptığı konuşma

Şimdi kabul buyduğunuz birinci madde ile memur ve müstahdemlere verilen üç tahsisat, iki tahsisat daha ilâvesiyle beşe çıkarılmış bulunmaktadır.

İkinci maddede bahsedilen müesseseler iktisadî devlet teşekkülleridir. Bundan evvel devlet memurlarına ilâve edilen üç tahsisata mukabil iktisadî devlet teşekküllerinden prim ve ikramiye alanlara ancak bir tahsisat ilâve edilmiştir. Şimdi ilâve edilen iki tahsisata mukabil yine bir tahsisat ilâve suretiyle devlet memurlarına ilâve edilen beş tahsisata mukabil bunlara iki tahsisat verilmektedir.

Bütçe encümeninde Sayın Maliye Vekilimizin de ifade etmiş olduğu üzere, bu kanun fiyat artışı karşısında memur ve müstahdemlerimizden geçim imkânlarını kolaylaştırmak maksadını hedef tutmaktadır. Böyle bir maksadı taşıyan kanunun prim ve ikramiye kanunlarıyla karıştırılmasını doğru bulmamaktayız.

Prim ve ikramiye; ticarî, sınıl ve zirai bir karakter arzeden iktisadî devlet teşekküllerinin

piyasada benzerli hususî müesseseler gibi çalışabilmesi ve muvaffak olması için tetkikler ve çalışmalar neticesi kanunlarla kabul edilen vasıtalarından ibarettir.

Prım ve ikramiye personelin rasyonel çalışması ve icabı halde mesai saati haricinde çalışması ve netice itibarıyla işi ve istihsalı arttırması için idarecilerle bahşedilen en iyi bir çalıştırma vasıtasıdır.

Böyle bir maksadı güden prim ve ikramiye-yi, matlup derecede çalışan veya çalışmayan bilümüm memurlara seyyanen verilmesi derpliş edilen tahsisatla karıştırılmasının ne derece muvafık olacağını takdirlerimize arz etmek isterim.

Eğer bugün prim ve ikramiyenin lüzumsuzluğuna kaanî bulunuluyorsa bunun bir tahsisat kanunıyla zedelenmesi değil ayrı bir kanunla kaldırılmasının teklif edilmesi icabeder.

Bütçe encümenini de bu tasarrufların lehinde konuşan arkadaşlar primin tamamından her memurun istifade etmekte olduğunu ileri sürdüler.

Muhterem arkadaşlar; realite bu merkezde doğıldır. Bir müessesemizden misal arzedeceğim:

A) Primin tamamından ancak mes'uliyet mevkiinde bulunan idareciler istifade etmektedir.

B) Diğer memurların verilmesi mümkün primi % 50-75 den.

C) Taklıp memurları ise % 12 sından faydalanabilmektedirler.

D) Diğer taraftan primin alınması başı boş bırakılmamıştır. Memurun ferdi verimi ve çalışması gözönünde bulundurulur. Âmirin burada mutlak bir takdir hakkı vardır. Ya verir veya vermez.

E) Prim fillen çalışan güne göre hesap edilir. İzin alanlara veya ceza alanlara ikramiye ve prim ödenmez.

F) Netice itibarıyla ikramiye ve prim; memurun dikkatli; muntazam ve verimli çalışmasını temin için en iyi bir teşvik vasıtasıdır. Bunu maksada uygun tatbik etmeyenler varsa hîkûmet üzerinde ehemmiyetle durarak kanunun maksadına uygun tatbikini sağlaması lazımdır. Bu, ayrı bir mevzudur. Tekrar arz ediyorum; prim ve ikramiyenin dün olduğu gibi bugün de tahsisat ve maaşlarla ilgisi yoktur. Tıpkı profesörlere, hâkimlere ve idarecilerle verilen tazminatlar gibi. Nasıl bu tazminatların verilmesinde ayrı bir maksat varsa ve bunları tahsisat mahsup etmiyorsak prim ve ikramiyenin de tahsisatla karıştırılmaması icabeder. Bu sebeplerden dolayı son yapılan iki tahsisatın iktisadî devlet teşekküllerine de aynen verilmesi için bir taddil teklifi yaptık. Tasviplerinizi rica ederim.

BANKALARDA TAYİNLER

Açık bulunan Vakıflar Bankası Umum Müdürlüğüne T. C. Ziraat Bankası Merkez Müdürü Sabahattin Tulga tayin olunmuştur.

Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu mezunudur. 1932 yılında Bankacılık mesleğine intisap etmiştir.

T. C. Ziraat Bankasında çeşitli vazifeler görmüş, ayrıca bu bankanın «Bankacılık Kursunda» uzun zaman öğretmenlik yapmıştır.

AMELÎ BANKACILIK BİLGİLERİ

Bankaların Muameleleri - Mühasebesi - Teşkilât ve İdaresi

Hazırlayanlar : Hikmet KEYMAN, İshak TURNAOĞLU, Mesut ERDA

BAŞLARKEN BİRKAÇ SÖZ

Zamanımızın ekonomik yapısında ve faaliyetinde bankacılığın, bankaların ve bankacının işgal eylediği mevki ve gördüğü vazifenin ehemmiyeti dergimizin bu konuya ait muhtelif yazılarından ve biz-zat derginin işbu «Amelî Bankacılık Bil-gileri» bölümündeki yazılardan kolayca anlaşılacağından meseleyi burada tekrar ve tafsile hacet görmüyoruz.

Modern bankacılık her memlekette bütün ekonomiye şâmil yüksek ve ince bir sanattır. Bu itibarla zamanımızın modern bankacısı, mesleğinde aldığı ve gördüğü vazife ile mütenasip olarak muayyen umumî ve teknik bir bilgi ile mücehhez olmaktan kendini vareste tutamaz. Bankacılık sanatını icra etmek için muayyen bir bilgiye lüzum olmadığını farz etmek de bir hatadır. Uzun senelerin tatbikat ve tecrübesi iyi bankacıların diğer mesleklerdeki iyi pratisyenler kadar nadir olduğunu göstermiştir. Mahaza iyi bir bankacı olarak yetişmek için behemahal amelîyat ve tatbikata da ihtiyaç vardır. Bir bankacıyı temyiz edecek mesleki ehliyet yalnız nazari bilgilerle de elde edilemez. Nazari olarak en iyi bilinen şeylerin yarısı biliniyor demektir. Asıl olan nazariyat ve pratiğin çıkmazına sokmamak ve her sahada müktesebatının yekdiğerlerini tamamlamasıdır. İyi bir bankacı ne yalnız bir pratisyenlik ile ve ne de teorik bilgilerle bağlı kalarak yetişemez. İyi bir bankacı mesleğine ve branşına ait gerek-

li fitri vasıf ve kabiliyetleri haiz, muayyen umumî ve teknik bilgi ile mücehhez olarak meslekte muayyen tecrübe devresini geçirecek ve muayyen kademelerde hizmet vererek yetişebilir.

Dergimizin bu servisinde götüğümüz gaye yazı programımızda hülâsaten açıkladığımız veçhile, Bankacılığı öğrenmek isteyen banka memurlarının, bankacılık öğrenen öğrencilerin, Banka müşterilerinin ve banka ile ilgilenen herkesin, bankacılığa ait umumî bilgi ve kültürünü geliştirmek, tatbikatla daha yakından temasa geçirmek maksadiyle bankaların muamelelerine, muhasebesine, idare ve işletilmesine ait umumî ve teknik bilgiler ve bankacılığın tatbikat mekanizması, hususî bir heyet tarafından, umumî bankacılık tekniğine ve memleketimizde kurulmuş bankacılık sistem ve mevzuatına göre tanzim edilen özel bir program altında yazılıp yayınlanarak, okuma ve istifadeleri sağlanacaktır.

Bu yayınıımızda, bankacılığın muhtelif konularını, ayrı ayrı ele aldığımız takdirde mevzuumuzu dağıtacağımızı, toplu ve düzgün bir bilgi vermekten ayrılacağımızı düşünerek mevzuumuzu normal sırası dahilinde yayınlanmağı daha uygun ve faydalı bulduk. Kezalik bu yayınıımız bittabi bir de ders programı ve kitabı halinde olmayacaktır. Yukarıda belirttiğimiz gaye ve maksatlara uyan ve karşılayabilen bir plân takip edilecektir.

Birinci Bölüm
U m u m i B i l g i

I

BANKACILIK ve BANKALAR

1) — İktisadî faaliyet clemanı olarak İşletme - Banka :

Cemiyet halinde yaşayan insanların müşterek ihtiyaçlarını tatmin maksadiyle sarf ettikleri faaliyetlere «İktisadî faaliyet» denir. Bu umumî müşterek faaliyetin her bir parçasının muhtar ve müstakil olarak teşkilâtlanıp vukubulduğu ve tanzim olunduğu teşekküllere de «İşletme» tâbir olunur.

Şu halde müstakil bir iktisadî birlik halinde mal ve hizmet istihsal eden ve bir kâr elde etmek maksadiyle satan ve her bir memleketin iktisadî teşkilâtında yer alan ve faaliyetine iştirak eyleyen tek bir şahsa veya bir çok şahıslara - ortaklıklara - ait olan, ticarethane, fabrika, sigorta ve nakliyat ortaklığı, çiftlik, Banka ve benzeri teşekküllerin her biri birer işletmedir. Zamanımızın ekonomik teşkilâtında en sık tesadüf edilen hal budur.

Evvelden işletme denince fabrika ve atölye gibi teknik tesisatı olan yerler anlaşılıyordu. Halbuki bugün modern işletme anlam ve telâkkisine göre işletme denince, yukarıda mahiyetini açıkladığımız ve misallerini verdiğimiz her türlü iktisadî teşekküller anlaşılmaktadır.

Esasen lügavî ve teknik mânası itibarıyla (İşleme ve işletme) kelimeleri çalışmayı tazammun eyleyen «İ ş » esas ve kökünden gelmektedir. Ve buna göre «İşleme ve işletme» çalışma ve çalışmanın vukubulduğu ve teşkilâtlandığı yerdir.

Yukarıda mahiyet ve gayelerini anlattığımız ve misal olarak birkaçını saydığımız işletmeleri, çalışma konularına göre sınıflarsak başlıcalarını :

- 1 — Ziraat işleriyle uğraşan. ziraat işletmeleri (çiftlikler);
- 2 — Ham maddeler işleyip mamûl mad-

deler istihsal eden endüstri işletmeleri; (her nevi fabrikalar);

3 — Kara, deniz ve havada nakliyat işleriyle uğraşan nakliyat işletmeleri; (Demiryolları, Denizyolları işletmeleri ... nakliyat şirketi);

4 — Toptan veya perakende her nevi emtea alıp satan ticaret işletmeleri; (Mağaza, dükkânlar, muhtelif ticaret evleri);

5 — Mevzuumuz olarak aşağıda anlatacağımız para ve dolayısıyla kredi ticaretiyle uğraşan banka işletmeleri; (Ziraat Bankası, Ticaret Bankası ve Yapı Kredi Bankası);

gibi daha bir çok çeşitli nevilere ayırmak kabilidir. Ve bunların her biri yukarıda anlattığımız gibi her memleketin iktisadî yapısında yer alan ve faaliyetine katılan müstakil iktisadî bir birlik ve kurumlardır.

***

İşletmelerin mahiyetleri hakkında yukarıda verilen açıklama ve bilgiden anlaşılıyor ki, bankalar ve bankacılık da evvel emirde bir nevi işletme ve işletmeciliktir. Bankaların ve bankacılığın esas karakterini böylece belirttikten sonra şimdi Banka işletmelerinin ve Banka işletmeciliğinin veyahut özel tâbiriyle bankaların ve bankacılık sanatının mahiyeti nedir? Esas mevzuumuzu açıklamaya geçelim :

2) — İşletmelerde yabancı sermaye — Kredi — Para ve Banka Kredisi :

Yukarıda mahiyet ve gayelerini anlattığımız işletmeler mal ve hizmetlerin istihsal ve satışı şeklindeki nevi ve özel faaliyetlerini yapabilmeleri yani çalışabilmeleri için, «İ ş » ve «Sermaye» den ibaret olmak üzere iki türlü istihsal ve çalışma vasıtasına muhtaçtırlar.

Sözü edilen çalışma vasıtalarından «İş» işletmeyi çalıştıran, müdür, muhasebeci, şef, memur, muhasip, mühendis, usta-başı, satış memuru, bekçi gibi türlü personel ve bunların işletmenin çalışması uğrunda sarf ettikleri emektir. «Sermaye» ise her türlü işletmelerin nevine ve bünyesine, teşekkül ve çalışma tarzına göre (Mal ve hizmetlerin tedarik ve istihsalı ve satışı) faaliyetinde bulunabilmek veya faaliyetlerinde kullanmak üzere muhtaç oldukları maadî varlık «Para - sermaye» dir.

Her işletmenin işe başlarken bir miktar zatî (öz) sermayesi vardır. Fakat işletmelerin çalışma konularının gerektirdiği sermayenin tamamına malik oldukları haller veya olanları nadirdir.

Yukarıda saydığımız her türlü işletmeler ekseriyetle nevelerine, bünyelerine, teşekkül ve çalışma tarzlarına göre muayyen bir nisbette öz sermayeye malik olurlar. Çalışma konularının gerektirdiği, umumi sermaye tutarının noksanını ise, dışarıdan «kredi» yolu ile sağlar ve tamamlarlar. Buna işletme bilgisi itibariyle yabancı (ödünç) sermaye denir.

Kredi yolu ile sağlanan yabancı (ödünç) sermaye veyahut bizatihi kredi, her türlü iktisadî işletmelerin faaliyette bulunabilmeleri için zarurî bir elemandır. Esasen bugünün gelişen iktisadî hayatın en mühim elemanı ve cihazı her türlü işletmelere gereken yabancı (ödünç) sermayeyi sağlayan kredidir. Bugün kredisiz istihsal ve ticaret olamaz.

İktisadî hayatta kredi tüccarlar arası veresiye satış şeklinde ticaret veya emtea kredisi (Bayi kredisi) namıyla (aynen) ve para kredisi (Banka kredisi) namıyla de (nakden) olmak üzere iki tarzda yapılmaktadır.

Her mal kredi ile verilebilir. Fakat kredi muamelelerine bilhassa elverişli olan mal paradır. Çünkü para bir mübadele vasıtası olduğundan para ile diğer bütün malları satın almak, parayı her türlü işlerde kullanmak kabildir. Görülüyor ki, para kredisi satınalma gücünün kiralınması demektir. Bu suretle ticaret

ve piyasa ihtiyaçlarından doğan ve kredi işine en elverişli mal, para olmuştur. Ancak, para kredisi gayet hassas ve tatbikatı güç olduğundan aşağıda anlatılacağı üzere bu nevi kredi muameleleriyle uğraşan müstakil ve hususî bir sanat olarak «Bankacılık» meydana gelmiş ve kredi işi Bankacılık sanatının esas çalışma konusu olmuştur.

3) — Bankaların ve bankacılık sanatının mahiyeti ve mekanizması :

Bugün her türlü teşebbüsler muhtaç oldukları geniş sermayeyi, teminat olarak, servet, bilgi ve ahlaklarını ileri sürerek ve itimat kazanarak, kredi talep ve temin etmek yoluyla bankalardan aramaktadırlar. Fakat Bankaların kendi (öz) sermayeleri de işletme ve teşebbüslerin büyük sermaye ihtiyaç ve taleplerini karşılamaya kifayet edecek hacim ve kudrette değildir. O halde bankalar bu krediyi nasıl temin edebilirler? Bu meseleyi hal ve izah edebilmek için bugünün iktisadî yapısına ve işlemesine yeniden bir göz atmak lâzım gelecektir.

Bugünün iktisadî yapısı ve işlemesi gözden geçirilirse, bir tarafta sözü edilen her türlü teşebbüsler açıklanan kredi yoluyla çalışmalarını için gereken umumi sermaye nöksanlarını tamamlamak üzere yabancı (ödünç) sermaye ararlarken, diğer taraftan ortada halkın gelirinden artırıp azlığı ve şahsî imkânsızlığı hasebiyle doğrudan doğruya işletemediği ve bu sebeple emniyetle saklanmak ve az çok da nemalandırmak istediği küçük tasarruf paralarından, sermayedarların işletmek istedikleri servetlerinden ve çeşitli teşebbüslerin işlerinde kullanmadıkları veya kullanamadıkları çevirme sermayesi veya zaman zaman artan azalan kasa fazlalıklarından meydana gelen, serbest ve âtil duran muayyen bir sermaye topluluğu vardır.

Görüldüğü gibi, bir taraf yani türlü teşebbüsler, muhtaç oldukları sermaye ve parayı aramakta; diğer taraf yani tasarruf ve sermaye erbabı, ihtiyaçları dışındaki serbest servetlerini işletmek iste-

mektedirler. Bu durumda yapılacak iş, tasarruf ve sermaye erbabının işletmek istedikleri serbest servetlerini ödünç alarak toplamak ve sonra bu paraları sermaye ve paraya ihtiyacı olan teşebbüslere ödünç vererek dağıtmak ve böylece iki ekonomik topluluğun ve bizzat iktisadi hayat ve faaliyetin karşılıklı ihtiyaçlarını düzenlemek ve bu işi açıklanan tarzda görebilecek bir işletme kurmak ve işi teşkilâtlandırmaktan ibarettir.

Bu iş yukarıda anlattığımız gibi para kredisinin dağıtımından başka birşey olmadığından, bu işle uğraşacak ve bu işi teşkilâtlandırarak işletmeler «Banka»lardır. Ve bu iş ve sanata da «Bankacılık» diyoruz.

Buna göre bankalarda, tıpkı diğer teşebbüslerde olduğu gibi evvelâ sahibinden veya sahiplerinden sermaye olarak bir para koyup işe başladıktan sonra, kendi sermayelerini teminat olarak ortaya koyarak yukarıda belirttiğimiz veçhile serbest servetlerini (paralarını) emniyetle saklatmak ve işletmek isteyen tasarruf ve sermaye erbabına ve çeşitli teşebbüslere müracaat ederek paralarını hepimizin bildiği gibi vadeli, vadesiz çeşitli mevduat namı altında, ödünç alarak ellerinde külliyetli miktarda yabancı «ödünç» sermaye halinde munzam bir kaynak toplarlar.

Belirttiğimiz menbalardan gelip toplanan ve yatırımlar tarafından alınıp verilen bu paraların muayyen bir miktar ve nisbeti, daima Bankaların kasalarında kalır. Ve bankalar da kasalarında toplanan bu sermayeleri ileride anlatacağımız veçhile müesses bankacılık muamele ve işletme tekniği esas ve kaideleri dairesinde ve muayyen hukukî usullerle mutad ve cari çeşitli kredi muameleleriyle türlü teşebbüslere ikraz ve tevzi ederek işletirler.

Bankalar bu anlattığımız çalışmalarıyle biriktirilmiş paralarını bir ücret (faiz) karşılığında işletmek isteyenlerle, para ihtiyacı olan ve yine bir ücret (faiz) karşılığında ödünç almak isteyenler arasında bir aracı rolü görmekte ve bir ücret

(faiz) mukabilinde kredi alıp vermektedirler. Böylece bankalar bir taraftan mümkün olduğu kadar ucuz faizle para tedarik etmek ve diğer taraftan bu paraları mümkün olabildiği kadar yüksek faizle işletmek suretiyle masraflarını çıkarıp kâr etmeğe ve ticaretlerini yürütmeğe çalışıyorlar. Yaptığı kredilerden aldığı faizlerden, mevduat sahiplerine verdiği faiz düşülünce, lehinde artan, gayri safi kârını teşkil eder. Ve bundan da Bankanın bütün işletme masrafları düşülünce kalanı da -lehte olursa- bankanın faaliyetinin gayesi olan devre kârını vücade getirir.

Görülüyor ki Bankalar sayesinde bir memlekette küçük sermayeler toplanıp bir araya getirilerek bu paralar hem verimlendirilmekte hem de her memleketin ve piyasaların iktisadi ve ticari işleri için muhtaç olduğu «millî sermaye» meydana gelmektedir. Bu işin bir memleketin umumî iktisat ve ticareti bakımından ne kadar faydalı ve ehemmiyetli olduğunu anlatmağa lüzum yoktur.

Yine yukarıdanberi verdiğimiz bilgiye ve iktisadi hayatın ameli sahasında geçen çalışmalarına göre, Bankalar ve Bankacılık kendileri için bir kâr elde etmek maksadıyla kredi alan ve kredi satan teşebbüsler ve sanattır. Bu durumda para ve dolayısıyla kredi ticaretiyle uğraşan ve kredi ticaretini daimi bir meslek haline koyan müesseseler «Banka»dır. Ve bu sanat da «Bankacılık»tır.

***

Bu suretle tarif ve izahını yaptığımız banka işletmeciliği, evvelce ele alıp açıkladığımız diğer ticari işletmelerle mühim bir karakter farkı arzeder. Banka işletmeleri mal veya hizmet mahiyetinde olan para - kredi şeklindeki metalarını diğer teşebbüs ve işletmeler gibi serbest olarak satışa arzetmezler. Metalarının satışını teşkil ve ifade eyleyen kredilendirme muameleleri birtakım iktisadi ve malî esaslara, kanunî ve meslekî usul ve kaidelere, hülâsası hususî bir nizam ve disipline tâbidir. Zira, banka muamelelerinin bünyesinde mevcut risk unsuru bunu icabettirmiştir. Kredisiz ticaret olamayacağı gibi,

risksiz kredi de olamaz. Bu itibarla bankalar daimi bir riskle muhâttırlar. Bütün iktisadî branşların faaliyetleri ile sıkı bir bağılılığı olan bankalar risk hâdisesine karşı, diğer işletmelerden daha hassastırlar. Diyebiliriz ki, bankacılık müsavi risktir. İşte bu sebeplerle binaen bankacılık yüksek ve ince bir sanat olup, tamamen hususî bir nizam ve tekniğe tâbidir.

Yukarıki tarif ve izahtan anlaşıldığı üzere Bankacılığın ve Bankaların iştiğal mevzuu asıl ve esasında kredi işidir. Fakat bankalar yukarıda açıkladığımız veçhile kredi ve sermaye aracılığı ve dağıtım şeklindeki esas çalışmalarını yaparken bu faaliyetlerinin yanı başında sözü edilen kredi muameleleriyle müterafık olarak veya ayrıca müşterileri nam ve hesabına komisyon tâbir olunan muayyen bir ücret mukabilinde her türlü istihbarat, kasa kiralınması, esham ve tahvilât alım satım ve muhafazası, senet, kupon ve fatura tahsili, çek satışı, havale ve münakale işleri ve her türlü tahsilât ve tediye ta-vassut ve çeşitli diğer banka muamele ve hizmetleri ifa ederler. Bankacılıkta bu işlemlere hizmet kiralınması veya banka hizmetleri tâbir olunur.

Bankaların yaptıkları bu hizmetler meyanında, bilhassa müşterilerinin veznedarlığını yapmak ve bunların üçüncü şahıslarla geçen her türlü tahsilât ve tediye ta-vassut eylemek en başta geleni ve mühimdir. Bankalar ibrazlı mevduat hesaplarından gerek müşteriler, gerek bankalar arası yapılan münakale ve mahsuplarla borç ve alacakların tesviyesine de hizmet ederler. Bu mekanizma zamanımızın sür'at isteyen mübadele sahasında mühim bir rasyonelizasyon teşkilât ve vasıtası olmuştur. Çek kullanılması yayılmış olan memleketlerde bu kabil ödemeler para ile ödemeyi kat kat aşmış ve paraya olan ihtiyacı o nisbette azaltmıştır. Bu iş bankaların, kredi aracılığı ve dağıtım işi yanında ve onun mütemmimi yaptıkları en mühim bir işlem ve faaliyettir.

Bu itibarla Bankaların esas faaliyet ve işlemlerini, bahsi geçen hizmetleri ile birlikte;

a) Piyasaların krediye olan ihtiyaçlarını kredi almak ve vermek suretiyle sağlayarak kredi işinin aracılık ve dağıtımını yapmak, b) piyasaların umumi tahsilât ve tediye ta-vassut etmek olarak iki safhada toplamak kabildir. İşte bankalar bu faaliyetleriyle millî iktisat çerçevesi içinde para ve kredi gibi iki mühim manivelâyı sevk ve idare ederek millî ekonominin mühim bir unsuru ve en zaruri bir cihazı halini almışlardır.

☆☆☆

Diğer taraftan 1. ci dünya harbi ile 2. ci dünya harbinin de bankacılık üzerinde çeşitli tesirleri olmuştur. Bazı nevi borsa muameleleri yapılmadığından ve döviz muameleleri de serbest olmadığından ve yalnız müsaade verilen bazı muameleler yapılabildiğinden bankaların müstesna ve hususî bir faaliyet sahası ve branşı daralıp kalmıştır. Buna mukabil her memlekette bozulmuş olan iktisadın yeniden düzeltilmesi için lâzım gelen geniş kredi ihtiyacı bankalara yeni ve müstesna bir istikamet vermiş ve çalışma sahası açmıştır.

Diğer taraftan her iki harp arasında bankacılık tekniğinde de nazarı dikkatı çeken mühim ve esaslı yenilikler meydana gelmiştir. Zira kredinin modern tevzi şekli değişik usullere ve sağlam bir organizasyona ihtiyaç göstermektedir. Bu duruma göre tanzim ve tertip etmek ve ona göre bir istikamet vermek tereddüdünde de kalmışlardır.

4) Bankaların memleket ekonomisinde gördükleri önemli vazife ve roller :

Bankacılık ve bankalar hakkında yukarıdan beri verilen bilgi ve açıklamalardan, bu işletmelerin zamanımızın iktisadiyatında ve her memleketin millî iktisat yapısında bütün ekonomiye ve teşebbüslere şamil mühim vazife ve rolleri olan birer iktisadî cüzütam olduğunu anlıyoruz. Bugün devlet ve her türlü teşebbüsler bankaların çeşitli hizmetlerinden faydalanmakta ve ondan müstağni kalamamaktadırlar. Bir memlekette ziraat, sanayi ve ticaretin bankaların yardımını olmadan

inkışaf eylemesi kabil değildir. Her memleketin iktisadî ve ticarî vaziyeti ve bu sahada işgal ettiği mevki, o memleketteki bankaların adedi ve bu bankalardaki sermaye ve mevduat miktarı ve bunların iktisadî faaliyet derecesiyle ölçölmektedir. Bugün bankalar iktisadî hayatın bağı ve can damarıdır.

Bununla beraber bu mevzuda hemen şu hususları da hatırlatmak lâzımdır. Para ve kredi ticaretile uğraşan bankalar millî ekonomide bir gaye değil, millî ekonomiyi iyileştirmeğe ve geliştirmeğe yarayan ve dolayısıyla memleketi, milleti refaha kavuşturan birer vasıtaadır. Fakat bir çok vasıtalarda olduğu gibi bu vasıtayı da çok dikkatli ve iyi kullanmak, kötü kullanılmamasından tamamen sakınmak lâzımdır. Kötü işlediği takdirde millî ekonomide fayda yerine zarar doğurur. Ve millî ekonominin muvazenesini bozar.

şu halde zahiren basit görölen bankacılık haddizatında çok önemli ince ve zor bir sanattır. Zira yukarıki bilgiden anlaşılacağı veçhile, çeşitli teşebbüslerin, tasarruf ve sermaye erbabının küçük, büyük paralarından meydana gelen ve daimî bir surette yatırılıp çekilen mütehavvil ve mütedavil bir sermaye kıymetlendirilmek ve tekrar dağıtılmak üzere bankaların kasalarında toplanmakta ve dağıtılmaktadır. Ve böylece bankacı memleket ekonomisinde para ve sermaye faaliyet ve hareketinin hattı içtimada yer almış bulunmaktadıdır. Ekonomik faaliyet alanının böyle en mühim bir noktasında yer almış bulunan bankacı, para ve sermayelerin devri daiminde, bir taraftan değerlendirilmek ve zamanında iade edilmek üzere ödünç aldığı ve çeşitli işlere tahsis eylediği kaynak ve plâsmanlarının sağlamlık ve verimliliğini ve diğer taraftan zaman ve şahsa göre bir çok itirazlara sebep olan kredi dağıtımı ve finansman sistemini memleket ekonomisinin ihtiyaçlarına, durum ve gidişatına uygun olan dağıtılmasını düşünmek mecburiyetindedir ki, bütün bu meselelerin bir düzen dahilinde tahakkuku hakikaten müşkil ve mesuliyetli bir iştir.

İşte her memleketin iktisadî faaliyet-

te yer alan ve katılan iktisadî işletmelerden biri olan bankalar ve bankacılık, anlattığımız mahiyet, vazife ve rolleri itibarıyla bütün teşebbüslere ve ekonomiye şamil en yüksek ve ince bir sanat olmuştur.

5) Bankacılığın başlangıcı ve bugünkü bankacılık :

Eski zamanların Bankacılığı ve dolayısıyla Banka muameleleri zamanımızın modern bankacılığı ile mukayese edilecek bir durum ve mahiyet arz etmez. Bankacılığın başlangıcı, daha ziyade sarafların yani bankerlerin mühim bir rol oynadığı çağa kadar uzanır. Ve yahut bankacılık daha ziyade saraflıkla meydana gelmiş ve başlamıştır. Memleketimizde de banka muamelelerini ilk defa yapanlar Galata sarafları olmuştur.

Sikke keşfolunup paranın meskük bir hale gelmesi ve çeşitli paraların tedavülü, para tepdil ve muayenesi lüzum ve ihtiyacını doğurduğundan, o zaman saraflar işe, o devrin mütenevvi paralarının tepdil ve muayenesiyle başlamışlar; sonra emanet olarak saklanmak üzere para kabul etmişler; mudileri nam ve hesabına hesap nakli yoluyla tediyeler yapmışlardır. Ve bu hizmetlerinden dolayı o zamanki saraf, yani bankerler, ticaretin nazımı ve tüccarın mutemedi olmuşlardır. Ve sarafların paralarını üzerine koydukları sıradan «Bankadan» bugünkü «Banka» tâbiri meydana gelmiştir. Fakat bu bankerler kabul ettikleri paraları başka hiç bir yerde kullanamazlardı; aynen geri vermek zorunda idiler. Fakat ticaretin inkışafı neticesi olarak faaliyetlerini yavaş yavaş genişleterek muhafaza için kabul ettikleri paraları başkalarına ödünç olarak verip kullanmağa başlayarak para ikrazına, yani kredi muamelesine yol açılmıştır. Ayrıca bugün Banka hizmetleri dediğimiz tahsilât ve tediyata tavassutu yalnız mudilerine değil diğerlerine de teşmil etmek suretiyle ticarî hayatın ve piyasanın umumi işlerini deruhte eylemeğe başlamışlardır.

O zamanın bankerleri hiç bir vakit bugünün bankalarına benzemezlerdi. Sa-

yıları mahdut memurlariyle, hattâ efrad, ailesiyle beraber çalışır, işlerinin en güç ince teferruatına kadar uğraşır ve muameleleri de nisbeten dar bir muhite inhisar eylerdi; işlerini daha ziyade kendi tecrübe, itibar ve nüfuzlariyle yürütürlerdi.

Fakat iktisadî, ticarî hayat ve faaliyetin ilerleme ve gelişmesi, bankacılığı, ticarî muamele ve bazı banka hizmetlerinin ve bankerlerin mahdut sermaye ve teşkilâtının dar çerçevesinden çıkarak zamanımıza göre Anonim Şirket halinde çalışın ve geniş nisbette «yabancı kaynak» lardan faydalanan ve bu kaynakları müstahsil maksatlar için türlü teşebbüslere devreyleyen zamanımızın büyük ve modern bankaları meydana gelmiş ve bankacıyı bütün ekonomik hayat ve faaliyetle alâkalandırmış; kuvvetli bir müteşebbis ve iş adamı mevkiine çıkarmış ve iktisadî faaliyete ve teşebbüslere bir rehber haline getirmiştir. Şu kadar var ki, şirket halindeki bu bankaların umumi galebelerine rağmen, bugün dahi gerek garp memleketlerinde gerek Birleşik Amerika'da hâlâ oldukça ehemmiyetli bir yer tutan ve bankacılığın tohumu olan bankerler de müşahede olunmaktadır.

Görülüyor ki, başlangıçta o devrin mütenevvi paralarının muayyen ve teptili şeklinde başlayan bankacılık âleminde, saraflik şekilden yavaş yavaş müşterileri namına hesaplarında mahsup ve münakaleler yapmak, tediye muamelelerinin icrasına tavassut eylemek suretiyle ciro muameleleri ve bankalar meydana gelmiş; ve bilâhare emanet olarak kabul edilen paraların ve bugünkü tâbiriyle tevdiatın ahar devri suretiyle kredi ve iskonto muamelelerinin yapılmasına başlanılmış ve bankacılığın esrarı olan ve asıl bankacılık denilen ticarî bankacılık ve tevdiat ve ticaret bankaları meydana gelmiştir.

Bu nevi bankacılık ve tevdiat bankalarının inkişafı neticesinde bankacılık âleminde banknot, karşılığa karşı kâğıt para çıkarın ve bankaların bankası sayılan Merkez veya İhraç Bankaları zuhur eylemiştir.

Fakat sanayi inkişafı neticesi meydana gelen zamanımızın büyük sanayii ve sermayedarlık sistem ve yapısının düzeni, bu çeşit bankalardan başkaca sermayeleri ticaret ve mübadelenin dışında toprak ve emlak kredisi gibi uzun vadeli banka ikrazlariyle ve tesislere müteallik hisse senedi ve tahvil işleriyle uğraşın bir takım ihtisas bankalarının da kurulmasını icap ettirmiştir. Orta veya uzun vadeli plâsmanlarla istihali ve bunun inkişafını istihdâf eyleyen bu nevi bankacılığa daha ziyade «yatırım bankacılığı» denilmektedir. Görülüyor ki zamanımızda bankaların faaliyet mevzuları ve işlemleri çok çeşitlidir. Fakat asıl bankacılık denildiği zaman ticarî banka muameleleri denilen kısa vadeli kredi alan ve kredi veren ticarî bankacılık anlaşılmalıdır. Bu nevi bankacılıkla, esas faaliyetleri olan tevdiat ve ticaret bankalarından başkaca diğer ihtisas bankaları da, hususî işigal konularının yanı başında meşgul olurlar. Hattâ İngilizcede banka ismi yukarıda belirttiğimiz kısa vadeli krediler ve banka muameleleriyle uğraşın malî teşebbüslere hasredilmiştir.

Biz de dergimizi «Bankacılık bilgileri» servisinde kısa vadeli kredi alan ve satın «ticarî bankacılık»ı etüt mevzuu yapacağız.

***

Bankacılık meslek ve sanatının esasına ait umumî bir teknik, ve meslekî sırr prensip ve telâkkiler mevcut olmakla beraber her memleketin içtimai bünye ve seviyesine, halkın faaliyet tarzına ve zihniyetine, memleketin servet ve kabiliyetine göre ticarî örf ve adetlerden ekonomik vaziyet ve siyasetten, memleketteki mevzuattan meydana gelen bir «Millî bankacılık sistem»i yani her memleketin bankacılığının belirtilen sebep ve âmillerden meydana gelen hususiyetleri ve banka sistemi vardır.

Bu itibarla dergimiz bankacılık bilgileri servisinde, etüt mevzuu olan «ticarî bankacılık»ı aynı zamanda umumî bankacılık tekniğine ve memleketimizde kurulmuş bankacılık teamül, sistem ve mevzuatına göre incelenip anlatılacaktır.

BANKALARIN FAALİYET TARZI VE BUNA GÖRE İŞLEMLERİNİN BÖLÜMÜ

1 — İşletmelerin faaliyetlerine umumi bir bakış :

Yukarıda mahiyetlerini anlattığımız işletmelerin, kurulup işleyebilmesi için «İş» tâbir olunan bir çalışma gücüne ve sermaye denen maddi bir varlığa sahip olması lâzım geldiğini belirtmiştik. Bu suretle teşkil olunan her işletme, ticarete has olan ticari zihniyet metod ve organizasyonu ile bu elemanları faaliyete sevk eder. Ve işletmenin kurulup çalışmasında tedarik ve teşekkül suretini yukarıda anlattığımız sermaye, işletmeyi sevk ve idare edecek iş kuvvetlerinin yani, çeşitli personelin elinde her işletmenin maksat ve gayesine uygun bir tarzda hareketle sevk olunur.

İşletmelere öz ve yabancı kaynaklardan para olarak giren «sermaye» nin bir kısmı evvelâ her işletmenin nevine, cesamet ve hususiyetine göre çalışma müddetince devamlı olarak sabit bir faaliyet vasıtası halinde kullanılıp istifade edeceği bina, demirbaş, makina ve tesisat gi-

bi sabit sermaye olarak bazı sabit kıymetlere tahsis edildikten sonra, kalanı da, bir ticaret işletmesi ise emtea mübayaaya ve stok eyleyip sonradan bu emteayı peyderpey peşin veya veresiye satmak: bir fabrika ise evvelâ gereken ham madde ve malzemeyi alıp bunları imâl edip mamûl bir hale getirdikten sonra yine diğeri gibi sürüm ve satışa arz ederek döner sermaye şeklinde kullanmağa başlar. Anlattığımız şu faaliyet seyir ve safhasına göre işletmeye evvelâ para halinde giren ilk sermaye - bir miktarı sabit sermaye ve kıymetlere yatırılarak - male inkılâp ve istihale eylemekte ve sonra bunlar peşin satılarak paraya, kredi ile satılarak alacağı ve alcağa çevrildiği takdirde vadesinde tahsil edilerek paraya dönmektedir. Vaki alım ve satım kıymetleri arasında lehte veya aleyhte çıkan farklar da o işletmenin kâr veya zararını meydana getirmektedir.

Anlattığımız bu faaliyeti şematik bir surette göstermek istersek,

Para — (Mal ve hizmetlerin istihsalı sürüm ve satış) — Para
İşletme Faaliyeti

Yukarıdaki şekilde göstermek kabildir. İşletme çalışmaya devam ettikçe yukarıda anlattığımız hal ve hareketler tekerkür ederek devam ve teselsül eder bir devridaim halini alır ve «İşletmenin faaliyeti» ni meydana getirir. Buna işletme bilgisi terimiyle işletmede «sermaye devri» tâbir olunur ve işletmelerin çalıştırılıp yürütülmesi bu faaliyetin düzenlenmesinden ibarettir.

İşletmenin kuruluş safhası bir kere vukua geldiğinden bunu bir tarafa bırakırsak faaliyeti - sermaye devri - tahlil ve tabrüz ettirdiğimiz gibi :

a) Para halinde giren ilk sermayenin malların mübayaaya ve stok edilmesi neticesi male inkılâp şeklinde tecelli eyleyen tedarik ve istihsal;

b) Bu stok edilen malların peşin veya veresiye satılarak alacak ve paraya inkılâp eylemesi şeklinde tecelli eyleyen sürüm ve satış safhaları olmak üzere bir birini takip eyleyen iki safhadan ibarettir.

2) — Bankaların faaliyet tarzı :

Yukarıda belirttiğimiz veçhile haddizatında bir işletme olan Bankaların faaliyeti de kendi karakter ve hususiyetine göre aynen böyledir.

Yukarıda Bankaları kredi dolayısıyla para ticaretiyle uğraşan işletmeler olarak tarif etmiştik. Buna göre Bankaların alıp sattıkları mal ve faaliyetlerinde devir eyledikleri sermaye unsuru para veya parayı temsil eyleyen kıymetli evrak ve senetlerdir. Ve her çeşit Banka muamele-

leri fiilî veya temsili olarak bir para hareketine müncer olmaktadır.

Bu durumda Bankalarda öz sermaye (hisse bedelleri) ve yabancı (ödünç) sermaye (mevduat vesaire) den para halinde toplanan kaynaklar para stoku halinde emre ve ikraza hazır vaziyette bulunur. Bu safha işletmelerin faaliyet ve sermaye devrinin «tedarik ve istihsal» safhasına tekabül eyler. Buna Bankacılıkta kendi tâbiriyle «kaynakların tedariki» safhası tâbir olunur.

Bankalar para stoku halinde emre hazır vaziyette bulundurdıkları kaynaklarını, paraya ihtiyaçları olan her türlü teşebbüslere kredi halinde kiralarlar ve hazır para stokları alacağına inkılâp eyler. Ve bu alacaklar da vadesinde tahsil olunarak tekrar para halinde Bankaya döner.

Bu safha işletmelerin anlatılan faaliyet ve sermaye devrinin sürüm ve satış safhasına tekabül eyler. Ve buna da Bankacılıkta kendi tâbiriyle «kaynakların istismarı» safhası tâbir olunur.

Yukarıki tahlil ve açıklamalara göre bankaların faaliyetlerini — sermaye devri — şöyle hülâsa ve ifade edilebiliriz: İlk sermaye — öz ve yabancı — para olarak banka işletmelerine girmekte, para halinde tedarik ve stok edilen bu kaynakları paraya ihtiyaçları olan türlü teşebbüslere kredi şeklinde kiralanarak alacak şekline istihale eylemekte, para olarak tahsil edilerek tekrar para halinde geri gelmekte ve faaliyetin devamınca bu tarzda bir sermaye hareketi devam ve tekerrür eylemekte, bir devridaim halini almaktadır. Bankaların faaliyetini gösteren bu devri şematik olarak şöyle çizilebiliriz.

$$\frac{\text{P a r a}}{\text{Öz ve yabancı sermaye}} : \left(\frac{\text{KAYNAKLAR - PLÂSMANLAR}}{\text{İşletme faaliyeti veya sermaye devri}} \right) : \text{PARA}$$

Yukarıki şemadan vazihan anlaşılacağı üzere bankaların faaliyetini gösteren sermaye devri — sermaye unsuru — diğer ticaret ve sanayi işletmelerinde olduğu gibi esaslî bir değişmeye maruz kalmadığından diğer işletmelere nazaran çok farklı, fakat basit bir yol takip etmektedir. Buna göre evvelâ sermaye — kaynak — toplanmakta, sonra bu kaynaklar işletilmekte ve bu hal bir devridaim halinde tekerrür ve teselsül etmekte ve bunun bütünü bankaların topyekûn faaliyeti ve işletmelerini meydana getirmektedir.

3) — Bankaların faaliyet tarzına göre işlemlerinin bölümü :

Bankaların, yukarıda anlatılan faaliyet tarzına ve safhalarına göre faaliyet safhalarını ve işlemlerini aşağıdaki esaslar dairesinde ayırmak ve adlandırmak mümkün ve doğru olur.

a) — Kaynakların tedariki «Pasif muameleler» :

Yukarıda belirttiğimiz veçhile bankaların ilk faaliyetini ve faaliyetinin ilk saf-

hasını, çalışabilmesi için lâzım gelen sermayenin (kaynakların) tedariki teşkil eyler. Bu faaliyet safhası dahilinde yapılan muameleler bankaya kaynak sağlayan muameleler olduğundan bu muameleler bankaya kaynak tedarik eyleyen muameleler olarak adlandırılır. Bu muamelelerin ve kaynakların neler olduğu, hangi menbalardan ne şekil, ve surette tedarik olunduğu, mahiyetlerinin ve ihtiva eylediği meselelerin neler olabileceği aşağıda «Bankaların kaynakları» bahsinde anlatılacaktır.

Şimdilik bankaların veya bankacılığın yukarıki tarif ve izahından edinilen bilgiye göre mevzuumuz olarak ele alınan ticarî bankacılıkta kaynakların esas itibariyle bankaların kendi sermayeleri (özkaynak) ile bunun dışında (ödünç olarak) topladıkları çeşitli mevduattan ve kısa vadeli merkez ve sair banka kredilerinden ibaret olduğunu belirtebiliriz. Bankalara kaynak temin eyleyen bu muameleler bankayı borçlu duruma sokar ve yine ileride tahlil ve izah edeceğimiz veç-

hile bir bankanın mali bünyesinin ve bilançosunun pasif tarafında yer alıp borçlarını ve pasif kalemlerini teşkil eder. Bundan dolayı bankayı borçlu duruma sokan banka işlemlerine aynı zamanda «pasif muameleler» de denilmektedir.

b) — Kaynakların işletilmesi (İstismarı) aktif muameleler :

Yine yukarıda belirttiğimiz veçhile bankaların faaliyetlerinin tamamlanması, bankaların ve bankacılık faaliyetinin gayesi olan kârın elde edilebilmesi için, tedarik edilen terkibi belli kaynakların işletilmesi (İstismarı) safhası, yani bu mahiyet ve maksatla yapılan faaliyet ve muameleler gelir.

Bütün ticari işletmelerde olduğu gibi bankaların sahipleri yatırdıkları sermayeden, mudiler de tevdi ve ikraz eyledikleri paralarından bir gelir ve kâr ararlar; bankacılık faaliyeti bir kâr teminini istihdaf eyler. Bu maksatla bankacı aşağıda kendi bahislerinde anlatacağımız veçhile, banka muameleleri ve işletme tekniğine ait esas ve kaideler dairesinde varlığından muayyen bir kısmı ile bina, büro, âlet, vasıta ve makineleri gibi tesis ve demirbaşlarla (sabit kıymetlerle) teşhiz olunduktan sonra ve bilhassa ödünç kaynaklarını teşkil eyleyen mevduatın çekiliş karşılıklı olarak teknik ve nizami miktar ve nisbetinde kasasında ve bankalarda istek ve ödemeye hazır bir vaziyette kâfi nakid bulundurmamak şartıyla öz sermaye ve ödünç sermayeden müteşekkil serbest kaynaklarını paraya ihtiyaçları olan ticaret, ziraat ve sanayi erbabından ve teşebbüslerden meydana gelen çeşitli işletmelerin emirlerine amade kılar. Çeşitli kredi muameleleriyle türlü teşebbüsiere, işlere tahsis, ikraz ve tevzi edip, kredi halinde kiralayarak işletir; istismar eyler, ve faaliyetin gayesi olan kârı elde etmeğe çalışır.

Bankaların topladıkları kaynakların istismarı safhası, bankaların yaptıkları (tahsis) plâsmanları teşkil eyler. Bankaların kaynaklarının istismarını sağlayan ve bankaların plâsmanlarını vücade getiren faaliyet ve muamelelerin neveleri ve tekniği «Bankaların kaynaklarının istis-

manı - plâsmanları» bahsinde açıklanacaktır.

Şimdilik mevzuumuz olan ticarî bankacılık muamelelerine göre bunların başlıcalarını, ticarî senetlerin iskonto veya iştirası, emtea, vesaik, senet, ve sair kıymetler mukabili vadeli ve hesabı carili avanslar, açık veya kefaletli hesabı cari küşadı gibi ticarî senet ve hesabı cari şeklinde yapılan çeşitli kredi işlemlerinden ibaret bulunduğunu belirtebiliriz.

Bankaların kaynaklarının işletilmesini «İstismarını» temin eyleyen bu muameleler bankayı alacaklı duruma sokar. İleride tahlil ve izah edeceğimiz veçhile bankanın mali bünyesinin ve bilançosunun aktifinde yer alıp varlık ve alacaklarını ve aktif kalemlerini teşkil eyler. Bundan dolayı bankayı alacaklı duruma sokan banka tahsis «plâsman» ve işlemlerine aynı zamanda «aktif muameleler» de denilmektedir.

***

Yukarıki bilgi ve açıklamadan anlaşılıyor ki şemada gösterildiği üzere bankaların faaliyetleri evvelâ «kaynakların tedariki», sonra bu «kaynakların işletilmesi» («İstismarı») olarak iki safhada vukua gelmekte ve buna göre işlemleri de, bankalara kaynak tedarik eyleyen muameleler veya pasif muamelelerle bankaların kaynaklarını işleten (İstismar eyleyen) muameleler veya aktif muameleler (plâsmanlar - tahsis) olarak iki esaslı kategoriye ayrılmakta ve ona göre adlandırılmaktadır.

Bu iki kategori muamelelerin ve her bir kategoriye ait olanların neveleri ve tekniği aşağıda «ticarî bankacılık ve ticarî banka muameleleri» bölümünde kendi bahislerinde anlaşılacaktır. Bundan başka yukarıda anlatıldığı veçhile, bankalarda kaynakların tedariki ve istismarı safhalarından meydana gelen faaliyetin «sermaye devrinin» tanzimi ve sermaye unsurunun sevk ve idaresini ihtiva eyleyen faaliyet programlarının düzenlenmesi konusu «bankaların faaliyetlerinin sevk ve idaresi» bölümünde etüd edilecektir.

C) — Hizmet kiralınması «tarafsız muameleler»:

Bugünkü bankacılığın esaslı işlemlerinden biri de, yukarıda açıkladığımız muamelelerin yanı başında «Komisyon» tâbir olunan müayyen bir ücret mukabilinde müşteriler nam ve hesabına tavassut yoluyla bazı hizmetler ifa eylemektir.

Hizmet muamelelerinin mahiyeti, neveleri ve tekniği ileride «Banka Hizmetleri» bahsinde açıklanacaktır. Şimdilik, kasa kiralınması; serbest depo işleri; döviz, esham ve tahvilât alım satımı; menkul kıymetlerin muhafaza ve idaresi; senet, kupon ve fatura tahsili; havale ve münakale işleri ve her türlü tahsilât ve

tediyata tavassut ve diğer çeşitli banka hizmetleri, bu muamelelerin başlıcaları olarak gösterebiliriz. İleride bahsinde tafsil olunacağı üzere bu işlemler, bankalar ve müşterileri için çok önemli ve lüzumludur. Her tarafa mühim fayda ve kolaylıklar yaratır.

«Hizmet kiralınması» veya «Banka hizmetleri» tâbir olunan bu muameleler müşteriler nam ve hesabına yapıldığından bankayı borçlu veya alacaklı duruma sokmaz. Bundan dolayı bankayı borçlu veya alacaklı duruma sokmayan bu muamelelere «tarafsız muameleler» tâbir olunur.

III

BANKALARIN MÜŞTERİLERİ VE BANKALARA MÜŞTERİ CELBİ (DEMARŞ SERVİSİ VE DEMARŞÖRLER)

1) — Umumi Bilgi :

Bankaların kredi aldıkları ve kredi verdikleri eşhas ve müesseselerin bütünü «bankaların müşterileri»ni teşkil eyer. Bu tarife nazaran bankaların müşterileri bankaların yaptıkları muamelelerin nevine göre tasnif ve mütalâa edilir. Bu esaslı bankaların müşterileri :

1) — Mudiler veya sermayedar müşteriler,

2) — Müstakrizler veya müteşebbis, tüccar müşteriler, olarak iki kategoriye ayrılmıştır.

2) — Mudiler veya sermayedar müşteriler :

Bunlar esas itibarıyla bankaya para yatıran, bankadan alacaklı durumda olan, bankaya kaynak sağlayan ve banka ile pasif işlemler yapan müşterilerdir. Bu grup müşteriler bankacılığın yukarıda anlatılan mahiyet ve mekanizmasına göre bankalara başlıca faaliyet vasıtası olan ödünç (Kaynak) sermayeleri veya hususî tâbiriyle mevduatı temin eylemeleri itibarıyla önemli ve hususî bir sınıf teşkil eder. Bankalar mudilerine en kavi teminatı gösterirler; işlerini kolaylıkla görmegi düşünürler. Bu maksatla emirlerine hususî kasa servisleri kurarak arzu ve hizmetlerini süratle yapmağa çalışırlar.

Bugün memleketimiz bankacılığında mevduat celbi bakımından bu sınıf müşterilere büyük bir önem ve değer atfedilmekte ve bu uğurda ilân ve reklâm ve hattâ piyango gibi çeşitli ve büyük faaliyet ve masraflara girişilmektedir. Bankaların müşteri celbi maksadiyle vücuda getirdikleri geniş teşkilât, memleketimizde daha ziyade bu maksadı istihdaf eylemektedir denilebilir.

Bu grup müşterileri esas itibarıyla hizmet, servet ve irade erbabı meydana getirir. Hizmet erbabı, gelirlerinden arttırdıkları ve tasarruflarını vücuda getiren paralarını hem saklatmak hem de nemalandırmak maksadiyle bankaya yatıran ve ihtiyaçları oldukça çeken müşterilerdir. Servet ve irade erbabı dediğimiz (Sermayedar - Rantiye) mudiler de nakid ve servetlerini diğerleri gibi muhafaza ve temniye maksadiyle bankalara yatıran, giriştikleri plâsmanlar ve sair ihtiyaçları dolayısıyla zaman zaman alıp veren ve ayrıca bankalara tahsilât ve tediyatlarını yaptıran, esham ve tahvilâtlarını alıp satıran, muhafaza ve idare ettiren hülâsa bu gibi çeşitli banka hizmetleri de yaptıran müşterilerdir.

2) — Müstakrizler veya (müteşebbis tüccar) müşteriler :

Bu sınıf müşteriler ticaret, ziraat ve

sanayi erbabından meydana gelen çeşitli işletme ve müteşebbislerdir. Müstakrizler veya (müteşebbis - tüccar) müşteriler dedğimiz bu sınıf müşteriler, yukarıda anlattığımız veçhile işletmeleri için lâzım gelen yabancı (Odünç) sermayeyi (Kredi) sağlamak üzere banka itibarını işlerinde kullanan; yani, bankadan para istikraz eyleyen ve kredi alan müşterilerdir. Bu grup esas itibariyle bankadan para istikraz eyleyen ve bankaya borçlu duruma giren ve bankaların tedarik ve temin eyledikleri kaynakların kredi almak ve istikraz eylemek suretiyle işletilmesine vasıta olan ve banka ile aktif işlemler yapan müşterilerdir. Bu grup müşterilerin bankalarla yaptıkları muameleler bankadan sırf kredi almaktan, para istikraz eylemekten ibaret değildir. Bankalarla yukarıda nevilerini saydığımız çeşitli «hizmet kiralınması» muameleleri de yaparlar. Bu işlerin bizzat kendileri tarafından yapılması daha külfetli ve masraflı düşüğünden ve bazılarını bizzat sağlayabilmeleri de zor olduğundan bankalara yaptırılmasını tercih ve tatbik ederler.

Bu sınıf müşteriler de çevirme sermayelerinin işlerinde kullanmadıkları veya kullanamadıkları kısmını, zaman zaman artan ve azalan kasa fazlalıklarını açıkta bırakmamak için bankalara yatırırılar. Böylece mudî müşteri sınıfını da ihraz ederler. Bu işlemler, bankalarla olan esas muamele ve münasebetlerini karakterize eyleyen işlemler değildir. Bankaların kaynakları bahsinde anlatacağımız veçhile mahiyetleri itibariyle diğer mevduat ve kaynaklardan da tamamen farklıdır. Bankalarda ticarî mevduat tâbir olunan bu kaynakların kendilerine göre hususi bir seyir ve hareketi vardır.

Görülüyor ki banka müşterileri esas itibariyle bankalarla yaptıkları muamelelerin mahiyetlerine ve nevilerine göre sınıflandırılmakta ve adlandırılmaktadır. Pek tabiidir ki her iki sınıfın yaptıkları muameleler arasında bazı tedahül mevcuttur.

Mudiler veya sermayedar müşteriler yaptıkları muameleler bakımından banka için risk yaratan müşteriler değildir. Halbuki müstakrizler veya (müteşebbis

- tüccar) müşteriler ise, yaptıkları muameleler bakımından bankacılık riskini taşıyan müşterilerdir.

Bankacılık her cihetten emniyet ve itimada dayanan bir sanattır. Bu itibarla bankalar müşterilerini seçmekte ve müşterilerle belirli işlemleri yapmakta çok titiz davranırlar. Her bakımdan iyi müşterilerle muamele yapmak bankacılıkta esas prensip ve kaidedir. Bu prensip ve kaideye, kendileriyle kredi muamelesi yapan; dolayısıyla bankacılık riskini taşıyan muamele ve müşterilerde değil, tevdiatı kabul edilen diğer bankacılık hizmetlerine tavassut olunan müşterilerde de riayet ederler.

4) — Bankalara müşteri celbi (de marş servisi ve demarşörler):

Bankacılıkta — diğer ticaret şubelerinde olduğu gibi — rekabet o derece ileri gitmiştir ki, bugün, bankalar büyük gayret sarfı ve çok müsait şartlar arz etmek suretiyle — hattâ ayağına kadar giderek — müşterisini muhafazaya ve arttırmaya çalışmaktadır.

Bu sebeple bankalar, yeniden müşteri bulmak, eski müşteriler nezdinde müesses itimadı muhafaza ve idame ettirmek imkânlarını yaratmak için, demarş servisi ve demarşörler namı altında, gün geçtikçe artan bir mükemmeliyette yeni teşkilât kurmaktadırlar.

Eskiden, mahallî ve muntıkavî bankalarda müdür ve bankanın diğer selâhiyetli elemanları, müşterilerle tesadüfî karşılaşmalar neticesinde husule gelen şahsî münasebet ve dostluklara istinaden muamelelerini inkişaf ettirmeğe çalışırlardı.

Mahallî bankaların, büyük kredi müesseselerinin şubeleri tarafından istihlâfı, dem.. arşörün bu ilk şeklini bugün tamamıyla değiştirmiştir.

Bankalar, 19 uncu asrın ikinci yarısından sonra teknik terakkiyat ve iktisadî liberalizm gibi iki büyük cereyanla bugünkü çehresini almağa başladıkları andan itibaren, muameleleri çok mütenevvi ve karışık bir hal almış ve bundan sonra müşterilerle daimî ve müteakıl temasın yalnız müdür ve arkadaşları tarafından temini imkânsız olmuş ve bu sebeple bu

işlerin — artık bizzat ifaya vakti olmayan müdürün yerine onun nezareti altında bir temsilci ekibine verilmesi zarureti hâsıl olmuştur. Bu teşkilât, iktisadî sistemdeki tahavvüllere sıkı surette tâbi bir hizmetli, bankacılık usullerinde tebeddüllere sebep olan tarihi olaylar bize bu teşkilâtın menşeiini tâyine yaramaktadır.

Memleketimizde bu nev'i faaliyet cümlesinden olarak, millî bankalarımızdan bazılarının müesses bulunmadıkları şehir ve kasabalara — mücavir teşkilâtından — yetişmiş elemanlarını muayyen zamanlarda göndermek ve müesseselerince yapılmakta olan muamelelerin mahiyet ve şartları hakkında izahat vermek suretiyle müşteri ve tevdiat celbine çalıştıkları müşahade edilmektedir.

Kredi müesseselerinde, ekseriyetle demarş servisi mevcut değildir, veya bu faaliyet ihtisasa bakılmaksızın banka müdürü başta olmak üzere selâhiyetli elemanlar ve bazı hallerde gişe memurları tarafından idare edilmek suretiyle iyi organize edilmemiştir.

Demarş servisinin iyi teşkilâtlandırılması ve lâalettayin kimselere bırakılmıyarak namzetler arasından itina ile seçilerek hususî surette yetiştirilen ve demarşör tâbir olunan bir temsilci ekibine sahip olması icabeder.

Demarşörün iktisadî rolü ve vazifesi de büyük ve ehemmiyetlidir. Tasarruf sahibi müşterilerle temas ederek istimalden mahrum bir halde duran paraları iktisaden müstahsil sahalara sevk eder. Demarşör yalnız tevdiat hesabı açtırmakla, ticarî senet ve kredi taleplerini kabul ile tavzif edilmiş bir ajan olmakla beraber, mesieğinin icabatını tamamen yerine getirmek için banka müdürünün kararlarını müşteri nezdinde müdafaa etmeğe mecbur olduğu kadar bazı ahvalde — hâklî görürse — müşterileri de müdüriyet nezdinde müdafaa mecburdur. Bu servisin organizasyonu, bankanın ehemmiyet derecesine, yayılma politikasına ve faaliyet tarzına göre değişir. Bu hususta kat'î bir kaide yoktur.

Demarşörün intihabı çok nazik bir keyfiyettir. Bir demarşörün haiz olması lâzım gelen evsafı şöylece telhis edebiliriz :

Zekâ, umumî kültür, nezaket ve mü-lâyemet, sempati, iyi ifade, düzgün kı-yafet, insiyatif, dirayet, tedbirli hareket gibi hususattır.

Mesleğine tam bir bağlılık ve mesleki bilgi, demarşörün haiz olması lâzım gelen evsafa tehevruk eder.

Meslek bakımından, demarşörün ancak yetişmiş bir bankacı olduğu ve müessesenin âdet ve muamelelerine tamamiyle vâkıf bulunduğu takdirde müşteriye karşı otoritesi olabilir. Demarşörlerin vazifeleri, ikametgâhta yapılan ziyaret bakımından müşterek bir münasebet ve rabıta gösteriyorsa da, ziyaret olunan kimselerin bir taraftan tasarruf sahibi ve diğer taraftan ticaret veya sanayi erbabi olmalarına göre de esaslı şekilde ayrılır.

Şehirlerde vazife gören demarşörlerin daha yüksek bir kültüre, daha düzgün bir lisana ve daha itinalı bir kıyafete malik olmaları, şehir haricinde ve köylerde çalışan demarşörlerin de ziraata ve hayvan yetiştirmeye müteallik bilgiye sahip olmaları muvaffakiyetinin en iyi temenniyatıdır.

Bunlar, vazifelerine müteallik hususattan gayrı başlıca banka muamelelerinin tekniği ve müşterilere tatbik edilen şerait hakkında derin ve esaslı malûmat veren ve büyük servislerin mekanizmasını öğreten nazari ve amelî bir tedris ve talim programı dahilinde yetiştirilir.

Bu suretle mahiyetini açıkladığımız demarşörler teşkilâtını nazari ve ideal telâkki edenler; ve tâbi olacağını serdediğimiz prensiplerin kabili tatbik olduğunu iddia edenler de çoktur. Bununla beraber bu teşkilâtı kurmanın bir banka için daima avantajlı olduğu meydandadır.

Kârın artmasında mühim bir faktör olan demarşörler bütün kredi müesseselerinin hayatı ve muvaffakiyeti için sarfı nazar edilmesi kabil olmayan bir teşkilât olarak görülmektedir.

BANKACILIK SAHASINDAKI MEVZUAT

1) — Umumi Düşünce

Muhtelif memleketlerin geçirmiş, olduğu acı tecrübelerden sonra devletlerin her sahadaki müdahalesinin arttığını görürüz. Bu müdahalenin, bilhassa, iktisadî faaliyetlerdeki tanzime ve murakabeci rollerinin zamanımıza doğru bir inkişaf seyri kaydettiği kolayca müşahede edilir. İktisadî faaliyet sahasında bankaların rolleri pek büyüktür. Bankalar buldukları memleketlerin iktisadî mukadderatıyla ilgili başlıca müesseselerdir. Bankalar milletin biriktirmiş olduğu küçük meblâğları toplar ve büyük sermayeler meydana getirir. Bu sermaye ile de memleketin muhtelif iktisadî faaliyet sahalarına yardımcı bulunur ve onları finanse eder. Yani bir taraftan para toplar ve borçlanır bir taraftan da ihtiyaç sahiplerine borç ile para verir. Bundan anlaşılacağı üzere memleketin geniş bir halk tabakası bankalar ile sıkı sıkıya alâkadardır. Bu itibarla büyük bir kitlenin, millî tasarruf ve millî sermayenin, dolaşısıyla umurun menfaatinin korunması lüzumu hissedilmiştir. Bundan başka bankaların gerek kuvvetli esaslar üzerinde çalışmasını temin etmek ve gerekse dahilde ve haricte itibarını sağlamak istenmiştir.

İşte bu sebepler ile tevdiat ve tevdiat sahiplerini korumak, bankalara lüzumlu likidite sağlamak gerek tevdiat ve gerek ise kredi işlerindeki faiz ve diğer lüzumlu esasları belirtmek üzere kanunlar çıkarılmıştır. Memleketimizde bu sahalarda çıkarılmış bulunan kanunları aşağıda sıra ile izah ediyoruz.

2) — Tasarruf Sandıkları Kanunu

Memleketimizde bankacılıkla alâkalı olarak çıkan ilk kanun 1711 sayılı Tasarruf Sandıkları Kanunudur. Kanunun mevzuu memleketimizde Tasarruf Sandıklarının kuruluş ve işleridir. Başlıca hükümleri şunlardır.

Bu kanunun hükümleri dairesinde tevdiat kabul etmek, muhafaza ve tenmiye eylemek üzere hükümetin müsaadesiyle hususî idare ve belediyeler hükmi şahsiyeti haiz tasarruf sandıkları açabilecekler ve millî bankalarda hükümetin mezuniyetiyle müstakil tasarruf sandıkları veya tasarruf servisi vücade getirebileceklerdir. Ziraat Bankasının kefaleti altında bulunan Emniyet Sandığı da bu kanunun hükümlerinden istifade eyleyebileceklerdir.

Tasarruf sandıklarına efrad ve müesseseler tarafından yapılan tevdiat devletin zaman ve mes'uliyeti altındadır. Her şahsa ait olan tevdiatın bin liraya kadar olan kısmı haciz olunamayıp yalnız bunun faizi haciz olunabilir.

Tevdiatın kanunun 12 nci maddesine göre tâyin edilecek kısmı hükümetin göstereceği bankaya yatırılır; bakiyenin yarısı hazine bonusu ve tahvilleriyle devletin kefaleti altında bulunan tahvillere veya meskûk ve resmî ayarlı külçe altın mukabili umuma, diğer yarısı da sağlam ve paraya çevrilmesi kolay menkul teminat göstermek ve nafi teşebbüslerde kullanılmak şartıyla hususî idare ve belediyelere ikraz edilebilir.

Yukarıda belirtilen hükümlere göre bu kanunun maksat ve gayesi tasarruf tevdiatının toplanma ve istismarını bir şekil ve nizama bağlamaktır.

Yukarıda belirtilen hükümlere göre bu kanunun maksat ve gayesi tasarruf tevdiatının toplanma ve istismarını bir şekil ve nizama bağlamaktır.

2999 sayılı Bankalar Kanununun 44 üncü maddesi de bu kanun hükümlerini mahfuz tutmuştur. Bankalar bu kanunun hükümleri dairesinde müstakil tasarruf sandıkları veya tasarruf sandığı servisi teşkil edebileceklerdir.

Ancak; kanunun, tasarruf sandıkları-

nın teşkil ve işleme (plâsman) ve müteallik hükümlerinin arzeyelediği bazı tatdikları servisi kurulmamıştır. Son zâbikat zorlukları dolayısıyla bankalarımızda tasarruf sandıkları veya tasarruf sandıkları servisi kurulmamıştır. Son zamanlarda P.T.T. İşletmesi mahsusu kanununa dayanarak bir tasarruf sandığı kurmağa çalışmaktadır.

3) — Mevduatı Koruma Kanunu

2243 sayılı mevduatı koruma kanununun maksadı da bankacılıkta mühim bir yeri olan mevduat işlerini bir nizama bağlamaktır.

Aşağıda bahis mevzuu olan 2999 sayılı Bankalar Kanunu çıkınca bu kanuna lüzum kalmadığından adı geçen kanunun 67 inci maddesiyle mer'iyetten kaldırılmıştır.

4) — Bankalar Kanunu

Başbakanlıktan Büyük Millet Meclisi Başkanlığına gönderilen 3/2/1936 tarih ve 315/6 sayılı yazıya ilişik gerekçede ;

«Millî Ekonomi hayatımıza ve ilerleyişimizdeki önemli mevki ve rollerini, millî tasarrufla yakın ve sıkı münasebetlerini göz önünde tutarak bankalar mevzuunun bütün esaslı cephelerini içine alan, ana bir kanun ile tanzim edilmesi lüzumuna inanmış bulunuyoruz...

«Gerek Ticaret Kanunu hükümleri ve gerek bu mevzuda ilk adımın ifadesi olarak mevduatı koruma kanununun tedvin ettiği esaslar bu bakımdan kâfi değildir.

«Bundan dolayı bankalar mevzuunun iktisadî, hukukî ve idarî bütün cephelelerini derpiş eden bir ana kanuna kat'î lüzum ve ihtiyaç vardır. Bu ana kanun, tecrübe senelerinin icabettirdiği tadilat ile takviye edilmiş olarak mevduatı koruma kanununun prensiplerini de içine almıştır.

«Bir taraftan millî tasarruf ve sermaye lâyık olduğu teminatı bahşeylemek diğer taraftan bankaların sarsılmaz te-

meller üzerindeki inkişafına hız vermek ülküsü ile bu kanun lâyhasını yüksek huzuruza sunuyoruz.» denilmektedir.

Yukarıdaki gerekçe ile hazırlanmış bulunan 2999 sayılı Bankalar Kanunu 69 maddeden ibaret olup umumî hükümler, dahili teşkilât, banka işlemleri ve karşılıkları, muhtemel riskler karşılığı, bilânço ve defterler, yeminli murakiplar, müteferrik hükümler, mesuliyet ve cezai hükümler ve son maddelerden tereküp etmektedir.

Kanun banka ünvanı altında bir teşekkül kurup mevduatı toplayabilmek için esaslı bir şekilde sermaye toplanmasını istemiş olduğundan hususî bankaların ancak anonim, limit, hisse senetli komandit şeklinde şirket olmalarını şart koymuştur. Ticaret Kanununun 280 inci maddesi gereğince izin almağa tâbi olan anonim şirketlerde olduğu gibi limited ve komandit şirketler dahi mezuniyet usulüne tabidirler. Türkiye'de faaliyette bulunacak ecnebi bankalar dahi Türkiye'de teessülerinden evvel Maliye ve İktisat (şimdi İktisat ve Ticaret) Vekâletlerinin müşterek teklifi üzerine Vekiller Heyetinden mezuniyet almak zorundadırlar. Bu şekilde mezuniyet almamış olan bankalar ünvanlarında banka kelimesini kullanamaz ve banka muamelesi yapamazlar. Bu mezuniyetle birlikte ilgili vekâlet aynı zamanda o bankanın mevduat kabulüne salâhiyetli olup olmadığını da tâyin ve tebliğ eder. Kanun mevduat kabul edebilmek için bankaların tediyede edilmiş sermayeleriyle ihtiyat akçelerinin faaliyette buldukları şehirlerin nüfuslarına nazaran muayyen miktarlarda olmasını derpiş etmiştir. Ezcümle 8 inci maddede «Mevduat kabul edebilmek için Türk Kanunlarına göre teşekkül eden bankaların tediyede edilmiş sermayeleriyle bilûmum ihtiyaç akçeleri balığının ve ecnebi memleketlerde teşekkül edip Türkiye'de şube açmak suretiyle faaliyette bulunan bankaların Türkiye'de şubelerine tahsis ettikleri tediyede edilmiş sermaye miktarlarının ilk tesis masrafları hariç olmak üzere :

Nüfus 250 binden fazla olan şehirler-
de en az bir milyon lira,

Nüfusu 100 binden fazla ve 250 bin-
den aşağı olan yerlerde en az 500 bin lira,

Nüfusu 50 binden fazla ve 100 binden
aşağı olan yerlerde en az 125 bin lira,

Nüfusu 50 binden aşağı olan yerlerde
en az 50 bin lira olması şarttır.

Muhtelif şehirlerde şubeleri bulunan
bankalar için bu madde mucibince iste-
nilen sermaye haddi merkez ve şubeleri-
nin buldukları şehirlere ait hadler ay-
rı ayrı hesap ve cemedilmek suretiyle tes-
pit edilir. Bir şehirdeki şubeler bu hadle-
rin hesabında bir şube addolunur.» denil-
mektedir. Sermayenin mudiler için esas-
lı bir teminat teşkil ettiğini söylemeğe
lüzum yoktur. Çünkü bankalar mevduatı
muhtelif işlere yatırırken bankanın yap-
acağı hatalar dolayısıyla doğacak zararlar
bu sermayeden karşılanır. Bu sebeple
muhtelif memleketler sermayeler üzerin-
de muhtelif esas ve hükümler vazetmiş-
lerdir. Netekim, bazı yerlerde hissedarlar
sahip oldukları hisse senetlerinin 2 misli
ile mesul tutulurlar. Ancak bu durum
hissedarlar için büyük riskler tevliid ede-
cek mahiyette olduğundan bu gibi yer-
lerde sermaye tedarikinde müşkilâtlâla kar-
şılaşılır ve sermayedarlar bu nevi hisse
senetlerine düşük fiyatlar verirler. Keza-
lik bazı memleketlerde sermaye ile teah-
hütleri arasında bir nisbet aranmış ve
bazı yerlerde de asgari bir sermaye haddi
kabul edilmiş veya bulunduğu şehrin nü-
fusu esas alınmıştır.

Bizde bankalar anonim, limit ve hisse
senetli komandit şeklinde kurulabilir.
Ticaret Kanununa göre limited şirketler-
de sermaye asgari 1000 liradan az olamaz.
Anonim ve hisse senetli komandit şirket-
lerde ise böyle bir takyit yoktur. Banka-
lar Kanunu da sermaye bakımından as-
gari bir had derpiş etmemiştir. Yalnız
mevduat kabul edecek olan bankalar için
asgari bir sermaye derpiş edilmiştir.

Bankalar Kanununun 28 inci madde-
sinin yukarıdaki hükmünden başka 28
inci madde gereğince sermaye ile tasar-

ruf mevduatı arasında da bir nisbet ku-
nulmuştur. Bununla bankaların altından
kalkamayacakları bir taahhüt altına gir-
meleri önlenmek istenmiştir. Bu 28 inci
maddeye göre «Bir bankanın kabul ede-
bileceği tasarruf mevduatı yekûnu tedi-
ye veya Türkiye'ye tahsis edilmiş serma-
yesiyle ihtiyat akçeleri mecmuunun :

- A) 500 bin liraya kadar olan bankalarda
3 mislini,
- B) 500 bin liradan bir milyon liraya ka-
dar olan bankalarda 5 mislini,
- C) Bir milyon liradan 4 milyon liraya
kadar olan bankalarda altı mislini,
- D) 4 milyon liradan fazla olan bankalar-
da (7) mislini geçemez.»

Bu duruma göre kabul edilebilecek ta-
sarruf tevdiatının yekûnu azami 7 misli
ile takyit edilmiş bulunmaktadır.

Bankalar Kanunu bankaların yapaca-
ğı kredi muameleleri bakımından da ba-
zı takyitler vazetmiştir. Ezcümle, bir ban-
ka hakiki veya hükmi bir şahsa «nakit,
mal, kefalet ve teminat şekil ve mahiye-
tinde veya her hangi bir şekil ve surette
kendi tahsil edilmiş sermaye ve ihtiyat
akçelerinin % 10 undan fazla kredi vere-
mez». Ancak altın veya dahili istikraz tah-
villeri terhini mukabilinde % 60 şına, ih-
racat mallarına ait vesaik mukabilinde
açılacak kredilerde % 20 ye, ticaret mal-
ları mukabilindeki krediler de ise % 15
şe çıkarılması caizdir. Yalnız kanunun
19 uncu maddesinde bazı istisnalar var-
dır ki bunlar yukarıdaki takyitlere tabi
değildir. Meselâ; vadesinin hululüne en
fazla iki sene kalmış hazine bonolarının
iskontosuna ait muameleler, keza, karşı-
lığı nakit veya dahili istikraz tahvilleri
olan teminat mektuplarına ait muamele-
ler, Maliye ve İktisat Vekâletlerinin ka-
bul edecekleri ecnebi bankaların muka-
bil kefaletiyle verilen teminat mektupla-
rı, Maliye Vekâletiyle yapılan muamele-
ler, hususi kanunlar ile vaz edilen hüküm-
lere göre yapılan muameleler, gibi işlemler
için sermaye veya ihtiyat akçeleri ba-
kımından bir tahdit veya takyit vaz edil-
memiştir.

Müşteriler ile yapılacak işlemlerin miktar bakımından olan yukarıdaki takyitlerden başka bankanın organlarından her biri için de ayrı ayrı miktarlar üzerinden yetki veren hükümler vazedilmiştir. Ezcümle 25 bin liradan az olan krediler Banka Umum Müdürlüğünce veya kendilerine verilen salâhiyet dahilinde Şube Müdürlüklerince açılır. 25 binden 200 bin liraya kadar olan krediler İdare Komitesinin kararıyla açılır. Ve nihayet 200 bin liradan fazla olan kredilerde İdare Meclisinin kararıyla açılır. Ancak Umum Müdürlük yetkisi dahilinde bulunan 25 bin liranın bilhassa bugün için pek düşük bir miktar olduğunu söylemek yerinde olur. Bugünkü vaziyet bir banka Umum Müdürlüğünün sık sık İdare Komitesine müracaatta bulunmasını ve bu sebeble de işlerin biraz daha uzamasını gerektirmektedir.

Risk bakımından mevzuun daha sıkı bir incelemeğe tâbi tutulmasını icap ettiren «Açık yani karşılıksız kredi hesabı carileri Umum Müdürlüğün teklifi ve İdare Meclisinin kararıyla açılır.» Açık kredilerde işlemin tek imzaya istinad etmesi sebebi ile bu şekildeki kredilerin çok fazla itimada şayan olan ve ticarî muamelelerinde duredişe bulunan firmalara hasredilmesi ve bunun da bankanın en salâhiyetli organının kararına bırakılması tabiatıyla yerinde bir hükümdür.

Bankaların yaptıkları işlemleri arasında en fazla göz önünde bulundurulması icap eden husus bankanın her'an likit bir vaziyette bulunmasının teminidir. Yani yabancı ve vadesiz kaynaklara dayanan hesaplarda seyaliyet birinci plânda göz önünde bulundurulur. Bankacılık teknikinde başta aranan emniyet faktörü yalnız teminat değil aynı zamanda kredilerin süratle tasfiyelerini ve seyaliyetlerini de istihdaf etmektedir. Seyaliyeti temin için bankanın elindeki paraları hangi şeylere yatırılabileceklerini ve hangi hallerde plâsman yapamayacaklarını tâyin etmek lâzımdır. Ezcümle bazı memleketlerde bankalar gayrimenkul alamazlar. Bizde de hususî kanunlara göre gayrimenkul üzerine ikraz için teşekkül etmiş

bankalar ile Emniyet Sandığı hariç olmak üzere bankalar ticaret maksadiyle gayrimenkul alım ve satımı ile meşgul olamazlar. Gayrimenkul üzerine ödünç para veremezler. Ancak alacaklarını sağlamlaştırmak maksadiyle munzam teminat olarak gayrimenkul ipoteği alabilirler. Alacaklarından dolayı temellük zorunda kaldıkları gayrimenkulleri 5 sene içinde elden çıkarırlar. Elden çıkarma imkânsız veya büyük bir zararı mucip olursa müddet iktisat (şimdi İktisat ve Ticaret) Bakanlığının kararı ile uzatılabilir.

Banka sermayesinin likit bir vaziyette oluşu lüzumlu ve çok mühim bir esas olmakla beraber zarar vukuunda banka bünyesinin sarsılmadan ve sermayesine halel gelmeden zararlı durumun karşılanabilmesi için muhtelif kanunlar ile ihtiyatlar teşkil edilmiş ve muhtelif memleketlerde muhtelif takyitler vazedilmiştir. Ezcümle Amerika'da yeni kurulan hiç bir millî banka, tediye edilmiş ihtiyat sermayesi, sermayesinin % 20 sine müsavî olmadan muameleye başlayamaz. Kanada'da hiç bir banka ihtiyat akçesi sermayesinin % 30 una baliğ olmadıkça % 3 den fazla kâr tevzi edemez. İngiltere'de büyük bankaların mühim gizli ihtiyatları olduğu gibi neşrolunan ihtiyatları da vardır. Bizde Ticaret Kanununun 462 inci maddesine göre anonim şirketler kârın % 5 şini ihtiyata ayırmak mecburiyetindedirler. Buna kanunî ihtiyat akçesi denilir. Bu kesintiye, şirket mukavelenamesinde bir hüküm yoksa, sermayesinin % 20 sine baliğ oluncaya kadar devam edilir. Bankalar Kanununun 31 inci maddesine göre bir de munzam ihtiyat tesis edilir. Bu maddeye göre bankalar Ticaret Kanununun 462 inci maddesinin ve esaslı mukavelelerinin mecburi kıldığı ihtiyatlardan başka senelik safî kârlardan % 5 şini (ileride vukuu muhtemel zarar karşılığı) olarak ayırmağa mecburdurlar. Bu suretle ayrılan karşılıklardan kazanç vergisi aranmaz. Bu mecburiyet ihtiyatların yekûnu tediye edilmiş ve Türkiye'ye tahsis olunmuş sermayenin tamamına müsavî oluncaya kadar devam eder, ve zarar tahakkuk ettiği zaman bu karşılık-

tan yapılacak mahsup nisbetinde yeniden karşılık yazılır.

Bankalar teahhütlerine karşı bulunduracakları umumî Disponibiliteden başka Bankalar Kanununun 26 ncı maddesi gereğince dahili istikraz tahvilâtı veya bu tahviller derecesinde faiz getiren menkul kıymetlerden müteşekkil bir (Munzam karşılıklar kasası) tesis ederler. Bu munzam karşılıklar umum mevduatın en az % 15 şine muâdil tutulur. (% 5 faizli hazine tahvilleri ihracına dair) 1941 tarih

ve 4060 sayılı kanunu tadil eden 1947 tarih ve 5072 sayılı kanunun 1 inci maddesine göre (Bankalar, 2999 sayılı kanunun 26 ve 31 inci maddeleri ve ortaklıklar Ticaret Kanununun 462 inci maddesi gereğince ayırmağa mecbur oldukları karşılık ve ihtiyatlar mukabilinde senedat cüzdanlarında Devlet İç İstikraz tahvilleri bulundurmamakla ödevlidirler). Bu tahviller terhin edilemeyeceği gibi mahiyeti ve şekli her ne olursa olsun hiç bir muamelede kullanılamazlar.

T Ü R K İ Y E
Vakıflar Bankası T. A. O.

Sermayesi : 50.000.000 TL.

Merkez : ANKARA

Şubeleri :

Ankara	Kadıköy
Anafartalar - Ankara	İzmir
İstanbul	Bursa
Taksim	

HER TÜRLÜ BANKA MUAMELELERİ
DÜNYANIN HER YERİNDE MUHABİRLER

Telgraf Adresi :

Umum Müdürlük : VAKIFBANKUM
Şubeler : VAKIFBANK

Kod : Peterson International. 3 rd. edition

İ L L E R B A N K A S I

Sermayesi : 300.000.000 T. L.

İl Özel İdareleri, Belediyeler ve Köylerin
Harita, İmâr Plânlarıyla Su, Elektrik,
Yapı, Proje, İnşa ve Tesisleri,

BANKA VE KREDİ
MUAMELE VE HİZMETLERİ
EN MÜSAİT ŞARTLARLA YAPILIR
VE
MEVDUAT HESAPLARI AÇILIR.

G Ü V E N

Türk Anonim Sigorta Sosyetesesi

Türkiye'nin en büyük Sigorta Şirketidir.

Sümerbank ve T. Emlâk Kredi Bankası Kurumu'dur

YANGIN - NAKLIYAT - HAYAT - KAZA - TRAFİK Sigortaları

Sermaye ve ihtiyatları : T.L. 20.431.200,—

Muamele Merkezi : İSTANBUL

Adres : Sümerbank binası GALATA, Telefon : Santral : 444610
Müdür : 440630

Türk Ekspres Bank

Kapital : 4.000.000 Türk Lirası

MERKEZİ : GALATA - İSTANBUL

ŞUBELERİ :: Galata, Bahçekapı, İzmir, Bartın.

AJANSLARI

İSTANBUL'DA . Karagümrük, Kadıköy, Üsküdar, Osmanbey,
Arnavutköy, Silivri.

İZMİR'DE . Alsancak, Çarşı.

Her nevi banka muamelâtı

Yabancı memleketler muhabirleri vardır.

AMERİKAN MENŞELİ

OLIVER

*Fabrikasının En Son
Yeniliklere Göre
İmal Ettiği*

**SUPER TAM DİZEL EKONOMİK
TRAKTÖRLERİ**

ÇİFTÇİLERİMİZİN EMİRLERİNE AMADEDİR

KOÇ TİCARET T. A. Ş.
ANKARA

İNAN

SİGORTA ŞİRKETİ

YANGIN

HAYAT

KAZA

NAKLİYAT

Sigortaları için en yeni teknik imkânları
sağlar

Merkezi : İSTANBUL

Galata, Bankalar Cad. No : 48

Tel : 449357 - 491368

T. C.
ZİRAAT BANKASI

Yurt içinde 520 Şube ve Ajansı, dünyanın her tarafındaki
muhabirleriyle sayın müşterilerinin emrindedir.

Vadeli, vadesiz tasarruf hesapları
1956 ikramiye tutarı.

Şimdilik :

1.750.000 Liradır

Bu Zengin Plânda
Gayrimenkuller, dolgun para ikramiyeleri, eşya,
traktörler, ziraat aletleri bulunmaktadır.

DENİZCİLİK BANKASI

Mevduat İkramiyeleri

**HER 50 LİRAYA
BİR KURA NUMARASI**

Sizde bir hesap açtırınız

Etibank, İş ve T. Ticaret Bankalarıyla Millî Reasürans Şti. nin kurduğu

Ankara Sigorta Şirketi

Emniyet, Sür'at ve Kolaylığın Sembolüdür

Sermaye ve ihtiyatları : 7.734.502.81 T.L.

Merkezi : GALATA - Bankalar Cad. No : 80 (Ankara Sigorta Hanı)

Telefon : Müdür : 44 26 64
: Santral : 44 75 80 (iki hat)

Telgraf : ANTAŞ
İstanbul

Halkın ve Esnafın Bankası

Ankara Halk Sandığı

İKRAMİYE NİSBETİ EN YÜKSEK
OLAN BANKA

- Her 50 liraya bir Kur'a Numarası
- Modern kiralık kasalarımız
- Sür'at, Emniyet, Ciddiyet
- Bütün Banka Muameleleri

Pazar hariç her gün 9 - 18 arası devamlı mesaisiyle
müşterilerinin emrindedir.

UNUTMAYIN

Ankara Halk Sandığı

Sizin Bankanızdır

A N A D O L U

Anonim Türk Sigorta Şirketi

Türkiye'nin en eski ve en büyük Sigorta Şirketidir.

Sermayesi : 1.500.000 T. L.

(Tamamen ödenmiş)

Muamelât Merkezi : Galata, Karamustafapaşa Cad. Anadolu Sigorta Han

Telg. Adresi : İmtiyaz - İstanbul

Telefon : 444659 - 444653/2/1, 447550/8/9

P. K. : 845 - Galata

HAYAT

YANGIN

NAKLİYAT

KAZA

sigortalarımız için en müsait şartları «ANADOLU» da bulabilirsiniz.

SÜMERBANK

Sermayesi - 500.000.000 Türk Lirası

Vadeli vadesiz küçük carî hesaplar için yılda

6 Çekilişte

Apartman daireleri ve çeşitli para ikramiyeleri ve ayrıca fevkalâde ikramiyeler.

*Vadeli ve 6 ay çekilmeyen vadesiz 300 liralık mevduat sahiplerine
yünlü (hali hariç) ve pamuklu satışlarında % 10 tenzilat
Şartlar Banka gişelerinden öğrenilebilir.
Her 150 lira için bir kur'a numarası.*

Umum Müdürlük : Ankara
Merkez Müdürlüğü : Ankara

Şubeleri : İstanbul, Adana, Karabük, Kayseri, İzmir, Balıkesir
Ajansları : Bahçekapı, Beyoğlu, Eşrefpaşa

Sümerbank'ın Müesseseleri :

- Sümerbank Alım ve Satım Müessesesi — İstanbul
- Sümerbank Ateş Tuğlası Sanayii Müessesesi — Filyos
- Sümerbank Bakırköy Pamuklu Sanayii Müessesesi — İstanbul
- Sümerbank Basma Sanayii Müessesesi — İzmir — Halkapınar
- Sümerbank Çimento Sanayii Müessesesi — Sivas
- Sümerbank Deri ve Kundura Sanayii Müessesesi — Beykoz — İstanbul
- Sümerbank Freğli Pamuklu Sanayii Müessesesi — Freğli — Konya
- Sümerbank Kayseri Pamuklu Sanayii Müessesesi — Kayseri
- Sümerbank Kendir Sanayii Müessesesi — Taşköprü
- Sümerbank Malatya Pamuklu Sanayii Müessesesi — Malatya
- Sümerbank Merinos yünlü Sanayii Müessesesi — Bursa
- Sümerbank Pamuk Satınalma ve Çırçır Fabrikaları Müessesesi — Adana
- Sümerbank Sunğipek ve Viskoz Mamulleri Sanayii Müessesesi — Gemlik
- Sümerbank Yünlü Sanayii Müessesesi — Deftardar — İstanbul

Sümerbank'ın Teşebbüsü :

- Kütahya Keramik Fabrikası

HALK BANKASI T. A. Ş.

Sermaye ve İhtiyatları : 20.864.443.69

ŞUBELERİ

Adana	Elâzığ	Manisa
Afyon	Erzurum	Maraş
Antakya	Eskişehir	Mardin
Antalya	Gaziantep	Merzifon
Aydın	İsparta	Nevşehir
Balıkesir	İzmir	Niğde
Burdur	İzmit	Samsun
Bursa	Kastamonu	Sivas
Çorum	Kayseri	Tokat
Denizli	Kırşehir	Trabzon
» Delikçinar br.	Konya	Uşak
Diyarbakır	Malatya	Yozgat

SANDIKLARI

ANKARA HALK SANDIĞI T. A. Ş.

İSTANBUL HALK SANDIĞI T.A.Ş.

Sermaye ve ihtiyat : 3.695.957.—

Sermaye ve ihtiyat : 3.421.742.—

Ajansları { Beypazarı
Kırıkkale

Ajansı : Çarşıci

EMNİYET SANDIĞI

1956 Yılı TASARRUF HESAPLARI
İKRAMİYELERİ

450.000 Liradır

Çiftelhavuzlar'da

BAHÇELİ EVLER
APARTMAN DAİRELERİ

Bahçelievler'de

ARSA LAR

EV, APARTMAN DAİRESİ ve

ARSA'yı kazananlara

(20.000) liraya kadar

KREDİ

Zengin PARA İkramiyeleri

1.500.000 Liralık

MESKEN KREDİLERİ

Şimdiden hesap açtırınız.

Her (150) liraya bir kur'a.

T. C. Merkez Bankası Vaziyeti

A K T İ F :	31/3/1956	28/4/1956	26/5/1956
Altın	402.200.034	402.207.298	402.208.934
Döviz Borçluları	208.244.493	207.084.757	206.377.452
Ufaklık Para	1.372.096	1.137.570	1.005.293
Dahildeki Muhabirler	235.269	258.399	1.264.351
Senetler Cüzdanı	2.488.468.926	2.476.718.618	2.504.228.155
Tahviller Cüzdanı	29.428.945	29.401.842	29.006.134
Avanslar	542.456.892	528.702.514	542.765.366
Mahsuba tabi matlubat	496.240.989	467.978.643	467.978.643
Muhtelif	137.360.905	140.529.068	141.585.364
P A S İ F :			
Sermaye	15.000.000	15.000.000	15.000.000
İhtiyat Akçesi	45.086.679	56.645.532	56.645.533
Tedavüldeki Banknotlar	1.985.805.627	1.955.430.523	2.005.242.212
Mevduat	859.206.489	852.115.232	861.125.938
Altın Alacaklıları	154.741.963	154.749.227	154.749.227
Döviz Alacaklıları	730.825.670	708.955.490	698.618.045
Muhtelif	515.342.201	511.122.705	505.038.737
TOPLAM	4.306.008.629	4.254.018.709	4.296.419.692

28 Haziran 1955 tarihinden itibaren iskonto haddi % 4½, altın üzerine avans % 3½

Çukurova Pamuk Tarım Satış Kooperatifi Birliği

A D A N A

Tesis Tarihi : 1940

Kapitali	: 4.000.000	Sicilli Ticaret	: 1073
Yedek akçe	: 1.500.000	Ihracat Ruh. No.	: 1885
Ortak adedi	: 5.783	İştigal mevzuu	:
Telgraf adresi	: Çukobirlik-Adana	Pamuk, Susam, Yerfıstığı, Çeltik	(Pirinç).
Telefon		Birliğe bağlı kooperatifler :	
Umum Müd.	: 2740	Adana, Ceyhan, Tarsus, Yenice	
Muhasebe Müd	: 2881	Osmaniye, Maraş.	
Santral	: 2837	Tesisler :	
Posta kutusu	: 3	(Yenice Sawgin Çırcır ve Prese Fab.)	
Kod : Bentley's Complete Phrase		Ceyhan » » » »)	
		Adana pamuk müessesesi	
		Mersin Nebatî Yağ ve Sabun Fab.	

Paranızı atıl bırakmayın bankaya yatırınız.

**EMLAK
BANKASI**

1956
İKRAMİYE
PLÂNI

5 Bahçeli Ev, 3 Apt. Dairesi, Bol ve Çeşitli
Para İkrarıyeleri ve 3.750.000 Liralık Kredi

TÜRKİYE
EMLAK KREDİ BANKASI

Bu hem sizin hem memleketin menfatidir.

T. C. ZİRAAT BANKASI

Kuruluş : 1863, Sermayesi : 750.000.000 T. L.
Umumî Merkez Ankara, 519 Şube ve Ajans

Memleketimizin en geniş teşkilâtli bankasıdır. Dünyanın her tarafında muhabirleri vardır. Çif.çaya geniş ve çeşitli krediler açar. Her nevî kredi muameleleri ve banka hizmetleri yapar.

Adana - Adapazarı - Adıyaman - Afyon Ağı - Akhisar - Aksaray - Akşehir - Alagehir - Amasya - Antalya - Antalya - Aydın - Ayvalık - Acıpayım - Adıyaman - Afşın - Ahlat - Akcaabat - Akçadağ - Akçakale - Akçakoca - Akdağmadeni - Akselci - Akyazı - Alaca - Alaçam - Alanya - Altınözü - Altıntaş - Alucra - Anamur - Andırın - Ankara - Araç - Aralık - Arapkir - Ardahan - Ardahan - Ardeşen - Arpaçay - Artova - Artvin - Aşkale - Avanos - Ayancık - Ayaş - Ayvacık - Azdavay .

Bafra - Bahçekapı - Balıkesir - Bandırma - Bayburt - Bergama - Beyoğlu - Bolu - Bulancak - Burdur - Bursa - Babacsklı - Bahçe - Balâ - Balya - Bartın - Baskılı - Başkale - Bayındır - Bayramlıç - Besni - Beşiri - Beypazarı - Beyshehr - Biga - Bigadiç - Bilecik - Bingöl - Birecik - Bismil - Bitlis - Bodrum - Boğazlıyan - Bolvadin - Bor - Borçka - Boyabat - Bozcaada - Bozdoğan - Bozok - Bozova - Bozkurt - Bozöyük - Bucak - Bulancak - Bulanık - Buldan - Burhaniye - Bünyan.

Ceyhan - Cide - Cihanbeyli - Cizre.

Çanakkale - Çankırı - Çorum - Çal - Çamardı - Çameli - Çamlıdere - Çan - Catalzeytin - Çarşamba - Çatalca - Çaycuma - Çayeli - Çayıralan - Çaykara - Çekerek - Çemişkezek - Çerkes - Çermik - Çeşme - Çıldır - Çınar - Çiğekdağı - Çifteler - Çine - Çivril - Çorlu - Çölemerik - Çubuk - Çumra.

Denizli - Düzce - Diyarbakır - Daday - Darende - Datça - Demirel - Demirköy - Derik - Develi - Devrek - Devrekani - Dicle - Dikili - Dinar - Divriği - Diyarın - Doğanşehir - Doğubayazıt - Dörtöyl - Dursunbey.

Edirne - Edremit - Elâzığ - Ereğli (Konya) - Erzincan - Erzurum - Eskışehir - Eflâni - Eceabat - Eğirdir - Elbistan - Eleşkirt - Elmalı - Emet - Emirdağ - Erbaa - Ereğli - Erdek - Ergani - Ereğli (K. D.) - Ermenâk - Eruh - Eskişehir - Eşme - Eyyüp - Ezine.

Fatih - Fatsa - Fethiye - Fındıklı - Fınıke - Foça.

G. - Antep - Gemlik - Giresun - Gazipaşa - Getze - Gediz - Gelendost - Gelibolu - Gemenek - Gnc - Gerede - Germencik - Gerze - Geyze - Göksun - Güledik - Göle - Gülhisar - Gökkyö - Gölpazarı - Gönen - Gürdes - Görele - Göynük - Gülnar - Gülshehr - G. Hacıköy - Gümüşhane - Güney - Gürün.

Hacıbektaş - Hadim - Hafik - Hassa - Havza - Haymana - Hayrabolu - Hekimhan - Hendek - Hınıs - Hülvan - Hopa - Horasan - Hozat.

Iğdır - Iğaz - Iğın - Iğ.

İsparta - İnebolu - İskenderun - İstanbul (Galata) - İzmir - İkizdere - İmranlı - İmroz - İncesu - İnegöl - İpsala - İskilip - İslâhiye - İsp'ır - İvrindi - İznik.

Karaman - Kara - Kastamonu - Kayseri - Kalls - Kırkkale - Kırşehir - Kocaeli - Konya - Kütahya - Kadınhanı - Kadrlı - Kağızman - Kâhta - Kalcık - Kaman - Kandıra - Kangal - Karaburun - Karabük - Karacabey - Karacasu - Karaisalı - Karahallı - Karakoç - Karamürsel - Karapınar - Karasu - Kartal - Karayazı - Kargı - Kaş - Kavak - Keban - Keçiborlu - Keles - Kelkit - Kemaliye - Kemalpaşa - Keskin - Keşan - Kesep - Kinik - Kırıkhan - Kırkağaç - K. Hamam - Kızıltepe - Kığı - Kilis - Kiraz - Koçanlı - Korkuteli - Koyulhisar - Kozan - Kozluk - Köyceğiz - Kula - Kulp - Kurşunlu - Kurtalan - Kuşadası - Kuyucak - Küre - Lâdik - Kepsut - Lapseki - Lice - Lüleburgaz.

Malatya - Manisa - Maraş - Mardin - Merkez Md. - Mersin - Merzifon - M'las - Muğla - Mağca - Maden - Mehmediye - Malazgirt - Malkara - Manavgat - Manyas - Marmaris - Mazgirt - Muzıdağ - Mecitözü - Menemen - Mengen - Mesudiye - Midyat - Mihaliççik - Mucur - Mudanya - Mudurnu - Muradiye - M. Kemalpaşa - Muş. Mut.

Nazilli - Niğde - Nallıhan - Nazimiyec - Nevşehir - Nilüser - Nizip - Nusaybin.

Ordu - Osmanlıye - Of - Oltu - Orhanlı - Orhangazi - Osmancık - Osmaneli - Ovacık.

Ödemiş - Özalp.

Pala - Palu - Pasinler - Paltos - Pazar - Pazarcık - Pazaryeri - Perşembe - Pertek - Pınarbaşı - Pınarhisar - Posof - Pozantı - Pütümlü - Pütürge.

Rize - Refahiye - Reşadiye - Reyhanlı.

Saltlı - Samsun - Sarayköy - Sirt - Sinop - Sivas - Söke - Safranbolu - Saimebeyli - Samandı - Sandıklı - Saray - Sarayköy - Sarayönü - Sarıkamış - Sarız - Savur - Seben - Seferhisar - Senirkent - Serik - Seydişehir - Seyitgazi - Sındırgı - Silifke - Silivri - Silvan - Simav - Siverek - Sivrihisar - Soğan - Soma - Sorgun - Söğüt - Söke - Sungurlu - Susurluk - Suşehri - Sürmene - Sürç - Sütçüler - Sincanlı.

Şişli - Şabanözü - Şefaathı - Ş. Karaağaç - Ş. Karahisar - Şarkışla - Şarköy - Şavşat - Şenkaya - Şrf. Koçhisar - Şile - Şiran - Şuhut.

Tarsus - Telkirdağ - Tire - Tokat - Trabzon - Turgutlu - Tahmıs - Taşköprü - Taşova - Tatvan - Tavas - Tavşanlı - Tefenni - Tekman - Terce - Terme - Tirebolu - Torbalı - Tomarza - Torul - Tortum - Tosya - Tunceli - Turhal - Tutak - Tuzluca.

Urfa - Uşak - Ulubey - Uluborlu - Ulukışla - Ulus - Uzunköprü.

Uye - Üsküdar - Ürgüp.

Vau - Vakıfbankı - Varto - Vezirköprü - Viranşehir - Vize.

Yenişehir (Ankara) - Yerköy - Yozgat - Yalova - Yalvac - Yatağan - Yayladağ - Yenice - Yenişehir - Yeşilhisar - Yeşilova - Yıldızeli - Yusufeli - Yunak.

Zonguldak - Zara - Zile.

BÜROLAR : Adana — Kuruköprü — Saathne. - Hal. İzmir — Çankaya - Karşıyaka - Sarıvanelli. Konya — Çarşı. Zonguldak — Çatalağzı - Kiliimli - Kozlu - Setbaşı - Bursa Şeker Fb. - Susurluk - Gençlik Parkı - Ankara.